

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johanna Kuokkala

”Korkeasti kunnioitettu, sydämeni kaikkein rakkain”

Aristokraattiset avioliitot, suvut ja yksilön valinnanvapaus 1600-luvun Ruotsissa

---

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2015

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskohde ja konteksti	1
1.2 Tutkimuksen rajaus, rakenne ja käsitteet.....	5
1.3 Käytettävät metodit.....	9
1.4 Aiempi tutkimus	11
1.5 Lähdeaineisto	16
2. Aristokraattisuvut ja avioliitot 1600-luvun Ruotsissa	20
2.1 Avioliiton reunaehdot	20
2.2 Avioliitot sukuverkostojen muodostajina	23
2.3 Aristokraattisukujen yhteydet.....	36
2.4 Avioliitto aatelisten tapaan	40
2.5 Viiden aristokraattisuvun avioliitot.....	53
2.6 Aristokraattiset lesket.....	59
2.7 Syntyvyys aristokraattiperheissä.....	63
3. Margareta Brahen ensimmäinen avioliitto	66
3.1 Margareta Brahen lähipiiri.....	66
3.2 Margareta Brahe ja maailmanmatkaaja	69
4. Margareta Brahe ja nuoruudenrakkaus.....	75
4.1 Kahden lesken liitto.....	75
4.2 Kirjeiden kautta muodostuvat yhteydet.....	82
5. Margareta Brahen hämmästyttä herättänyt puoliso.....	95
5.1 Avioliitto haavoittuneen sotasankarin kanssa	95
5.2 Kilpakosija	103
5.3 Avioliitto ja omaisuus	104
6. Yhteenveto.....	109
7. Lähteet.....	118
8. Kirjallisuus.....	119
Muotokuvat	125

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KUOKKALA JOHANNA: ”Korkeasti kunnioitettu, sydämeni kaikkein rakkain”

Aristokraattiset avioliitot, suvut ja yksilön valinnanvapaus 1600-luvun Ruotsissa

Pro gradu -tutkielma, 124 s., 1 liitesivu

Historia

Joulukuu 2015

1600-luvun ruotsalaisaristokratian parissa avioliiton solmiminen oli merkittävä tapahtuma. Suurin osa aristokraateista avioitui ja sopivan puolison etsintään osallistui usein suuri joukko sukulaisia. Aristokraatit avioituivat toisten ylhäisaateliin kuuluvien kanssa, omassa säädyssä pysyminen oli paitsi tärkeää myös viisasta. Ylhäisaatelin keskenään solmimat avioliitot takasivat, että aristokratian koostumus pysyi muuttumattomana. Avioliitot aiheuttivat toisinaan kuohuntaa ja kiivasta mielipiteiden vaihtoa sukujen kesken. Tutkielmani päähenkilö kreivitär Margareta Brahe kuului niiden aristokraattien joukkoon, jotka uhmasivat suvun mielipidettä avioliittoja solmiessaan.

Tutkimus käsittelee avioitumisen vaikutuksia yksilöön sekä yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan avioliittoonsa. Lähdän tutkielmassani liikkeelle siitä oletuksesta, että avioliitoilla oli keskeinen merkitys ihmisen elämänvaiheisiin. Päämääräni on ymmärtää paremmin 1600-luvun aristokratian avioitumistapoja. Tutkimuskohteenani ei ole pelkästään avioitumisen rakenteiden ja käytäntöjen selvittäminen, vaan perehdyn myös avioliittoja solmineisiin henkilöihin, ja selvitän millaisia avioliittoja he solmivat.

Kohdistan tutkimukseni 1600-luvun ruotsalaisen ylhäisaatelin avioitumiskäytäntöihin ja kiinnitän erityisesti huomioni Margareta Braheen, jonka elämänvaiheiden mukaan jäsenän tutkimukseni. Hänen elämäntarinansa on osin varsin poikkeuksellinen, mutta toisaalta monet hänen ratkaisuistaan ovat hyvin tyypillisiä hänen aikakautensa aatellisnaiselle. Lähestyn aiheitani myös verkostojen kautta, koska aristokratia muodostui toisiinsa kietoutuneista verkostoista.

Keskityn tutkimuksessani erityisesti kreivilliseen Brahe -sukuun ja sitä lähellä olleisiin aristokraattisukuihin. Keskitin tutkimukseni koskemaan kreivillisiä Brahe, De la Gardie, Lewenhaupt, Oxenstierna af Södermöre ja Stenbock -sukuja, jotka olivat 1600-luvun ruotsalaisaristokratian ehdotonta kärkeä ja solmivat kiinteät siteet toisiinsa avioliittojen kautta. Perehdyn tutkimuksessani sukujen jäsenten avioitumisikään, avioliittojen lukumäärään ja avioituneiden statukseen. Vertailen myös mahdollisia eroja sukupuolten välillä ja tarkastelen löytykö avioitumiskäytännöissä eroavaisuuksia sukujen välillä.

Lähdeaineistonani käytän kirjeitä sekä sukutauluja, joiden avulla pystyn tutkimaan ylhäisaatelin avioitumiskäytäntöjä. Kirjeet mahdollistavat tutkimuskohteen tarkastelun myös mikrotasolla, ja sukutaulut paljastavat millainen oli aristokraattinen avioliitto 1600-luvun Ruotsissa. Käytän Gustaf Elgenstiernan kokoamia sukutauluja Ruotsin ritarihuoneeseen introdusoiduista suvuista. Sukutaulujen ja arkistoaineistojen avulla analysoin 1600-luvun aristokratian avioliittojen kautta muodostuneita sukulaisuussuhteita.

Kiinnitän huomiota tutkimuksessani myös henkilön yksityiseen kokemusmaailmaan. Perehdyn Margareta Brahen elämänvaiheisiin ja selvitän millaisia yhtymäkohtia niistä löytyy muiden aikalaisten elämänvaiheisiin. Pyrin löytämään yhtymäkohtia mikrotasolta, Margareta Brahen vaiheista sekä makrotasolta, 1600-luvun aatelin parista. Tutkielmassani hyödynnän mikrohistoriallista lähestymistapaa pyrkien muodostamaan vuoropuhelua

mikro- ja makrotasojen välille. Hyödynnän tutkielmassani myös yksiulotteista verkostoaanalyysia, jonka avulla tarkastelen yhden toimijajoukon välisiä suhteita. Aristokraattisuvut liittyivät toisiinsa moninkertaisin säikein, jotka risteilivät henkilöiden välillä muodostaen aina uusia yhteyksiä. Aristokratia muodostui useista sisäkkäisistä verkostoista, jotka muodostuivat verkoston jäsenten kautta esimerkiksi avioliittoja solmimalla.

Kaikki tarkastelemani avioliitot solmittiin aristokraattien kesken, vaikka avioliitot olivat muutoin keskenään varsin erilaisia. Yksilöllä oli mahdollisuuksia vaikuttaa omaan avioliittoonsa, mikä aiheutti toisinaan ristiriitoja. Suvun ja yksilön mielipiteet menivät toisinaan ristiin, mikä vaikeutti ja toisinaan jopa esti, aiotun avioliiton solmimisen. Margareta Brahen avioliitot herättivät huomiota, mutta tutkimissani suvuissa oli myös monia muita henkilöitä joiden solmimat liitot nostattivat kiivasta kuohuntaa aristokratian keskuudessa. Margareta Brahen keskiverrosta poikkeavien ratkaisujen tekemisessä auttoi epäilemättä hänen sukutaustansa ja huomattava varallisuutensa. Tarpeeksi ylhäisen ja varakkaan oli helpompaa elää oman tahtonsa mukaan.

Ikä, asema omassa säädysssä, varallisuus ja yksilölliset luonteenpiirteet vaikuttivat yksilön kohtaloon. Aristokratia oli pieni joukko valtakunnan huipulla patsastelevia ihmisiä. He elivät omassa maailmassaan, kaukana muiden aikalaistensa todellisuudesta. Avioliitot ja suvut kietoutuivat 1600-luvulla tiukasti yhteen. Avioituminen ei ollut ikinä kahden ihmisen välinen asia, se kosketti molempien sukuja, ja siten varsin laajaa ihmisjoukkoa. Suvut tavoittelivat mahdollisimman edullisia avioliittoja ja sukujen jäsenet käyttivät valtaansa ja verkostojaan hyväkseen saadakseen sukuunsa mieluisia vävyjä ja miniöitä. Huolellisinkin suunnitelma saattoi kariutua ennenaikaiseen kuolemaan, lapsettomuuteen tai itsepintaiseen kieltäytymiseen suunnitellusta avioliitosta.

1. Johdanto

Moni 1600-luvun aatelinainen on vaipunut menneisyyden hämärään jättämättä juurikaan jälkiä itsestään. Muisto Margareta Brahesta on vuosisatojen kiitäessä hiipunut kuin savu, joka verkalleen haihtuu ilmaan häviten lopulta kokonaan. Hän on vilahtanut ohimennen historiantutkimusten lehdillä ja hänestä on säilynyt jälkipolvien katseltavaksi kirjeitä, asiakirjoja, nopeasti sutaistuja nimikirjoituksia sekä kirjeisiin painettuja sinettejä. Margareta Brahesta on säilynyt lisäksi yksi muotokuva.¹ Kuvasta katsovalla ruskeatukkaisella naisella on koruja kaulassaan ja hiuksillaan, Brahe-suvun tummat silmät ja levollinen katse. 1600-luvun aristokratia herää eloon Margareta Brahen raottaessa ovea omaan maailmaan.

1.1 Tutkimuskohde ja konteksti

Analysoin pro gradu -tutkielmassani avioitumisen vaikutuksia yksilöön ja tämän identiteettiin. Kiinnitän tutkimuksessani huomiota yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan avioliittoonsa. Lähestyn aiheitani tutkimalla 1600-luvun ruotsalaisen ylhäisaatelin avioitumiskäytäntöjä ja kohdistan erityisesti huomioni Margareta Brahe -nimiseen aatelinaiseen, jonka elämänvaiheiden mukaan jäsenän tutkimukseni. Tutkin avioitumisen vaikutuksia hänen elämäänsä, sekä hänen omi vaikutusmahdollisuuksiaan avioliittoihinsa. Valitsin Margareta Brahen tutkielmani päähenkilöksi, koska hänen elämäntarinansa on osin poikkeuksellinen, mutta toisaalta monet hänen ratkaisuksistaan ovat varsin tyypillisiä hänen aikakautensa aatelinaiselle. Margareta Brahen elämänvaiheet avaavat ikkunan 1600-luvun ruotsalaisaristokratian vaiheisiin. Tutkin aiheitani myös verkostojen kautta; aristokratia muodostui toisiinsa kietoutuneista verkostoista.

Margareta Brahe oli monella tavalla tyypillinen aristokraatti, mutta hän teki myös epätavallisia ratkaisuja, jotka hämmästyttivät hänen aikalaisiaan ja joiden ansiosta hän on edelleen antoisa tutkimuskohde. Margareta Brahen henkilökohtainen elämäntarina heijastelee varsin kiinnostavasti oman aikansa käytäntöjä kun sitä peilaa aikakauden avioitumiskulttuuriin. Inhimillisten tekijöiden ja toisaalta sosiaalisten verkostojen vaikutus näkyy hänen elämänvaiheissaan erityisen selvästi.

---

¹ Liite 1. http://www.bygdeband.se/?post_type=attachment&p=604530.

Margareta Brahe syntyi aristokraattiseen Brahe -sukuun vuonna 1603. Hän avioitui kolme kertaa, mutta jäi lapsettomaksi. Hän työskenteli kahden kuningattaren hovineitona sekä ennen ensimmäistä avioliittoaan että sen jälkeen. Aviomiestensä mukana Margareta Brahe asui suuren osan elämästään Ruotsin ulkopuolella, aluksi Liivinmaalla ja myöhemmin kahteen eri otteeseen nykyisen Saksan alueella. Avioliittojen ja leskeyden myötä Margareta Brahesta tuli huomattavan varakas nainen. Hän kuului sukutaustansa puolesta maan ylimpään aristokratiaan ja oli aikanaan tunnettu ja arvostettu henkilö.

Kuten lähes kaikki ylhäisaateliset, myös Margareta Brahe löysi puolisonsa ylhäisaatelin piiristä. Moni avioitui kahdesti, mutta harva uuden ajan alun ihminen ehti solmia kolme avioliittoa. Korkea kuolleisuus piti huolen siitä, että pitkät avioliitot, niin onnelliset kuin onnettomatkin, olivat harvinaisia.² Ensimmäinen avioliitto, jonka Margareta Brahe solmi, oli varsin tyypillinen aristokraattinaisen avioliitto. Sulhanen oli häntä vanhempi ja kuului hyvään sukuun.

Erityisen kiinnostavia sen sijaan ovat Margareta Brahen toinen ja kolmas avioliitto, jotka hän solmi itseään selvästi nuorempien miesten kanssa, nämä liitot sen sijaan herättivät hämmästyttä ja suoranaista närkästystä. Hänen toisen aviomiehensä suku vastusti kiivaasti avioliittoa, koska Margareta Brahe oli miestänsä lähes kymmenen vuotta vanhempi ja sukulaisten mielestä liian iäkäs saamaan lapsia. Avioliitto kuitenkin solmittiin suvun mielipiteestä huolimatta. Margareta Brahe solmi myös kolmannen avioliittonsa vastoin sukunsa tahtoa. Kolmas aviomies oli lähes kolmekymmentä vuotta nuorempi ja epäsovinnainen liitto järkytti aikalaisia. Yhdenkään puolison sukutaustassa ei ollut moittimista, mutta aristokraattisuus ei yksin riittänyt, vaan henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, kuten iällä, oli suuri merkitys puolison valinnassa.

Margareta Brahe kuitenkin onnistui solmimaan itselleen mieleiset avioliitot sukujen mielipiteistä huolimatta. Aikana, jolloin suku ja sääty valvoivat yksilön toimintaa ja velvoittivat häntä ottamaan suvun edun huomioon, Margareta Brahe onnistui avioitumaan kahdesti oman tahtonsa mukaisesti. Hänen ratkaisunsa olivat varsin epätavallisia; harva nousi niin voimakkaasti suvun mielipidettä vastaan ja avioitui huomattavasti nuoremman miehen kanssa. Margareta Brahen päätökset ovat huomattavan harvinaisia ja siksi antoisa

---

² Lappalainen 2006, 35.

tutkimuskohde. Tarkastelen tässä tutkimuksessa Margareta Brahen ja hänen solmimiensa avioliittojen suhdetta.

Kreivitär Margareta Brahe solmi ensimmäisen avioliittonsa 30-vuotiaana, mikä ei ollut poikkeuksellista; monet aristokraattisukujen naiset avioituivat kolmenkymmenen ikävuoden tienoilla. Mutta mistä se kertoo? Nirsoudesta, haluttomuudesta avioitua vai siitä, että naisella oli mahdollisuus odottaa ja valikoida itselleen mieleinen sulhanen. Yksi selitys Margareta Brahen kohdalla voi olla hänen työskentelynsä hovissa. Hänet voi nähdä ikään kuin oman aikansa uranaisena, joka piti elämästään hovin palveluksessa. Jokaisessa tilanteessa yksilö tekee ratkaisunsa paitsi luonteensa, myös taustansa ja vallitsevien olojen perusteella.

Margareta Brahen sukupiirin ja yleisemminkin ylhäisaatelin avioitumiskäytäntöjen tutkiminen tuovat laajemmin esille käytäntöjä ja verkostoja joita avioliitot muodostivat. Tarkastelen aristokratiaa tiiviinä yhteisönä, joka muodosti eräänlaisen kehyksen yksilön toimille. Suku määrittäi voimakkaasti yksilön paikan maailmanjärjestyksessä; se oli sosiaalinen verkko, joka tuki yksilöä, mutta samalla myös rajoitti hänen toimintaansa. Tutkin sitä, millaisia mahdollisuuksia yksilöllä oli toimia tässä kehyksessä ja oliko hänen mahdollista loikata oman roolinsa ulkopuolelle. Tarkastelen erityisesti Margareta Brahen asemaa ja sen muutoksia hänen elämänpiirissään. Kiinnitän myös huomiota suvun vaikutukseen avioliittojen solmimisessa.

Keskityn tutkielmassani erityisesti kreivilliseen Brahe-sukuun ja sitä lähellä olleisiin aristokraattisukuihin. 1600-luvulla eri säätyjen välillä oli suunnaton kuilu, ja jo pelkästään aatelin sisällä oli arvojärjestys, joten on järkevää rajata tutkimus nimenomaan ylhäisaateliin eli aristokratiaan. Pro gradu tutkielman puitteissa ei ole mahdollista saati järkevää käsitellä tyhjentävästi eri säätyjen avioitumiskäytäntöjä. Aateli kokonaisuudessaan on myös liian laaja tarkasteltavaksi, joten olen päättänyt keskittämään tutkielmani koskemaan kreivillisiä Brahe, De la Gardie, Lewenhaupt, Oxenstierna af Södermöre ja Stenbock -sukuja. Nämä suvut olivat 1600-luvun ruotsalaisaristokratian ehdotonta kärkeä ja ne solmivat kiinteät siteet toisiinsa avioliittojenkin kautta. Margareta Brahe on tutkielmani keskiössä, mutta muut suvut muodostavat tarpeellisen kontekstin tutkielmaani.

Valitsin tutkimusnäkökulmakseni avioliittojen kautta muodostuneet siteet, koska uuden ajan alun maailmassa avioliitto oli erittäin tärkeä, usein jopa kaikkein tärkein tekijä suhteiden muodostumisessa. Avioliittojen kautta pyrittiin kasvattamaan sekä omaa että suvun valtaa ja vaurautta. Aateliston avioliittoja sävyttivät omaisuudenhallinnan, liittolaisuuden ja vallankäytön elementit; ne liittivät perheitä ja sukuja yhteen, mutta aiheuttivat myös vaikeita lojaalisuus- ja eturistiriitoja. Virkatulot ja väliaikaiset läänitykset eivät vastanneet sitä vaurautta ja yhteiskunnallista vaikutusvaltaa, jota perintömaa toi omistajalleen, mutta sopivien avioliittojen kautta oli mahdollista saada haltuunsa myös maaomaisuutta. Sopivien avioliittojen solmimista taas auttoi se, että henkilöt kuuluivat asemansa ja vaikutusvaltansa puolesta toivottujen vävy- ja miniäehdokkaiden joukkoon. Sukupiirin keskeiset omistukset kertyivät usein nimenomaan avioliittojen kautta. Aatelille tyypillinen ilmiö oli sen avioitumiskäytännöt. Yleisesti suosittiin avioitumista oman säädyn sisällä, vaikka toiseen säätyyn oli mahdollista avioitua hakemalla erivapautta. Käytännössä tätä ei kuitenkaan juuri tapahtunut.³

Avioituminen oli tärkeää miehille, mutta aviosääty määritteli erityisesti naisen oikeudellisia ja taloudellisia toimintamahdollisuuksia. Naisen sosiaalinen arvostus suhteessa sisaruksiinsa ja muihin saman yhteiskuntaryhmän naisiin nousi hänen avioituessaan. Tutkija Daniz Kandiyotin tavoin voi ajatella, että avioitumisessa oli kyse patriarkaalisesta vaihtokaupasta (*patriarchal bargain*), jossa naiset oppivat neuvottelemaan itselleen mahdollisimman hyvän aseman oman kulttuurinsa ehdoilla, tavoittelemalla aviovaimon arvostettua asemaa ja etsimällä itselleen miespuolista suojelijaa, joka voisi parhaiten huolehtia heidän oikeuksistaan. Leskinä naiset saattoivat edustaa kotitalouttaan ja vaatia kunnioitusta nuoremmilta naisilta.⁴

Aatelinen asema toi sukupiirin naisille kuitenkin erityistä vaurautta ja arvovaltaa myös suhteessa moniin alempien säätyjen miehiin. Melko laaja perintöomaisuus, aikakauden keskeinen vaurauden lähde, näyttää avartaneen aatelisnaisten toiminnan- ja valinnanmahdollisuuksia verrattuna muihin naisiin. Sukuomistusta korostavassa yhteiskunnassa naisen perintö- ja omistusoikeus maahan oli suojattu, eikä aviomiellä

---

³ Lahtinen 2002, 355–363.

⁴ Lahtinen 2007, 190.

ollut oikeutta käyttää hänen perintöomaisuuttaan miten tahtoi: tässä mielessä Ruotsin tilanne eroaa esimerkiksi Englannissa vallinneista oloista.⁵

Ihmisten toiminta on yleensä rationaalista ja heidän tekoihinsa on olemassa jokin syy. Uuden ajan alussa eläneiden ihmisten päätökset eivät aina avaudu kovin helposti, mutta heidän tekemisissään oli tietty logiikka, kuten nykypäivän ihmisilläkin. Tarkoitukseni on avartaa tässä tutkielmassa 1600-luvun ihmisen ajatusmaailmaa nimenomaan avioitumiseen liittyen. Avioliitto oli 1600-luvulla paitsi järjen, myös tunteen asia. Se, miten kukakin avioliittoon suhtautui, oli tapauskohtaista ja riippui muun muassa kyseisen yksilön elinolosuhteista.

Kiinnitän tutkielmassani huomiota Margareta Brahen asemaan, sen muutoksiin ja aseman tuomiin etuisuuksiin. Margareta Brahe kuului syntyperänsä kautta Ruotsin vanhimpaan ja arvostetuimpaan aateliin. Hänen kolme avioliittoaan ovat osoitus siitä, että korkea syntyperä paitsi kiinnosti kosijoita, myös antoi hänelle itselleen kaivattua arvovaltaa esimerkiksi aviomiehen valinnan suhteen.

1.2 Tutkimuksen rajaus, rakenne ja käsitteet

Ajallisesti tutkielmani rajautuu uuden ajan alkuun, 1500-luvun loppupuolelta 1600-luvun loppuvuosiin. Jatkan tutkimustani myös hieman 1700-luvun puolelle tarpeen mukaan. Olen katsonut aiheelliseksi valottaa uuden ajan alun maailmaa myös hieman tutkielmani päähenkilön Margareta Brahen elinvuosia (1603–1669) laajemmalle aikajanelle. Tarkastelen esimerkiksi hänen vanhempiansa avioliittoa, joka solmittiin vuonna 1599. Jätän kuitenkin 1600-luvun jälkehen solmitut avioliitot pääosin tutkielmani ulkopuolelle, koska pro gradun puitteissa ei ole mahdollista tehdä kovin pitkän aikavälin tutkimusta.

Aiemman tutkimuksen ja tutkimuskirjallisuuden perusteella vaikuttaa siltä, että avioitumisella on ollut suuri merkitys yksilön elämänvaiheissa. Tämän perusteella jäsennän tutkielmani Margareta Brahen elämänkaaren mukaan. Saan työhöni laajemman näkökulman perehtymällä laajemmin 1600-luvun ruotsalaisaristokratiaan ja sen tapoihin solmia avioliittoja. Sukutaulujen perusteella pystyn tarkastelemaan 1600-luvun kreivillisten sukujen avioliittoja. Perehdyn avioitumisikään, avioliittojen lukumäärään ja avioituneiden

---

⁵ Lahtinen 2007, 190–191.

statukseen. Vertailen myös mahdollisia eroja sukupuolten välillä ja tarkastelen löytyykö avioitumiskäytännöissä eroavaisuuksia sukujen välillä.

Tutkielmani rakentuu neljästä käsittelyluvusta. Ensimmäisessä käsittelyluvussa perehdyn aristokraattisukujen avioliittoihin 1600-luvun Ruotsissa ja luon kokonaiskäsityksen uuden ajan alun aateliston avioliitoista. Käsittelen alaluvuissa avioliittoa, sen merkitystä ja rakennetta aristokraattisuvuissa. Perehdyn lisäksi sukuverkostoihin, joita avioliitot muodostivat sukujen välille. Tarkastelen lähemmin viiden aristokraattisuvun solmimia avioliittoja ja tutkin avioitumisikä, lapsilukua ja leskeyttä. Käsittelen tässä luvussa Brahe, De la Gardie, Lewenhaupt, Oxenstierna af Södermöre ja Stenbock -sukuja ja nostan niistä esille tarkemmin muutamia avioliittoja. Tutkielmani pääpaino on kuitenkin Brahe -suvussa, koska Margareta Brahe on tutkielmani päähenkilö. Otin tutkimukseeni tarkasteltavaksi viisi sukua, koska pelkästään yhteen sukuun perehtyminen voisi antaa vinoutuneen kuvan 1600-luvun ruotsalaisaristokratiasta ja sukujen solmimista avioliitoista. Useampaa sukua tutkimalla saan työhöni riittävän laajan näkökulman.

Toisessa käsittelyluvussa syvennyn tutkielmani päähenkilöön Margareta Braheen. Tarkastelen Margareta Brahen elämänvaiheita ja käsittelen lisäksi hänen lähipiiriään ja erityisesti heidän solmimiaan avioliittoja.. Margareta Brahen kaikilla kolmella aviomiehellä oli oma vaikutuksensa hänen elämäänsä, joten on luontevaa käsitellä jokaista erikseen omissa luvuissaan. Tutkimuksenkohteena olevaan inhimilliseen yksilöön vaikuttavat kuitenkin erinäiset ajalliset, paikalliset sekä henkilökohtaiset tapahtumat; käyn läpi Margareta Brahen elämänvaiheet, mutta säilytän pääpainon silti nimenomaan avioitumisen ja sen merkitysten tarkastelussa.

Vaikka tutkielmani päähenkilö on nainen, ei sukupuoli kuitenkaan ole työssäni keskeinen lähtökohta, vaan enemmänkin reunaehto. Sukupuoli määrittä ja rajoitti yksilön asemaa, toimintamahdollisuuksia ja ihanneratkaisuja. Varhaismodernissa yhteiskunnassa keskeisin sukupuolten välistä suhdetta jäsentänyt instituutio oli avioliitto. Avioliitto oli samanaikaisesti uskonnollisen, harmoniaa ja jumalallista maailmanjärjestyksestä korostavan yhteiskunnan tukipilari.⁶ Sukupuolella oli siis suuri merkitys niin uuden ajan alun ihmiselle, kuin häntä

---

⁶ Kietäväinen-Sirén 2015, 14.

tutkivallekin, mutta sukupuoli ei ole tutkielmassani lähtökohtana, vaan lähinnä yksi tutkimuskohteen ominaisuuksista.

Tutkielmani kolmannessa käsittelyluvussa perehdyn Margareta Brahen avioliittoon Johan Oxenstiernan kanssa. Kahden lesken solmima avioliitto tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman suvun vaikutusmahdollisuuksiin avioliittojen solmimisessa. Tarkastelen tässä luvussa myös kirjeenvaihtoa, koska Margareta Brahe ja Johan Oxenstierna pitivät suhdettaan yllä vuosien ajan yksinomaan kirjeiden avulla.

Tutkielmani neljännessä käsittelyluvussa käsittelen Margareta Brahen kolmatta avioliittoa Fredrik av Hessen-Homburgin kanssa. Tarkastelen lisäksi Margareta Brahen suosiota kilpaillutta Ludvig Henrik af Nassau-Dillenburgia. Ruhtinas Nassau-Dillenburgin kosinta antaa käsityksen uuden ajan alun aristokraattien kosintamenoista. Margareta Brahen kolmas avioliitto tarjoaa myös mahdollisuuden tutustua siihen, kuinka paljon keskustelua aristokratian avioliitot herättivät ja kuinka aikalaiset suhtautuivat poikkeukselliseen avioliittoon.

Aineistona suvut tarjoavat paitsi mahdollisuuden tarkastella koko sukua, myös yksittäisiä sukujen jäseniä niiden tietojen puitteissa, joita heistä on saatavilla. Sukutauluista löytyy tietoa sekä koko suvusta että yksilöistä. Henkilöhistorialliset tiedot, kuten syntymäajan ja -paikan, koulutuksen virka- tai sotilasuran, arvonimet, avioitumisen, lapset sekä kuolinajan, saa yleensä selvitettyä sukutauluista. Suvut muodostuvat yksilöistä, joiden elämään perehtymällä saa muodostettua kokonaiskäsityksen siitä suvusta, johon he kuuluvat. Suvut tarjoavat varsin monipuolisen aineiston; niiden avulla voi tehdä niin henkilöhistoriallista kuin yhteiskunnallista tutkimusta.

Tutkielmassani esiintyviä käsitteitä ovat aateli, avioliitto, sukuverkosto ja maaomaisuus. 1600-luku on ruotsalaisen aatelin ”suuri vuosisata”, se aika, jolloin he olivat valtansa huipulla. Tuolloin aatelista ei voinut puhua yksikössä, vaan aateleita oli oikeastaan kaksi: alempi ja ylempi aateli. Vuonna 1655 ylempään aateliin kuului 74 sukua, joista 21 oli kreivillisiä ja 53 vapaaherrallisia. Aristokratia oli pieni ryhmä; aikuisia miehiä on kuulunut joukkoon vain noin kolmesataa. Ehdottoman huipun aristokratian valtarakennelmassa

muodosti valtaneuvosto, jossa vaikuttaneeseen aateliin kuului 47 perhettä, joista yksi oli Brahen perhe.⁷

Avioliitto merkitsi 1600-luvulla naisen ja miehen välistä suhdetta, jonka pohjalla oli sopimus, jonka laatimiseen oli usein osallistunut suurikin joukko sukulaisia.⁸ Selvännän tutkielmassani sitä, miten asia nähtiin tutkimieni sukujen kohdalla. Avaan hieman myös käsitteen juridista puolta, mutta en perehdy siihen tässä tutkielmassa erityisen syvällisesti. Avioliittojen myötä saattoi siirtyä suvulta toiselle myös huomattavia omaisuuksia. Avioliittojen strategisen arvon takia morsiamen mukana saatettiin luovuttaa tuntuvia omaisuuksia, jotta vävy saatiin sidottua kiinteästi perheen jäseneksi ja sukupiirin liittolaiseksi.⁹ Huomenlahjat olivat myös usein huomattavia, samoin testamentilla leskelle jätetyt omaisuudet.

Sukuverkosto oli uuden ajan alun ihmisen ainoa tuki ja turva. Suvut olivat kiinteitä yhteisöjä, joissa jäsenet tukivat toisiaan ja yhden menestys oli eduksi myös muille. Uuden ajan alun yhteiskunnassa yksikään ihminen, ei edes mahtavin aristokraatti, ollut voimakas yksinään vaan yksilön turva piili suvussa, sen vauraudessa, verkostoissa ja yhtenäisyyden tuomassa suojeluksessa ja käskyvallassa. Yhteiskunnallista turvaverkkoa ei ollut, ja suvun piirin ulkopuolelle pudonnut olisi ollut suoranaudessa hengenvaarassa, koska ilman sukua ympärillä ei ollut ketään kehen turvautua.¹⁰ Sukuverkosto on keskeinen käsite tutkimuksessani, koska suvulla oli niin suuri merkitys yksilön elämänvalinnoille.

Uuden ajan alun Ruotsi oli maantieteellisesti eri alue kuin tämän päivän valtio. Osalla tutkimuksessa vilahtavista henkilöistä on myös sellaisia arvonimiä tai asuinpaikkoja, joita ei enää ole olemassa samannimisinä tai samanlaisina kuin uuden ajan alussa. Näiden kohdalla olen pyrkinyt selventämään tekstiin tai alaviitteeseen niiden nykyaikaiset vastineet.

---

⁷ Konow 2005, 70, 145–146.

⁸ Ks. Korpiola 2009; Pylkkänen 1990.

⁹ Lahtinen 2002, 355.

¹⁰ Lahtinen 2007, 19–23.

1.3 Käytettävät metodit

Selvittäessäni 1600-luvun ruotsalaisaateliston avioliittoja olen käyttänyt mikrohistoriallista lähestymistapaa, pystyäkseni tarkastelemaan niin mikrotasoa kuin makrotasoaakin. Mikrohistoriallisen käsittelytavan avulla voin paljastaa suuria ajallisia rakenteita, pienemmän mittakaavan tutkimuskohteen avulla. Tutkija Matti Peltonen on esitellyt ajatuksen mikrotason tutkimuskohteen käytöstä symbolina suuremmasta kokonaisuudesta.¹¹

Margareta Brahen voi mielestäni nähdä oman aikansa havainnollisena symbolina. Hän kuuluu aristokraattiseen yhteisöön, jonka solmimiin avioliittoihin perehdyn. Vaikka Margareta Brahen elämätarina on itsessään erittäin kiehtova, ei tarkoitukseni ole kirjoittaa hänestä elämäkertaa, vaan perehtyä nimenomaan hänen avioliittoihinsa ja luoda niiden kautta syvempi ja laaja-alaisempi näkemys 1600-luvun aatelisavioliitoista.

Liisa Lagerstam on tutkinut Gabriel Kurki -nimistä aatelismiestä, joka oli Margareta Brahen aikalainen ja kuului hänen tuttavapiiriinsä. Lagerstam korostaa keskittyneensä henkilön yksityiseen kokemusmaailmaan.¹² Olen noudattanut vastaavaa lähestymistapaa omassa tutkimuksessani. Margareta Brahella oli julkinen asema hovineitona ja hän oli laajalti tunnettu aristokraattinainen, mutta lähestyn häntä tutkimuksessani yksityishenkilönä ja kuvaan häntä henkilökohtaisten elämäkokemusten kautta.

Tarkastelen tutkielmassani tämän lähestymistavan kautta Margareta Brahen elämänvaiheita ja selvitän millaisia yhtymäkohtia tai eroja niistä löytyy verrattuna muiden aikalaisten elämänvaiheisiin. Margareta Brahen vaiheiden ei tarvitse sointua saumattomasti yleiseen käsitykseen tai tapoihin, mutta pyrin löytämään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia mikrotasolta, Margareta Brahen vaiheista sekä makrotasolta, 1600-luvun aatelin parista.

Margareta Brahen yksilölliset kokemukset ja hänen avioliittonsa muodostavat tämän tutkimuksen ytimen. Analysoimalla yksittäistä henkilöä sosiaalisessa kontekstissaan tuon yksilön korostetusti esille ja annan hänelle äänen. Mikrohistoriallisessa lähestymis- ja

---

¹¹ Peltonen 2006, 153–163.

¹² Lagerstam 2007, 6-12.

esitystavassa juoni rakentuu pienen kohteen, ”tyypillisen poikkeuksen” tai ”poikkeuksellisen normaalin” ympärille. Margareta Brahen voi katsoa olleen tyypillinen aikansa ja elinpiirinsä edustaja, mutta poikkeuksellisen hänestä tekevät erityisesti hänen avioliittonsa.¹³

Erikoislaatuisia tapahtumia on käsitelty myös mikrohistorian klassikkoteoksissa, kuten esimerkiksi Carlo Ginzburgin teoksessa *Johtolankoja* sekä Giovanni Levin teoksessa *Aineeton perintö*. Margareta Brahe oli monella tavalla erikoislaatuinen nainen; moni 1600-luvun aatelinainen solmi kyllä useamman avioliiton, mutta hyvin harva avioitui itseään selvästi nuoremman miehen kanssa, kuten Margareta Brahe teki sekä toisessa että kolmannessa avioliitossaan. Mikrohistoriallinen lähestymistapa mahdollistaa myös poikkeuksellisten tapahtumien tarkastelun.

Uudempi mikrohistoriallinen tutkimus on nostanut esille kysymyksen siitä, miten yksilö on mahdollista nostaa esille ainutkertaisena, mutta samalla oman aikakautensa ja yhteisönsä jäsenenä.¹⁴ Mielestäni tutkimuskohde tulee liittää tarpeeksi vankasti omaan aikaansa, jotta hänen ratkaisunsa peilautuvat siihen todellisuuteen jossa hän eli. Myös poikkeuksellinen henkilö eli samassa makrotason maailmassa kuin ne, jotka eivät ole jääneet aikakirjoihin erityislaatuisuutensa vuoksi. Jokainen yksilö, poikkeuksellinen tai suureen massaan sulautuva, valtaa maailmasta oman nurkan itselleen ja rakentaa siihen oman todellisuutensa, joka on samanaikaisesti sekä erillään että yhteydessä muiden maailmoihin.

Lähden tutkielmassani liikkeelle siitä oletuksesta, että avioliitoilla oli keskeinen merkitys ihmisen elämänvaiheisiin. Päämääräni on ymmärtää paremmin 1600-luvun aristokratian avioitumistapoja. Tutkimuskohteenani ei ole pelkästään avioitumisen rakenteiden ja käytäntöjen selvittäminen, vaan perehdyn myös avioliittoja solmineisiin henkilöihin ja selvitän millaisia avioliittoja he solmivat.

Käytän tutkimuksessani myös verkostotutkimusta metodina. Aristokraattisuvut liittyivät toisiinsa moninkertaisin säikein, jotka risteilivät henkilöiden välillä muodostaen aina uusia yhteyksiä. Aristokratia muodostui useista sisäkkäisistä verkostoista, jotka muodostuivat

---

¹³ Peltonen 1999, 25–26.

¹⁴ Levi 2012, 122–132.

verkoston jäsenten kautta esimerkiksi avioliittoja solmimalla. Käytännössä ihmisen oli mahdotonta olla kuulumatta minkäänlaiseen verkostoon, mikä antaa verkostotutkimukselle laajat ja monipuoliset mahdollisuudet. Sukulaissuhde tai sen muodostuminen avioliiton kautta oli usein käytetty keino verkoston vahvistamiseksi ja laajentamiseksi horisontaalisella tasolla, koska sukulaissuhteen kautta sitouduttiin voimakkaammin suvun yhteiseen strategiaan. Avioliiton kautta verkostoon tullut henkilö nautti verkoston valmiiksi luomista resursseista.¹⁵

Hyödynnän tutkielmassani yksiulotteista verkostoaalyysia, jossa esiintyy ainoastaan yhden toimijajoukon välisiä suhteita. Toimijat voivat olla yksilöitä tai esimerkiksi alueita tai ryhmiä, kuten aristokraattisukuja.¹⁶ Sukutaulujen ja arkistoaineistojen avulla pystyn analysoimaan 1600-luvun aristokratian avioliittojen kautta muodostuneita sukulaissuhteita. Aineistoni avulla voin tarkastella myös yksittäisten henkilöiden ominaisuuksia, kuten ikää ja sukupuolta. Vertailen sukuja ja henkilöitä toisiinsa, mutta kaikki heistä kuuluvat samaan toimijajoukkoon eli aristokratiaan.

1.4 Aiempi tutkimus

Margareta Brahesta tehty tutkimus on melko vähäistä. Hänestä ei ole tehty yhtään tutkimusta, joka keskittyisi yksinomaan häneen, mutta hän vilahtaa monissa aikalaisiaan käsittelevissä teoksissa. Margareta Brahesta saatavilla oleva tieto on sirpalemaista, joten olen rakentanut tutkielmani monipuolisen aineiston varaan. Tutkimukseni ei kietoudu ainoastaan Margareta Brahen ympärille, joten olen etsinyt tietoa myös laajemmin aristokratiasta ja siihen kuuluneista henkilöistä.

1600-luvun ruotsalaisaristokratiaa ei voi ymmärtää kunnolla tuntematta sitä kontekstia, johon he sijoittuvat, joten olen syventynyt aatelissäädyn vaiheita käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Saadakseni laajemman, mutta samalla myös syvemmän näkökulman tutkimaani aikakauteen, olen perehtynyt myös yleisemmin 1600-lukua käsitteleviin tutkimuksiin, saadakseni mahdollisimman monipuolisen kuvan maailmasta, jossa tutkimani henkilöt elivät.

---

¹⁵ Hakanen 2011, 89–90.

¹⁶ Johanson 1995, 24.

Margareta Brahe ja hänen toinen miehensä Bengt Oxenstierna viettivät runsaasti aikaa yhdessä. Margareta Brahen lähettämiä ja saamia kirjeitä tarkasteltuani en ole löytänyt heidän toisilleen lähettämiään kirjeitä. Viestejä saattaa kuitenkin olla säilynyt jossain toisessa arkistokokonaisuudessa. Toisaalta saman katon alla asuessa ei ole tarvetta lähettää puolisolle kirjeitä. Heidän välistään kirjeenvaihtoa on myös voinut kadota, tuhoutua tai sitä on tietoisesti voitu hävittää vuosisatojen kuluessa. Avioparin keskinäiset viestit tuskin sisältävät esimerkiksi valtionhallintoon liittyvää materiaalia, minkä vuoksi niitä ei ole välttämättä pidetty säilyttämisen arvoisina. Margareta Brahen ja hänen kolmannen aviomiehensä Fredrik av Hessen-Homburgin välistä kirjeenvaihtoa ei ole myöskään säilynyt käytettävissäni olevassa kokoelmassa. Margareta Brahen ja hänen toisen aviomiehensä Johan Oxenstiernan kirjeenvaihtoa on säilynyt, joten hyödynnän sitä tutkimuksessani.

Margareta Brahe oli aikansa rikkaimpia ruotsalaisnaisia ja sukunsa kautta hän kuului ylimpään aristokratiaan. Nämä seikat ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että Margaretan ääni kaikuu tutkijan korviin. Lähteiden säilymisessä on edesauttanut se, että Margaretan lähipiiriin kuului aikakauden merkittävimpiä henkilöitä, kuten valtakunnankansleri Axel Oxenstierna, jonka kirjeitä on säilytetty huolellisesti vuosisadasta toiseen. Häneen liittyvien henkilöiden tietoja on siten säilynyt arkistojen hyllyissä. Tästä huolimatta Margareta Brahe tahtoo säilyttää salaisuutensa, tiedot ovat hajallaan ja hänen vaiheisiinsa täytyy perehtyä hajanaisten ja osin vaikeatulkintaisten lähteiden kautta.

Kirjeiden tutkimuksen osalta käytän tutkimuksessani Maarit Leskelä-Kärjen, Anu Lahtisen ja Kirsi Vainio-Korhosen toimittamaa artikkelikokoelmaa *Kirjeet ja historiantutkimus*. Kokoelman tavoitteena on avata historiantutkijoiden suhdetta kirjeisiin aineistona, lähteinä ja lajityyppinä. Kaikkia tekstejä yhdistävänä lähtökohtana on kirjeiden tekstuaaliseen maailmaan kiinnittyvä tarkastelu erityisesti historiantutkimuksen kannalta. Käytän myös Ulla Koskisen väitöskirjatutkimusta *Hyvien miesten valtakunta*, jossa hän käsittelee 1500-luvun aatelin kirjeenvaihdon käytäntöjä.¹⁷ Margareta Brahe oli yksityishenkilö, jolla ei ollut esimerkiksi virallista valtiollista asemaa tai virkaa hoidettavanaan. Häneltä ei ole myöskään jäänyt virallisia asiakirjoja tai merkintöjä virkaurasta. Ainoa mahdollisuus

---

¹⁷ Leskelä-Kärki 2011, 11; Koskinen 2011.

kurkistaa hänen ajatuksiinsa ja saada käsitys siitä, millaisessa maailmassa hän eli löytyy kirjeiden kautta.

Olen rajannut käsittelemäni aineiston siten, että kiinnitän eniten huomiota Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan väliseen kirjeenvaihtoon. Kirjeet ovat arkistoituna Svenska Riksarkivetin Margareta Brahes arkiv ja Oxenstiernska samlingen -kokoelmiin. Käytössäni olevien kokoelmien numerot ovat E 3332–3333 ja E1039–1040. Keskityn tutkielmassani Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan väliseen kirjeenvaihtoon, koska käytössäni ei ole Margaretan ja hänen kahden muun aviomiehensä välistä kirjeenvaihtoa, sikäli kuin sitä on säilynyt.

Olen tutkinut myös Margareta Brahen ja hänen sisarustensa välistä kirjeenvaihtoa saadakseni muodostettua Margareta Brahesta mahdollisimman monipuolisen mielikuvan. En kuitenkaan avaa heidän välistään kirjeenvaihtoa syvemmin, koska pro gradu ei työnä mahdollista kovin laajan joukon välisen kirjeenvaihdon tutkimista. Käytössäni olevassa kokoelmassa, Margareta Brahen Johan Oxenstiernalle kirjoittamia kirjeitä on vain 12, kun taas Johan Oxenstiernan puolisolleen kirjoittamia kirjeitä on säilynyt huomattavasti enemmän, peräti 136 kappaletta.¹⁸ Epäsuhtainen lukumäärä on tutkimuksen kannalta hieman hankala, koska se väistämättä antaa Johan Oxenstiernasta kirjeenkirjoittajana ja ihmisenä paljon monipuolisemman kuvan, koska hänen tuottamiaan kirjeitä on säilynyt moninkertaisesti Margareta Brahen kirjeisiin verrattuna.

Johan Oxenstierna on saattanut olla vaimoaan innokkaampi kirjeiden kirjoittaja, mutta todennäköisemmin Margareta Brahen kirjoittamia kirjeitä on taltioitu myös muihin kuin käytössäni olevaan arkistokokonaisuuteen. On myös mahdollista, että osa kirjeistä on haluttu säilyttää suvun omistuksessa tai niitä on tietoisesti tuhottu. Kirjeet ovat saattaneet olla muistoarvoltaan tärkeitä tai ne ovat saattaneet olla sisällöltään arkaluontoisia, eikä niitä ole haluttu saattaa kenenkään toisen luettavaksi. Kirjekokoelmat voivat näin ollen olla

---

¹⁸ SRA Margareta Brahes arkiv E 3332–3333.

aukollisia ja on mahdollista, että tärkein aines voi toisinaan sisältyä juuri näihin puuttuviin kirjeisiin eli materiaalin aukko kohtiin.¹⁹

Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan suhde alkoi salassa ja jatkui kohun saattamana. On oletettavaa, että he ovat varsinkin suhteen alussa, paljastumisen pelossa tuhonneet joitakin viestejä. Myös joku hyvää tarkoittava sukulainen on voinut kirjeiden päähenkilöiden kuoltua hävittää kirjeitä, joita suku ei ole halunnut säilyttää. Tiedossani ei ole millä perusteella Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan kirjeet on säilytetty. Arkistokokonaisuus on voinut muodostua sattumanvaraisesti niistä kirjeistä jotka ovat säilyneet.

Brittiläinen kirjetutkija Liz Stanley korostaa, että yksittäinen kirje on aina osa laajempaa kirjeiden kokonaisuutta, kirjeenvaihtoa. Yksittäisen kirjeen avulla ei kuitenkaan ole mahdollista muodostaa jatkumoa ja selvittää kirjeenvaihtosuhteessa kehittyneitä konventioita.²⁰ Margareta Brahen Johan Oxenstiernalle kirjoittamia kirjeitä on säilynyt onneksi enemmän kuin yksi, joten ne muodostavat kokonaisuuden, joskin pienen sellaisen. Vaikka kirjeenvaihto säilyisi täydellisenä kokonaisuutena, olisi kysymyksessä kuitenkin vain yksi tulkinta tutkimuskohteesta. Mitä enemmän kirjeitä puuttuu, sitä vaikeampaa tutkijan on muodostaa eheä käsitys kokonaisuudesta. Kirjeissä viitataan edellisiin kirjeisiin, jaettuihin kokemuksiin tai muistoihin, joihin tutkijalla ei ole pääsyä.²¹

Maarit Leskelä-Kärki toteaa, että historiantutkimuksessa on kysymys vieraan eli toisen kohtaamisesta. Ihmisiä tutkittaessa historioitsijan tehtävä on kertoa hänet tai heidät. Haasteeksi muodostuu se, miten suhtautua menneisyyden elämiin, joista on kirjoittamassa, ja kuinka tehdä oikeutta niille. Kun lähtökohtana on menneisyyden ja sen yksilöiden arvostaminen sekä ymmärrykseen pyrkiminen, sisältyy ajatteluun silloin myös kunnioitus. Myöntämällä menneisyyden ihmisten toiseuden, historiantutkija pyrkii ymmärtämään tutkimuskohdettaan ja samalla kunnioittaa tätä. Tutkijalla on samalla vastuu myös tutkimuskohteistaan sekä lähtökohdista ja keinoista, joilla hän kohdetta lähestyy.

---

¹⁹ Leskelä-Kärki 2006, 66.

²⁰ Leskelä-Kärki 2011, 19–20.

²¹ Leskelä-Kärki 2011, 20–21.

Nykyajan lisäksi tutkijalla on velvoite myös menneisyyden ihmisille, joita hän on tutkimassa. Historiantutkija on myös aina sidottu kontekstiinsa ja luo tulkintansa useiden mahdollisuuksien joukosta. Tulkinnat ovat mahdollisia versioita siitä, mitä tapahtui ja mitä se merkitsi. Tutkijan rajoittuneisuuden tunnustamalla, myönnetään myös se, ettei tutkijan velvollisuus ole luoda täydellistä kuvausta. Aukot ja jopa ristiriidat kuuluvat elämäntarinoihin.²²

Historiantutkijalla on aina tutkimusta tehdessään valta käsissään: valta valita kohteensa, valta kysyä ja valta tuoda esiin menneisyyden henkilöitä, jotka ovat hänen mielestään tarpeeksi tärkeitä. Tutkija käyttää valtaa myös siinä, mitkä ovat hänen mielestään kelvollisia lähteitä. Lähteitä hän tulkitsee haluamallaan tavalla ja niin hyvin kuin kykenee.²³ Tutkijan valta ulottuu näin ollen myös siihen, mitä hän käyttämästään aineistosta tuo julki ja millä tavalla.²⁴ Uuden ajan alun kirjeitä on perinteisesti käytetty faktatiedon lähteinä. Tärkeää on tutkia myös, miten kirjoitettiin ja mitä johtopäätöksiä kirjeenvaihdon muodoista voi tehdä.²⁵ Tarkastelen tutkimuksessani sitä, mistä ja millä tavalla kirjeissä kirjoitettiin, ja kiinnitän huomiota kirjeiden puhutteluihin ja lopputervehdyksiin.

Ruotsissa Maria Ågren ja Maria Sjöberg ovat käsitelleet naisten suhdetta valtaa tuoviin resursseihin, erityisesti maaomaisuuteen, jota monet naiset saivat avioituessaan huomenlahjana ja maaomaisuutta päätyi heidän hallintaansa myös heidän jäätyään leskeksi. Margareta Brahe oli varsin varakas nainen, ja merkittävä osa hänen omaisuudestaan kertyi avioliittojen kautta. Tarkastelen tutkimuksessani myös omaisuuden kertymistä ja varallisuuden vaikutusta yksilöihin ja sukuihin.

Suomessa aatelissukujen tutkimus on ollut pitkään melko vähäistä ja vasta 2000-luvun mittaan on ilmestynyt aiheesta tutkimusta. Uusin tutkimus on tarkastellut aatelisten henkilöiden avulla monia ilmiöitä, joissa juuri aateluus oli merkittävä kohdehenkilön identiteettiä määrittänyt tekijä. Aatelitutkimuksessa on nostettu esille elämäkertojen kohteeksi tyypilliset säätynsä edustajat, joiden elämänvaiheita tarkastelemalla voidaan

---

²² Leskelä-Kärki 2006, 632–635.

²³ Leskelä-Kärki 2006, 635.

²⁴ Leskelä-Kärki 2011, 24.

²⁵ Koskinen&Lahtinen 2011, 83.

sanoa jotakin yleisempää myös muiden aatelisten elämästä ja koko säädyn historiasta.²⁶ Oma tutkielmani lukeutuu tällaisten tutkimusten joukkoon.

Pohjolan naisten historiaa eri vuosisatoina tutkineet ovat pohtineet paljon juuri poliittista ja hallinnollista vallankäyttöä, naisten juridisen aseman tarjoamia vähäisiä vallankäyttömahdollisuuksia, naisten tekemää työtä sekä yhteiskunnan sukupuolihierarkioita ja naisten asemaa sukuverkostoissa. Anu Lahtinen tarkastelee naisten toimintamahdollisuuksia jatkuvana neuvottelun ja tulkintojen prosessina suhteessa aikakauden kulttuurisiin käsityksiin. Marjo Kaartisen ja Anu Korhosen mukaan toimintamahdollisuudet toteutuvat tiettyjen historiallisten ehtojen vallitessa, kulttuuristen mahdollisuuksien ja yksilöllisten valintojen summana.

Tuoreinta tutkimusta edustavat esimerkiksi Ulla Koskisen Hyvien miesten valtakunta, Anu Lahtisen Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset – Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470–1620, joissa on käsitelty sukuverkostoteemaa. Myös Mirikka Lappalaisen tutkimuksessa Suku, valta, suurvalta – Creutzit 1600-luvun Ruotsissa ja Suomessa, on käsitelty 1600-luvun aatelia. Raisa Maria Toivon *Witchcraft and gender in early modern society: Finland and the wider European experience* -tutkimus käsittelee naisia, valtaa ja elämänkaarta.

1.5 Lähdeaineisto

Margareta Brahelta ei ole säilynyt esimerkiksi päiväkirjaa, jossa voisi olla pohdintoja avioitumisesta. Hyödynnän tutkielmassani kirjeitä, erityisesti Margareta Brahen kirjoittamia, mutta myös muiden häntä lähellä olleiden henkilöiden kirjoittamia ja käytän myös hänen isänsä päiväkirjaa tutkielmassani. Kirjeet välittävät kirjoittajan ajatuksia ja tunteita, mutta ne eivät välttämättä kerro sellaisia asioita, joita käsitellään kasvokkain kommunikoitaessa. Tunteet ja pohdinnat avioitumisesta voivat olla juuri tällaisia. Kirjeiden avulla pääsen kuitenkin hieman lähemmäs tutkimuskohteitani ja heidän ajatuksiaan. Kirjeissä esiintyvät henkilöt saavat ikään kuin äänensä kuuluviin, kun heidän ajatuksensa ja kokemuksensa pääsevät esille vuosisatojen hiljaisuuden jälkeen.

---

²⁶ Ilmakunnas 2013, 208–209.

Lähdeaineistonani käytän sukutauluja sekä kirjeitä. Sukutauluista saan perustiedot avioliitoista ja monista pariskunnista löytyy myös yksityiskohtaisempaa tietoa. Saatujen tietojen avulla pystyn tutkimaan ylhäisaatelin avioitumiskäytäntöjä. Sukutaulut paljastavat millainen oli aristokraattinen avioliitto 1600-luvun Ruotsissa. Yksityiskohtaisempaa tietoa avioliitoista saan perehtymällä pariskunnan väliseen kirjeenvaihtoon. Kirjeet kertovat yksityisistä asioista ja kahden ihmisen välisestä kanssakäymisestä asioita, joita ei muualta löydä. Sukutaulut muodostavat lähdeaineistoni rungon ja kirjeet täyttävät aukkoja.

Lähdemateriaalina kirjeet mahdollistavat tutkimuskohteen tarkastelun myös mikrotasolla. Kirjeet voivat tuoda ilmi sellaisia seikkoja, joita henkilöistä ei voi saada selville virallisista asiakirjoista tai sukutauluista. Historiantutkimus on ehkä yleisemmin keskittynyt kuvaamaan esimerkiksi aatelia makrotasolta, ja henkilötutkimuskin on usein orientoitunut käsittelemään esimerkiksi virkauraa. Mikrotasolla kirjeiden avulla voi tuoda esiin henkilön virallisten asiakirjojen ulkopuolelle jäävän persoonan. Uuden ajan alussa eläneistä aatelisnaisista ei yleensä ole juurikaan virallista materiaalia saatavilla, vaan kirjeet ja päiväkirjat ovat ainoa keino tutkia heidän elämänpolkuaan.

Kuitenkaan kirjeitä ei pidä lukea yksioikoisina heijastumina kokemuksista, tilanteista ja tunteista. Maarit Leskelä-Kärjen mukaan kirjemateriaalista voi hyvinkin löytää vihjeitä yksilön identiteetistä, mutta pitää muistaa, että myös kirjemateriaalissa on kyse tietystä tulkintakulmasta. Toinen kirjeaineisto voi antaa samasta ihmisestä hyvin erilaisen kuvan. Ihminen myös jäsentää, karsii, poistaa ja lisää kirjoittaessaan kirjeitä ja pyrkii luomaan kokemastaan koherentin ja ymmärrettävän tarinan. Liz Stanley toteaa, että kirjeet eivät sisällä todisteita ”todellisesta henkilöstä”, ainoastaan johtolankoja.²⁷

Kirjeet eivät heijasta kirjoitusajankohtaansa sellaisenaan vaan ovat kirjeen kirjoittamisen käytäntöihin kietoutuneita esityksiä. Vaikka kirjeet viittaavatkin aina kirjoittajaansa ja syntykontekstiinsa, niitä ei kuitenkaan pidä lukea yksioikoisina heijastumina kokemuksista, tilanteista ja tunteista.²⁸ Margareta Brahen lähettämät ja vastaanottamat kirjeet tarjoavat kiehtovan kurkistusaukon 1600-luvun aristokraattien elämään, mutta henkilöinä he jäävät enemmän tai vähemmän vuosisatojen muodostaman savuverhon suojaan.

---

²⁷ Leskelä-Kärki 2006, 73; Stanley 2004, 223.

²⁸ Leskelä-Kärki 2011, 21.

1600-luvun tekstiä ja ilmaisuja käännettäessä nykysuomeksi joutuu aina tekemään tulkinnan. Käännöksessä saattaa jäädä jokin merkitysero tavoittamatta, koska nykyajan ihmisellä ei ole mahdollisuutta sukeltaa 1600-luvun kirjeisiin niin tyystin, ettei hienovireisinkään nyanssi jäisi saavuttamatta. Kyse ei kuitenkaan ole ilmaisun tavoittamattomuudesta, vaan pienistä vivahteista, jotka eivät estä ymmärtämästä kirjeen viestiä.

Tutkielmassani käyttämistäni alkuperäislähteistä tärkein on Gustaf Elgenstiernan kokoama teos *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser (1925–36)*. Yhdeksänosaiseen teokseen on koottu Ruotsin ritarihuoneeseen introdusoidut suvut, sekä sammuneet että edelleen olemassa olevat. Olen käyttänyt koko teosta hyödykseni niin paljon kuin mahdollista, mutta suurin huomioni on kiinnittynyt tutkimuskysymykseni mukaisesti kreivillisiin sukuihin ja erityisesti lähemmin tarkastelemini viiteen esimerkkisukuun.

Elgenstiernan teos on aatelissukujen tutkijan perusteos, josta saa koottua perustiedot sukujen jäsenistä, kuten syntymä- ja kuolinajan sekä avioitumisajankohdan. Teos on yksityiskohtaisin ja kattavin saatavilla oleva aatelissukuja käsittelevä kirja. Vaikka Elgenstiernan teos on kombinaatio, se on silti paras käytettävissä oleva, aatelissukuja käsittelevä teos. Suvut on esitetty teoksessa sukutauluina. Perustietojen lisäksi teoksesta löytyy runsaasti yksityiskohtaisempaa tietoa, sekä lukuisia lähdeviitteitä. Yhdeksännestä osasta löytyy lisäksi teokseen myöhemmin tehtyjä tarkistuksia ja lisäyksiä. Elgenstiernan teos on uusin ja lähdekriittisin teos, joka Ruotsin aatelissuvuista on tehty, vaikka teokseen onkin jäänyt joitain puutteita ja virheitä. Olen mahdollisuuksien mukaan pyrkinyt tarkistamaan tiedot myös muista lähteistä, lähinnä tutkimuskirjallisuudesta.

Tutkimusaiheestani saatavilla oleva lähdemateriaali on rajoitettua, mikä omalta osaltaan johtaa eri tutkimusmetodien käyttöön; käytän tarpeen mukaan sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia metodeja. Lähdemateriaalin sirpaleisuus aiheuttaa sen, että tutkimukseen tarvittava tieto on yhdisteltävä pienistä palasista ja erilaisista lähteistä. Käytän työssäni vertailevaa metodia, joka tukee kokonaiskäsitelmän saamista tutkimusaiheesta. Lähestyn aihetta patrilineaarisesti²⁹, koska aatelissuvut periytyvät siten että sukuun kuulumisen ja

---

²⁹ Patrilineaarisuudessa sukuun kuulumisen ja perimysjärjestys määritellään isän mukaan.

perimysjärjestys määritellään isän mukaan. Suvun päämies on yleensä vanhimman pojan vanhin poika. Myös Gustaf Elgenstiernan sukutaulut on koottu patrilineaarisesti, joten tämä on luonnollinen lähestymistapa tutkimusaiheelleni.

Margareta Brahen isän Abraham Brahen pitämä päiväkirja *Abraham Brahes Tidebok* antaa merkintöjensä kautta tutkimukselleni tärkeän aikalaisen äänen. Abraham Brahen vuosina 1594–1629 pitämää päiväkirjaa pidetään tärkeänä lähteenä 1600-luvun poliittiseen elämään. Hän toimi urallaan valtaneuvoksena, Svean hovioikeuden jäsenenä ja Uppsalan yliopiston kanslerina. Abraham Brahen merkinnät ovat usein melko lyhyitä ja lakonisia, mutta toisinaan hän innostuu kirjoittamaan tärkeäksi kokemistaan asioista laveamminkin. Lyhyetkin merkinnät kertovat kuitenkin paljon, kun niihin soveltaa tarkkaa lähilukua ja kuuntelee niiden sanomaa tarkalla korvalla. Päiväkirjaan lähteenä liittyy kuitenkin tulkintaongelmia, sillä päiväkirja on vahvasti normatiivinen ja oman aikansa ajattelutapaan sidottu. Omaelämäkerralliset lähteet kuitenkin auttavat valottamaan aikalaisten tapaa ymmärtää ja jäsentää omaa elämäänsä.³⁰ Abraham Brahe on selvästi merkinnyt päiväkirjaansa tärkeänä pitämiään asioita, mikä avaa kiinnostavan näkymän siihen, mitä 1500–1600 -luvulla elänyt kreivi piti tärkeänä ja muistiin merkitsemisen arvoisena. Abraham Brahen päiväkirja on painettu hyvin samanlaisena kuin alkuperäinen päiväkirja todennäköisesti on ollut, teksti on 1500–1600 -luvun ruotsia, eikä esimerkiksi kirjoitusvirheitä ole korjattu.

Hyödynnän tutkimuksessani myös Johan Ekebladin kirjekokoelmia *Johan Ekeblads bref. 1 ja 2*. Kokoelmiin on tallennettu saatavilla olevat Johan Ekebladin kirjoittamat kirjeet, mutta teoksen johdannossa ei ole tarkempaa mainintaa siitä, onko jonkinlaista karsintaa tehty. Johan Ekeblad oli Margareta Brahen aikalainen, hovimies, joka tunnettiin taitavana kirjeidenkirjoittajana. Hänen sulkakynästään ovat lähtöisin monet terävät huomiot aikalaisista ja näiden toimista. Margareta Brahe sai osansa hänen usein melko purevista kommenteistaan. Tutkimukseni kannalta Ekebladin huomiot ovat kullanarvoisia, koska ne välittävät tietoa siitä maailmasta, jossa Margareta Brahe ja hänen lähipiirinsä liikkui. Johan Ekebladin kirjeet sisältävät myös paljon sellaista tietoutta, jota on mahdotonta löytää muualta kuin kirjeistä. Hänen huomionsa eivät olleet senkaltaisia, että niitä olisi

---

³⁰ Lahtinen 2014, 290, 292.

kirjattu virallisiin selontekoihin. Hän osoitti monet kirjeistään isälleen tai veljelleen, ja saattoi kirjoittaa näille varsin vapaasti kirjeitä mielipiteitään ylimysten toimista.

2. Aristokraattisuvut ja avioliitot 1600-luvun Ruotsissa

Avioliitot solmittiin 1600-luvulla oman säädyn kesken, eikä kuka hyvänsä päässyt suvun sisäpiiriin. Aateli, ja aivan erityisesti ylhäisaateli, oli oma pieni maailmansa, jossa kaikki tunsivat toisensa. Varsinkin Ruotsin valtaneuvostoa 1600-luvulla hallinneet suvut solmivat ahkerasti avioliittoja keskenään ja pyrkivät näin säilyttämään tiukan otteen vallasta; avioliittojen solmimisella oli tärkeä merkitys aatelisperheiden valtataisteluissa.³¹ Perehdyn tässä luvussa 1600-luvun ruotsalaisen aristokratian solmimiin avioliittoihin ja avioitumiskäytäntöihin sekä sukuverkostoihin. Tarkastelen lisäksi lähemmin viiden aristokraattisuvun avioliittoja.

2.1 Avioliiton reunaehdot

Uuden ajan alussa aateliston avioliittoja sävyttivät omaisuudenhallinnan, liittolaisuuden ja vallankäytön elementit; ne liittivät perheitä ja sukuja yhteen, mutta aiheuttivat myös vaikeita lojaalisuus- ja eturistiriitoja.³² Kreivillisissä ja herttuallisissa suvuissa avioliitot olivat usein valtakuntien välisiä ja osa tutkimistani suvuista yhdistyi avioliittojen myötä keskieurooppalaisiin sukuihin.³³ Avioliiton muodostaminen uuden ajan alun Ruotsissa vaati useiden lakiin liittyvien prosessien läpikäymistä. Aikaa kului vähintään kuukausia, mutta alttarille astelemista saattoi joutua odottamaan jopa vuosia. Viivästykset johtuivat usein epäselvyyksistä holhoojaan tai omaisuuteen liittyen. Myös tutkielmani päähenkilö Margareta Brahe joutui odottamaan useita vuosia ensimmäisen avioliittonsa toteutumista. Viivästys johtui hänen hovineidon työstään, mutta ilmeisesti syytä oli myös hieman saamattomassa kuningattaressa, joka lupautui järjestämään häät.³⁴

Yhteisöt ovat kontrolloineet perimystä, maanomistusta sekä avioliittoa jo kaukaa muinaisuudesta asti. Avioliitolla solmittiin suhteita toisiin sukuryhmiin, samoin maanvaihdot

---

³¹ Hakanen 2011, 109.

³² Lahtinen 2002b, 363.

³³ Lahtinen 2002b, 357.

³⁴ Korpiola 2009, 389.

ja hyvitykset vahingoista ylläpitivät yhteisöjen välisiä suhteita.³⁵ Avioliitto ei varhaismodernina aikana ollut vain kahden yksilön välinen henkilökohtainen tunneside, vaan samalla koko lähiyhteisöä koskettava sosiaalinen sidos.³⁶ Suurin osa esimodernin ajan ihmisistä avioitui. Sekä ideaalitasolla että käytännössä avioliittoa pidettiin usein normin mukaisena aikuiselämän muotona. Viime aikoina tutkijat ovat kuitenkin korostaneet, että ainakin Pohjois-Euroopassa huomattava osa väestöstä eli käytännössä naimattoman elämää. Monet avioituivat vasta suhteellisen myöhäisellä iällä, toiset jäivät varhain leskiksi, ja jotkut pysyivät naimattomina koko elinikänsä, koska avioliitto-odotukset eivät toteutuneet.³⁷

Avioitumista saattoi viivyttää heikko taloudellinen tilanne, hidas virkauran kehitys tai päinvastoin uppoutuminen virka- tai sotilasuraan, kivulloisuus, sopivien puolisoitten puute ja vanhempien tai naittajan vastustus – tai kihlauksen päättyminen toisen kuolemaan.³⁸ Edellä mainitut syyt pitävät paikkaansa myös tutkimieni sukujen kohdalla. Avioliittoja solmittiin hyvin eri-ikäisinä, osa avioitui varsin nuorina kun taas toiset solmivat avioliiton vasta hyvinkin kypsällä iällä. Osa kihlattunsa menettäneistä ei avioitunut koskaan. Syyinä saattoi olla oma haluttomuus tai puute sopivista puolisoehdokkaista.

Protestanttisten uskonpuhdistusten myötä kodista ja perheestä tuli entistä selvemmin naisten paikka ja elämäntehtävä. Luostarielämä ja muut uskonnolliset lupaukset menettivät merkityksensä vaihtoehtoisina elämänpolkuina sekä miehille että naisille. Molemmille avioliitosta tuli elämänmuoto, jota pidettiin suositeltavimpana; johon monet päätyivät ja jota useimmat tavoittelivat. Miehillä tosin oli sen rinnalla selvemmin muitakin yhteiskunnallisia tehtäviä.³⁹ Vaikka naisilla ei ollut samanlaisia virkauria kuin miehillä, heilläkin saattoi olla kodin ulkopuolinen toimenkuva, kuten Margareta Brahella joka työskenteli hovineitona. Hän ei tosin työskennellyt avioliittojensa aikana, vaan ennen ensimmäistä avioliittoaan sekä jäätyään ensimmäisen kerran leskeksi.

---

³⁵ Miettinen 2012, 80.

³⁶ Kietäväinen-Sirén 2015, 70.

³⁷ Lahtinen 2007, 153.

³⁸ Lappalainen 2006, 225; Hakanen 2011, 109; Lahtinen 2002b, 361.

³⁹ Katajala-Peltomaa&Toivo 2009, 72.

Naisten elämää menneisyydessä ei voi kuvata sen täydellisemmin vaimon tai äidin tehtävien kautta kuin nykyäänkään, vaikka merkittävä osa naisista avioitui. Uuden ajan alussa kasvava osa naisista jäi kuitenkin naimattomiksi, sillä miesten elinikä lyheni sota-aikoina naisten elinikää rajummin. Toisaalta naisia on usein tarkasteltu aviovaimoina ehkä myös siksi, että avioparin suhteeseen kiteytyi miehen ja naisen suhde. On mahdollista, että vaimon ja miehen suhdetta korostettiin etenkin uuden ajan alussa juuri siksi, että se kätevästi kuvasi kaikkien naisten ja miesten ideaalista suhdetta maailmassa: mies herrana ja vaimo alamaisena. Esimerkiksi laeissa naisista puhuttiin vaimoina, eikä esimerkiksi äiteinä tai emäntinä. Molemmat olivat rooleja, jotka olisivat antaneet enemmän kouriintuntuvaa valtaa naisille kuin vaimon rooli antoi.⁴⁰ Myös Margareta Brahe muistetaan ensisijaisesti hänen avioliitoistaan. Vaikka hänen avioliitoissaan oli poikkeuksellisia piirteitä, oli hän silti paljon muutakin kuin vaimo. Hovineidon tavoiteltuun asemaan ei moni aatelinainen päässyt koskaan käsiksi. Miesten kohdalla heidän virkansa muistetaan aina mainita, mutta naisten kohdalla näin ei juuri tapahdu.

Keskiaikaisiin lakeihin perustuvat avioitumiskäytännöt elivät 1700-luvulle saakka. Avioitumiskäytännöt ilmeisesti vastasivat valtaosan mielikuvaa siitä, kuinka avioliitto tuli solmia. Useimpien elinolosuhteet olivat säilyneet lähes muuttumattomina 1200-luvulta aina 1700-luvulle saakka, eikä avioliiton solmimisen syyt tai tavat olleet juurikaan muuttuneet. Avioitumiskäytäntö oli säilynyt toimivana prosessina ja enemmistön mielipiteet muuttuivat hitaasti. Avioituminen tapahtui tosin hyvin erilalla suurissa kaupungeissa kuin keskellä erämaata kyhjöttävissä kyläpahasissa. Avioitumiskäytännöt muuttuivat hyvin eri tahtiin eri puolilla valtakuntaa.⁴¹

Avioitumiskäytännön toteutus oli kirjattu lakiin eikä kirkollinen lainsäädäntö voinut kiistää tai muuttaa sitä, mikä esti käytäntöjen muuttumisen. Uuden ajan alun Ruotsissa avioliittolainsäädäntö ei toisaalta ollut päällimmäinen huolenaihe, eikä se ollut myöskään hyödyllinen vallankäytön apuväline kuten rikosoikeudelliset lait. Keskiajalla annettiin erinäisiä asetuksia avioliittoon liittyen, mutta perhe tai paikallisyhteisö ratkaisi viime kädessä, mikä oli sopivaa ja mikä ei. Vasta 1600-luvulla käsitykset ja esivallan otteet

---

⁴⁰ Katajala-Peltomaa&Toivo 2009, 58–59.

⁴¹ Korpiola 2009, 393–394, 401–402.

kävivät ankarammiksi.⁴² Vuoden 1617 aatelisprivilegiossa kiinnitettiin huomiota avioliittojen solmimiseen, privilegioilla haluttiin estää säätykierto ja kiellettiin aatelisten avioituminen aatelittoman kanssa. Mikäli tällainen avioliitto kuitenkin solmittaisiin, avioparin lapset eivät saisi aatelistarvoa eivätkä oikeutta periä maaomaisuutta. Liitto sallittiin vain, jos naisen suvun aateluutta ei voitu pitävästi osoittaa.⁴³ Lisäksi aatelittoman kanssa avioitunut sekä liitosta syntyneet lapset menettivät perintömaansa läheisimmälle sukulaiselleen. Käytännössä lain valvonta ja toteutuminen ei kuitenkaan täysin onnistunut.⁴⁴

Tutkimuksessa on perinteisesti korostettu siviilisäädyn merkitystä naisten elämässä, mutta sen vaikutusta myös miesten elämässä ei tule vähätellä. Avioliiton kautta miehetkin saivat arvostusta, valtaa ja varallisuutta. Avioliiton solmiminen oli siirtymäriitti nuoruudesta aikuisuuteen niin miehille kuin naisillekin. Molempien kohdalla se vaikutti myös asemaan julkisessa elämässä kotilojen lisäksi. Ruotsissa aviomiehen ja vaimon suhteen katsottiin heijastelevan kaikkia naisten ja miesten tai ylipäänsä erilaisten vastavuoroisten parien suhteita yhteiskunnassa. Toisin kuin monessa muussa maassa, Ruotsissa ei kuitenkaan aivan samalla tavalla keskitytty hierarkiaan ja vaimot saattoivat saada hyväksytyä auktoriteettia jopa miehiinsä nähden.⁴⁵

2.2 Avioliitot sukuverkostojen muodostajina

Aristokraattisuvut punoivat verkostojaan kuin hämähäkki verkkoaan. Joku kietoutui siihen tiukemmin kuin olisi tahtonut, mutta suku oli toisaalta ainoa vankasti paikoillaan pysyvä tukipilari johon saattoi tarrautua. Sukulaisista muodostuneen turvaverkon ulkopuolelle pudonnut joutui 1600-luvun armottomassa maailmassa hengenvaaraan. Henkilön arvo ja asema rakensivat identiteettiä enemmän kuin ajatus itsenäisestä yksilöstä. Sukujen solmiman punoksen sisällä oli useita ristikkäisiä lankoja, jotka kokosivat yhteen suuren joukon ihmisiä, joilla oli jokin yhteys toisiinsa. Usean henkilön oli hyödyllistä lyöttäytyä yhteen ja ajaa yhdessä asioitaan, koska verkoston resurssit olivat aina yksilön voimavaroja suuremmat.

---

⁴² Korpiola 2009, 397, 400; Lahtinen 2015, 25.

⁴³ Konow 2005, 98; Kietäväinen-Sirén 2015, 130.

⁴⁴ Miettinen 2012, 25, 27.

⁴⁵ Katajala-Peltomaa 2009, 123–124.

Avioliitolla oli lisäksi keskeinen rooli kotitalouksien ja sukupiirien välisten kontaktien luojana, ylläpitäjänä ja vahvistajana. Lisäksi avioliitot linkittyivät monitahoisten taloudellissosiaalisten suhteiden vyyhtiin, johon kuului myös lainaus-, takaus- ja kummissuhteita. Avioliiton kautta solmittujen sosiaalisten verkostojen ylläpitäminen edellytti sekin puolisoiden suhteen toimivuutta ja ystävyyttä. Vihassa elävä aviopari tuskin loi kahden suvun tai perheen välille kiinteää vuorovaikutusta tai luottamusta.⁴⁶ Pahimmillaan toraileva pariskunta saattoi vetää riitohinsa mukaan koko suvun. Aiottu yhteistyö muuttui asemasodaksi, joka saattoi vaikeuttaa paitsi suvun omia toimia, myös esimerkiksi valtaneuvoston toimintaa.

Sukulaissuhteiden merkitys on aina ollut erityinen ja tärkeä. Maailmanlaajuisesti on havaittu samaan sukuun kuuluvien liittoutuvan selviytyäkseen paremmin yhteisössään. Suku muodosti oman epämuodollisen instituutionsa, jonka jäsenten kesken vallitsivat yhteiset moraalii- ja tunnesiteet. Nämä ominaisuudet loivat vankan perustan luottamukselle ja empatialle, jolloin voitiin luoda yhteiset tavoitteet, sukustrategiat. 1600-luvun Ruotsissa sukulaissuhdeverkostot olivat tärkeä osa valtarakenteita.⁴⁷

Suku ja valta kietoutuvat yhteen kaikissa kulttuureissa. Valta voi olla poliittista, taloudellista tai esimerkiksi uskonnollista, ja tapa, jolla sukujen ja vallan verkot on kudottu, vaihtelee yhteisöstä, valtiosta ja maailmanajasta toiseen. Jokaisessa yhteiskunnassa on kuitenkin mahtiperheiden muodostama eliitti, joka pitää hallussaan vallan avaimia. 1600-luvun Ruotsissa aristokratia piteli valtakunnan ohjaksia käsissään ja hallitsi valtakuntaa aateluuden, suvun ja verenperinnön voimin.⁴⁸

Suvun toimiminen yhteisen strategian ohjaamana ei rajoittunut ainoastaan tiettyyn sosiaaliseen kerrostumaan 1600-luvun yhteiskunnassa. Toimintamalli ulottui aina kuninkaallisista talonpoikiin. Strategioiden tarkoituksena oli hyödyntää suvun kollektiivista voimaa saattamalla suvun käyttöön mahdollisimman laajat resurssit. Suvun oli järkevää levittää jäsenensä laaja-alaisesti erilaisille virkaurille, siitä oli suvulle kollektiivista hyötyä. Uravalinnan lisäksi avioliitoista tuli tärkeä osa suvun strategista toimintaa. Suvun piiriin haluttiin avioliittositein liittää muita huomattavia sukuja, jotka pystyisivät vahvistamaan jo

---

⁴⁶ Kietäväinen-Sirén 2015, 131, 133.

⁴⁷ Hakanen 2011, 105–106.

⁴⁸ Lappalainen 2006, 217.

olemassa olevaa asemaa. 1600-luvulla sukulaisia pyrittiin saamaan mahdollisimman hyviin asemiin, jotta suvulle saataisiin rakennettua vahva ja laaja verkosto. Sukulaisuussuhde ei aina välttämättä ollut suora, sillä yhteistyötä tehtiin myös avioliittositein yhdistyneiden verkostojen välillä.⁴⁹

Tutkimissani suvuissa oli samanaikaisesti monia valtaneuvoksia. Omien mielipiteiden puolustaminen ja läpisaaminen neuvostossa saattoi olla helpompaa, kun ympärillä oli runsaasti liittolaisia taistelemassa saman asian puolesta. Toisaalta sukujen mielipiteet ja edut menivät usein ristiin, mikä aiheutti kiivaitakin ristiriitoja heidän välilleen. Monet tutkimieni sukujen jäsenistä kohosivat merkittävään asemaan 1600-luvun Ruotsissa niin virkamiehinä kuin sotilainakin. Matka huipulle oli helpompi, kun reitin varrella seisoivat sukulaisia valmiina auttamaan eteenpäin. Korkeat virat saattoivat toisaalta tuoda mukanaan myös ristiriitoja, kun miteltiin siitä, kenellä on eniten valtaa. Tunnettu taistelupari oli Per Brahe ja Axel Oxenstierna, jotka kilpailivat keskenään siitä, kumpi oli mahtavampi.

Aristokraattisuvut katselivat maailmaa yhteiskunnan huipulta käsin ja heillä oli keskivertoa paremmat mahdollisuudet päättää oman elämänsä kulusta. Korkea asema toi mukanaan myös velvollisuuksia; miesten odotettiin kohoavan korkeaan virkaan ja naisten oli tärkeää solmia hyvä avioliitto. Suvun odotukset saattoivat painaa raskaasti harteita. Aristokraatit pohtivat usein kirjeissään kuinka parhaiten elämänsä järjestäisivät.

Tutkimissani suvuissa oli paljon sotilaita, sekä hallinnossa uran tehneitä. Monille oli tyypillistä aloittaa ura armeijassa ja siirtyä sitten virkamieheksi. Osan terveys ei kestänyt rasittavaa armeijauraa, mutta toiset jatkoivat armeijan palveluksessa vielä melko korkeaan ikään ehtineinä. Useat aristokraatit toimivat myös käskynhaltijoina tai linnanherroina, mutta suvuista löytyy myös useita hovioikeuksien presidenttejä, kenraalikuvernöörejä ja suurlähettiläitä. Korkeat virat olivat yleensä tiettyjen sukujen miehittämiä sukupolvesta toiseen.

Aristokratia oli niin pieni ryhmä, ettei valinnanvaraa puolisoehdokkaissa ollut loputtomasti. Avioliittoja analysoitiin monelta kannalta, mutta huolellisinkaan suunnittelu tai verkostoituminen ei poistanut sattuman mahdollisuutta, jos toinen puolisoista menehtyi

---

⁴⁹ Hakanen 2011, 105–106.

varhain tai jos avioliitto jäi lapsettomaksi. Avioliitosta, perimyksestä, sukulinjasta ja nimenomaan patrilineaarista sukulinjasta tuli yksilön kannalta yhä tärkeämpi. Naimakauppojen avulla alettiin lisätä suvun omaisuutta, joka muodostui tärkeämmäksi kuin sukujen väliset laajemmat liitot.⁵⁰ Sillä, jolla on omaisuutta, on aina myös valtaa.

Avioliittojen kautta luodut sukulaisuussuhteet olivat aateliskulttuurissa hyvin tärkeitä. Lankojen odotettiin olevan solidaarisia toisilleen, ja vävyjen tukevan appivanhempiaan myös poliittisissa kiemuroissa. Jos omat pojat osoittautuivat kelvottomiksi, tyttäret yritettiin sentään saada avioitumaan mahdollisimman menestyvien miesten kanssa.⁵¹

Avioliitto yhdisti toisiinsa paitsi aviopuolisot, myös suvut, joilla oli vaikutusvaltaa erityisesti naisen avioitumiseen. Uuden ajan alun Ruotsissa naimisiinmeno ei varsinkaan aatelissuvuissa ollut kahden kauppa, vaan siihen vaikuttivat perheenjäsenten ja sukulaisten mielipiteet. Varsinkin aateliset nuoret joutuivat ottamaan huomioon niin sukulaistensa vaatimukset ja taloudelliset edut kuin myös poliittiset liittolaisuudet. Vaikka kirkko korosti, että tärkeintä oli avioituvien keskinäinen suostumus, maalliset lait velvoittivat varsinkin perheen tyttäret avioitumaan sukulaistensa toiveiden mukaisesti. Puolisoehdokkaan varallisuus, maine ja perhetausta tutkittiin avioliittoneuvotteluissa tarkoin. Kun avioliitto oli solmittu, sukulaisten keskinäiset neuvottelut toistuivat perinnönjakotilaisuuksissa, lasten edunvalvonnassa ja uusissa avioliittoneuvotteluissa. Lakisääteinen päätöksenteko- ja edustus oikeus oli näissä neuvotteluissa miehillä, ja väistyvästi heidän vaimoillaan tai leskillään.⁵²

Vaikka suvun mielipide oli merkittävä tekijä avioliittoa solmittaessa, oli yksilöllä usein hyväkin mahdollisuus päättää omasta avioitumisestaan, kuten Margareta Brahen esimerkki osoittaa. Suku sai esittää mielipiteensä, joka oli usein varsin jyrkkä, mutta silti Margareta Brahe onnistui avioitumaan kahdesti haluamallaan tavalla. Hänen kolmas avioliittonsa aiheutti välien viilenemisen sukulaisiin, mutta yhteys ei katkennut kokonaan. Suvun mielipiteitä oli kuunneltava, mutta toisinaan ratkaisut oli mahdollista tehdä oman mielen mukaisesti.

---

⁵⁰ Miettinen 2012, 24–25.

⁵¹ Lappalainen 2006, 40.

⁵² Lahtinen 2007, 19–20, 24.

Uuden ajan alun yhteiskunnallisessa todellisuudessa avioliitto suhteutui aina olemassa oleviin taloudellisiin realiteetteihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Avioliitto ei ollut olemassa ainoastaan puolisoita varten, vaan myös elatuksen takaamiseksi, omaisuuden siirtämiseksi, laillisten perillisten hankkimiseksi ja sosiaalisten kontaktien luomiseksi.⁵³ Margareta Brahen ja Fredrik av Hessen-Homburgin avioliitto on jo morsiamen iän perusteella painottunut muihin seikkoihin kuin perillisten hankkimiseen. Fredrik av Hessen-Homburg kuului arvostettuun sukuun, mutta hänen avioituessaan Margareta Brahen kanssa kukaan ei aavistanut, että hänestä tulee jonain päivänä Hessen-Homburgin ruhtinas. Brahe-suku olisi saattanut suhtautua häneen erilailla, jos hän olisi ollut vanhin poika. Tosin siinä tapauksessa hän tuskin olisi päätenyt Ruotsin armeijaan eikä olisi koskaan tavannut Margareta Brahea.

Sana "verkosto" voi tarkoittaa monia eri asioita. Verkostot voidaan käsittää yleisenä metaforana kuvaamassa jollain tavoin monimutkaisia, ehkä hajautettuja sosiaalisia järjestelmiä. Toinen tapa on käyttää verkoston käsitettä tieteellisen teorian osana. Verkostot voidaan myös ymmärtää vain analyttisenä käsitteenä, joka liittyy tiettyyn tapaan koota ja käsitellä tutkimusaineistoa. Verkostotutkimuksen erottaa tavanomaisesta määrällisestä tutkimuksesta se, että kiinnostuksen ensisijaisena kohteena ovat tutkimuskohteiden väliset suhteet, eivät niihin liittyvät ominaisuudet. Tutkimuskohteita yhdistävä suhde voi olla esimerkiksi sukulaisuussuhde.⁵⁴ Sosiaalisten verkostojen tutkiminen on käytännössä verkostossa toimivien henkilöiden historiaa. Ajan saatossa verkostojen muodot vaihtelevat sopeutuen yhteisön hyväksymiin arvoihin ja normeihin.⁵⁵

Yhdistän tutkielmassani verkostotutkimuksen kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän. Olen tarkastellut avioliittoja määrällisestä näkökulmasta, mutta pääosin tutkimusnäkökulmani on kuitenkin kvalitatiivinen. En tutki verkostoja tilastollisten kriteerien mukaan, mikä ei kaikissa tapauksissa olisi mahdollistakaan. Esimerkiksi verkoston tiheyden laskemisessa jo muutamien tapausten puuttuminen voi vääristää tuloksia merkittävästi.⁵⁶ Omassa tutkimusaineistossani on henkilötiedoissa aukkoja, tiedot ovat kadonneet vuosisatojen kuluessa eikä kaikista ole ehkä koskaan merkitty kaikkia henkilötietoja muistiin. Uuden

---

⁵³ Kietäväinen-Sirén 2015, 157.

⁵⁴ Johanson 1995, 4-5.

⁵⁵ Hakanen 2011, 19.

⁵⁶ Johanson 1995, 27-28.

ajan alussa ihmisen oli käytännössä mahdotonta olla kuulumatta minkäänlaiseen verkostoon, mikä antaa verkostotutkimukselle laajat ja monipuoliset mahdollisuudet.⁵⁷

Olen päätenyt käyttämään tutkijalähtöistä rajaamisstrategiaa, jossa nojaudun omaan käsitteelliseen kehukseeni verkoston rajoista. Rajausta tehdessäni olen ottanut huomioon myös sen, mitä pro gradun puitteissa on mahdollista ja järkevää tehdä. Vaikka aineisto mahdollistaisi laajemman tutkimuksen, ei tutkielman rajoissa ole viisasta ottaa mukaan liian suurta aineistoa. Viiden aristokraattisuvun avulla saa käsiteltyä sukujen välisiä yhteyksiä kattavasti.

Sosiaalisia verkostoja on tyypillisesti analysoitu yksilötasoisena egokeskeisten verkostojen analyysinä. Sosiaaliset tukiverkostot on nähty resursseina, jotka muodostuvat yksilön ystäväistä ja tuttavista, ja jotka auttavat yksilöä selviytymään. Nämä yksilön ympärille muodostuneet sosiaaliset suhteet liittyvät toisten sosiaalisten suhteiden muodostamaan kokonaisuuteen, joka puolestaan heijastelee jo paljon laajempaa sosiaalista järjestelmää.⁵⁸ Vuorovaikutussuhteessa luottamus rakentuu siten, että toisen osapuolen odotetaan sitoutuvan niihin sosiaalisiin ja moraalisiin sääntöihin, jotka jo ovat olemassa.⁵⁹

Sukulaissuhde tai sen muodostuminen avioliiton kautta oli usein käytetty keino verkoston vahvistamiseksi ja laajentamiseksi horisontaalisella tasolla, koska sukulaissuhteen kautta sitouduttiin voimakkaammin suvun yhteiseen strategiaan. Avioliiton kautta verkostoon tullut henkilö nautti verkoston valmiiksi luomista resursseista.⁶⁰ Sukulaisuussuhteiden merkitys oli huomattavan suuri verkostojen horisontaalisella tasolla, koska jokainen kerrostuma pyrki turvaamaan selviytymisensä ensisijaisesti suvun kautta. Kun joku verkoston jäsen joutui ongelmiin, sukulaiset riensivät apuun.⁶¹

Yhdistämällä yksilöotteen ja egokeskeisen verkostanalyysin saan tarkasteltua sekä yksilöä että suuremman ryhmän jäseniä. Tutkin lisäksi sukuja sekä omina ryhminään että suurempana yhtenäisenä ryhmänä. Suora vertailu sukujen välillä ei ole mahdollista, saati

---

⁵⁷ Hakanen 2011, 89.

⁵⁸ Johanson 1995, 9-10.

⁵⁹ Hakanen 2011, 143.

⁶⁰ Hakanen 2011, 90.

⁶¹ Hakanen 2011, 109; Patronusten ja klienttien suhde muodostaa klienttijärjestelmän eli suhdeverkoston, jossa patronus toimi johtohenkilönä. Klienttijärjestelmä oli epäsuoran vallan muoto, jossa patronus vaikutti klientin toimintaan myöntämällä tai epäämällä etuja. Hakanen 2002, 5.

järkevää, koska samanlaisesta statuksesta ja samasta aikakaudesta riippumatta, sukujen välillä on esimerkiksi suvun jäsenten lukumäärissä niin suuria eroja, että ne väistämättä vaikuttavat lopputulokseen. Hedelmällisempää on lähestyä sukuja yhtenäisenä ryhmänä, jonka sisällä on olemassa tiettyjä eroavaisuuksia, mutta myös yhtäläisyyksiä. Tarkoitukseni on muodostaa yhtenäinen kuva, ei keskittyä etsimään eroavaisuuksia.

Ihmiselle on luontaista toimia verkostoissa, koska pelkästään sosiaalisessa toiminnassa syntyy väkisinkin verkostoja, vaikka sitä ei tiedostettaisi. 1600-luvun ihmiselle oli itsestään selvää, että lukuisat kontaktit eri verkostoihin olivat tarpeen ja oli pyrittävä pääsemään mukaan tarpeeksi vahvaan verkostoon, jos halusi edetä omalla urallaan tai muuten saavuttaa niitä tavoitteita, jotka riippuivat tavalla tai toisella muiden vaikutusvallasta. Osa ihmisistä ei tyydy sosiaaliseen statukseensa, vaan tavoittelevat sosiaalista nousua. Verkostojen merkitys tiedettiin, joten oli tärkeää ylläpitää jo luodut suhteet vahvoina tai koettaa entisestään lujittaa omaa verkostoaan.⁶² Aristokratialle verkostojen muodostaminen oli erityisen tärkeää ja suoranainen elinehto heidän selviytymiselleen. Jos alempi aateli olisi onnistunut ujuttautumaan aristokraattien joukkoon, koko ryhmän koostumus olisi muuttunut ratkaisevasti erilaiseksi, eivätkä he olisi enää onnistuneet pitämään hallussaan merkittävimpiä virkoja.

Sukuverkostot eivät olleet staattisia, vaan ne muovautuivat jatkuvasti uudelleen, kun sukuihin liittyi uusia jäseniä ja toiset poistuivat. Ruotsissa sukulaisuus laskettiin esihistorialliselta ajalta periytyvän perinteen mukaan sekä isän että äidin puolelta. Naisilla ja äidinpuoleisilla sukulaisilla oli keskeinen asema sukuverkostoissa.⁶³ Sukuverkostojen muodostaminen ei ollut tietoista toimintaa. Suvut jäsenet tekivät siirtonsa sen mukaan mikä heille oli kyseisessä tilanteessa parasta. Verkostot muodostuivat näiden päätösten sivutuotteena. Suku itsessään oli latentti, se oli hiljaa kunnes joku suvun jäsenistä nousi esiin. Suvun jäsenten teot ja pyynnöt herättivät verkoston, joka ryhtyi toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla.

Sukuverkostojen muodostuminen oli luontevaa, koska sukulaiset koettiin luotettaviksi. Heidän varaansa oli luonnollista rakentaa verkosto. Verkostojen laajentaminen tai

---

⁶² Hakanen 2011, 167.

⁶³ Lappalainen 2006, 219.

liittäminen yhteen sukulaissuhteiden kautta oli strategisesti suunniteltua toimintaa, sillä sukusitein toisiinsa liitetyt henkilöt olivat valmiita toimimaan kollektiivisen edun mukaisesti. Avioliittojen kautta sukuun koetettiin värvätä hyödyllisiä henkilöitä. Sukuun liittyminen toi mukanaan myös enemmän vastuuta, sillä epäonnistuminen oli koko suvun epäonni.⁶⁴ Ongelmia sukujen keskinäisessä kanssakäymisessä saattoivat aiheuttaa epäonnistuneet avioliitot. Mikäli pariskunta ei tullut lainkaan toimeen keskenään, oli sukujenkin vaikeaa työskennellä yhteisen tavoitteen puolesta.

Valtaverkostojen perustehtävä on kautta aikain ollut suvun tavoitteiden tukeminen. Verkostojentutkijan kannalta 1600-luku näyttäytyy ihanteellisena aikakautena, sillä yhteisöllinen infrastruktuuri oli kehittynyt näkyväksi ja laajaksi, mutta arvot ja normit eivät ole kätkeneet sitä kabinettien hämäriin huoneisiin. Samalla kun verkostojen käyttäminen oli läpinäkyvämpää, oli niille myös selkeä tarve yhteiskunnassa, jota säätelivät tiukat sosiaalisia ryhmiä ylläpitävät säännöt. Käytännössä säätykiertoa kuitenkin tapahtui, sillä ihmisillä oli omia tavoitteita paremmasta tulevaisuudesta.⁶⁵ Säätykiertoa ei kuitenkaan tapahtunut tutkimieni sukujen piirissä. Kyseessä on lähinnä alempien säätyjen kesken tapahtunut ilmiö. Aristokraatit sen sijaan avioituivat toisten aristokraattien kanssa. Sukuihin ei avioitunut edes alemman aatelin edustajia, muista säädyistä puhumattakaan.

Avioliittojen avulla solmittiin liittolaisuussuhteita ja lujitettiin oman suvun asemaa valtataistelun keskellä. Mirkka Lappalainen mainitsee myös, että vanhan, ”oikean” aatelin piireihin pystyi nousemaan vain avioliittojen avulla. Aatelisperheiden tyttäriä ei koskaan annettu porvarisperäisen perheen pojalle, ellei tämä ollut suorastaan hallitsijan suosikki. Kieltoa ei toisaalta juuri tarvinnut uhmata, sillä 1600-luvulla kaikki menestyneet sotilaat, virkamiehet ja porvarit aateloitiin nopeasti.⁶⁶ Keski-aikaan ja sen taakse ulottuvat sukujuuret olivat aristokratialle ase taistelussa uusien aatelissukujen vyöryä vastaan. Aristokratia mystifioi verenperintönsä ja yritti näin vakuuttaa itselleen ja muille, että valta oli tarkoitettu heille, että se virtasi heidän suonissaan jalona aateluutena, jota kukaan ulkomaalainen, menestyksekkäs sotasankari tai kauppias ei ikinä voisi saavuttaa.⁶⁷

---

⁶⁴ Hakanen 2011, 104–105.

⁶⁵ Hakanen 2011, 36.

⁶⁶ Lappalainen 2006, 31–32, 39, 225; Lappalainen 2014, 49.

⁶⁷ Lappalainen 2006, 36–37.

Vastikään aateloiduilla ei ollut käytännössä juurikaan mahdollisuuksia avioitua aristokratian pariin. Alempaan aateliin sotilaat, virkamiehet ja porvarit olivat tervetulleempia, mutta aristokratia pysyi omana sulkeutuneena ryhmänä, jossa avioliittoja solmittiin vain samaan ryhmään kuuluvien kanssa. Aatelin asema vaihteli 1600-luvun mittaan, mutta se säilyi silti koko ajan selkeästi ylimpänä säätyinä. Nimenomaan tämän takia yhdistymistä avioliittojen kautta muihin säätyihin ei juuri tapahtunut. Tutkimani suvut hakivat toisaalta innokkaasti puolisoita ulkomailta.

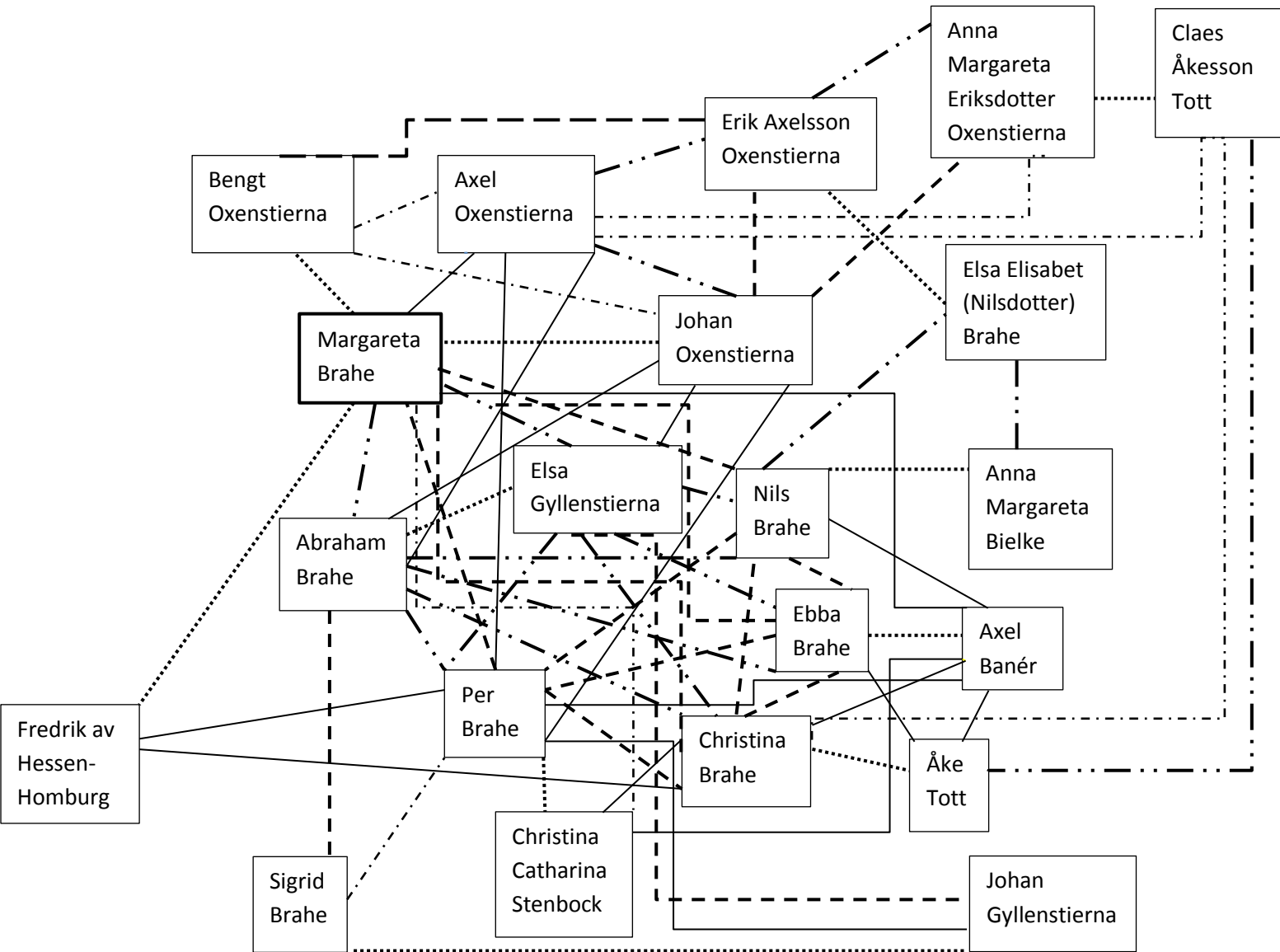
Varsinkin Ruotsin valtaneuvostoa⁶⁸ 1600-luvulla hallinneet suvut solmivat ahkerasti avioliittoja keskenään ja pyrkivät näin säilyttämään tiukan otteen vallasta; avioliittojen solmimisella oli tärkeä merkitys aatelisperheiden valtapoliittisessa pelissä. Valtaosa suvuista toimi näin, mutta joukkoon mahtuu myös muutama poikkeus. Erityisen tarkka oli Brahe-suku, jonka avioliitot suuntautuivat aina ylhäisaatelin ydinpiiriin. Näin toimi valtaosa muistakin suvuista, mutta poikkeuksia tapahtui toisinaan.⁶⁹ Margareta Brahe epäilemättä huomasi, avioliitoistaan tarkan suvun jäsenenä, että hänen solmimansa liitot joutuivat tavanomaista kriittisemmän arvioinnin kohteiksi. Hänen aviomiestensä sukutaustat eivät sinänsä antaneet moittimisen aihetta, mutta puolisoehdokkaista, niin miehiä kuin naitakin, arvioitiin ikään kuin kokonaisuuksina, joiden kaikilla ominaisuuksilla oli merkitystä.

---

⁶⁸ Valtaneuvosto on vanha instituutio, jonka juuret ovat peräisin 1200-luvulta. Sen rooli ja merkitys on vaihdellut vuosisatojen aikana, mutta eräs sen tärkeimpiä tehtäviä oli – kuten nimikin paljastaa – neuvojen antaminen kuninkaalle tai kuningattarelle. Käytännössä valtaneuvosto oli kehittynyt jonkinlaiseksi hallitukseksi, joka vastasi valtakunnan hallinnosta. Valtaneuvoston kautta aatelin ylin kerros pystyi vaikuttamaan voimakkaasti valtakunnan kohtaloihin ja kuningatar Kristiinan lapsuudessa se oli ollut valtakunnan todellinen hallitsija. Valtaneuvosto oli monarkin neuvoa antava elin, ja sillä oli aikojen saatossa enemmän tai vähemmän itsenäistä vaikutusvaltaa. Neuvostossa oli usein samojen sukujen jäseniä eri sukupolvissa.

⁶⁹ Lappalainen 2006, 225; Hakanen 2011, 109; Lahtinen 2002b, 361.

Taulukko 5. Margareta Brahen lähipiirin avioliittojen kautta muodostuneet yhteydet

Aviopari .....

Vanhempi ja lapsi - . . . . .

Sisarukset - - - - -

Avioliiton kautta muodostunut sukulaisuus _____

Muu yhteys/sukulaisuus - . . . . .

Lähde: Elgenstierna, Gustaf, Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser I-IX. P.A. Norstedt & Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Olen kuvannut yllä olevassa kuviossa Margareta Brahen lähipiirin suhteita. Margareta Brahe on kuvion keskushenkilö. Hänen sukupiirinsä kattoi vielä huomattavasti suuremman määrän aristokraatteja, mutta olen rajannut tähän kuvioon hänen lähipiiriinsä. Yhteydet henkilöiden välillä ovat moninkertaisia ja monimutkaisia, joten päädyin valitsemaan kuvioon hänen vanhempiansa, sisarustensa ja aviomiestensä kautta muodostuneet suhteet. Kuviosta näkyvät myös heidän keskinäiset suhteensa.

Kuviosta erottuu selvästi Margareta Brahen kolmas mies Fredrik av Hessen-Homburgin erillisuus muista henkilöistä. Hän tuli selvästi niiden piirien ulkopuolelta, joiden parissa Margareta Brahe oli viettänyt koko elämänsä. Fredrik av Hessen-Homburg oli Kaarle X Kustaan armeijan sotilas, mutta hän oli syntyjään keskieurooppalainen aristokraatti, joka saapui ulkopuolelta Ruotsin ylhäisaatelin lähituntumaan.

Brahe ja Oxenstierna af Södermöre -suvut yhdistyvät toisiinsa monin sitein. Sukujen kesken solmittiin usein avioliittoja useammassa sukupolvessa. Margareta Brahe ja Johan Oxenstierna avioituivat vuonna 1648. Samana vuonna juhlittiin toista sukujen muodostamaa liittoa, kun Erik Oxenstierna, Johanin nuorempi veli, avioitui Elsa Elisabet Brahen kanssa, joka oli Nils Brahen, Margaretan nuoremman veljen tytär.

Erik Oxenstiernan ja Elsa Brahen tytär Anna Margareta Oxenstierna avioitui Claes Åkesson Tottin kanssa, jonka äitipuoli oli Margareta Brahen sisar Christina Brahe. Margaretan ja Christinan äiti Elsa Gyllenstierna oli täti veljenpojalleen Johan Gyllenstiernalle, joka avioitui Sigrid Brahen kanssa, joka oli puolestaan Margareta Brahen täti eli hänen isänsä Abraham Brahen sisar. Sukuyhteyksistä muodostuva verkko on tiheä, monimutkainen ja henkilöiden väliset yhteydet olivat usein päällekkäisiä. Monet olivat usein samanaikaisesti esimerkiksi sukulaisia ja kollegoja. Sukuverkko oli myös varsin elävä organismi, se muutti jatkuvasti muotoaan kun sukuun liittyi uusia jäseniä joiden kautta muodostui lisää yhteyksiä henkilöiden välille.

Tutkimistani suvuista näkyy selvästi, että ylhäisaatelliset suvut eivät avioituneet itseään alemmassa asemassa olevien kanssa. Sukujen kultanhoitoiseen sisäpiiriin pääsi liittymään vain muutama alempaan aateliin kuuluva, muista säädyistä kukaan ei päässyt

lähellekään aristokratian huippua.⁷⁰ Jos joku sukujen jäsenistä oli vaarassa hairahtua solmimaan epäsuotuisan avioliiton, kiirehti suku yksissä tuumin estämään aiheet. Aristokratian valta-asema, ja erityinen paikka maailmanjärjestyksessä oli selvästi jotain sellaista josta haluttiin pitää kiinni kynsin hampain. Se, joka uskalsi uhmata ikiaikaista järjestystä, tunsu nahoissaan lievimmillään paheksuntaa ja pahimmillaan tuntevia seurauksia.

Tämän sai omakohtaisesti kokea aatelismies, sittemmin vapaaherra ja kreivi, Nikodemus Tessin halutessaan avioitua kreivitär Hedvig Eleonora Stenbockin kanssa. Morsian kuului yhteen Ruotsin vanhimmista aatelissuvuista, eikä hänen sukulaisiaan miellyttänyt ajatus siitä, että sukuun liittyisi vastikään aateloitu keltanokka. Nikodemus Tessin oli onnekseen Kaarle XI:n arvostama hoviarkkitehti, mikä auttoi nuortaparia saamaan toisensa. Heidän avioliittonsa kesti 25 vuotta vaimon kuolemaan saakka. Nykyään Nikodemus Tessinin nimi on kenties tunnetumpi kuin yhdenkään hänen arvostelijansa; hänestä tuli eräs 1600-luvun merkittävimmistä arkkitehdeistä. Ilmeisesti uusi vävy hyväksyttiin lopulta suvun jäseneksi, koska hän sai suunnitella Tukholmassa sijainneen Stenbockin sukupalatsin uudistuksen. Rakennus koristaa edelleen Tukholman keskustaa hehkuvan vaaleanpunaisena, juuri sellaisena kuin Nikodemus Tessin palatsin suunnitteli.⁷¹

Säätyjen välisiä avioliittoja ei 1600-luvulla juuri solmittu. Tutkimissani suvuissa avioliitot solmittiin yksinomaan toisten ylhäisaatelin sukujen kesken. Osa sukujen jäsenistä löysi puolisonsa merten takaa, mutta hekin edustivat eurooppalaisia aatelissukuja. 1500-luvulla tilanne on ollut samanlainen, mutta tuolloin aateli ei vielä ollut jakautunut ylempään ja alempaan aateliin, joten vuosisatojen vertailu keskenään on hieman ongelmallista. Menestyvä porvarissyntyinen mies, joka oli kaiken lisäksi kuninkaan erityisessä suosiossa, saattoi odottaa melko pikaista aateloitua, ja hän oli näin mahdollinen puoliso aatelissuvun vaalituille tyttärille. Tällaisessakaan tapauksessa aristokratian mahtavimpiin sukuihin ei porvarispojalla ollut asiaa, ellei hän ollut hallitsijan erityisessä suosiossa kuten Nikodemus

---

⁷⁰ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2, Grevliga ätten De la Gardie, nro 3, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermöre, nro 4, Grevliga ätten Stenbock, nro 12.

⁷¹ <http://www.sfv.se/sv/fastigheter/sverige/stockholms-lan-ab/riddarholmen/stenbockska-palatset-pa-riddarholmen/>; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Tessin, nro 58;

<http://www.kungahuset.se/royalcourt/royalpalaces/drottningholmpalace.4.396160511584257f218000368.html>.

Tessin. Aristokraattisuvun tyttären ja porvarissyntyisen miehen tiet eivät todennäköisesti sattumaltakaan kohdanneet, jotta tutustuminen olisi ollut edes mahdollista.

1600-luvun sukukäsitys oli lavea. Ystävyys- ja sukulaisuussuhteiden välillä ei aina tehty eroa – ystävyysuhde saattoi olla yhtä ikuinen ja velvoittava kuin sukulaisuussuhdekin. Vanha ruotsinkielinen sana *frände*, jota käytettiin yleisesti vielä 1500-luvulla, tarkoittaa yhtä aikaa sekä sukulaista että ystävää. Sukulaisiin viittaavia sanoja käytettiin vapaasti vielä 1600-luvulla: esimerkiksi ”veljeksi” saatettiin kutsua etäistäkin sukulaista. Myös Johan Oxenstierna kutsui Margareta Brahea ”sisareksi” heidän kirjeenvaihtonsa alkuvaiheessa.⁷² Sukulaisuussuhteisiin kutoutuivat ”herran” ja ”palvelijan” väliset siteet. Korkeat aatelismiehet olivat hallitsijan palvelijoita, vaatimattomammat rälssisoturit taas palvelivat mahtavimpiaan. Palvelijan velvollisuus oli tukea herraansa myös aseina, ja kunniallinen herra suojaasi palvelijansa henkeä ja omaisuutta ja oli esimerkiksi velvollinen vapauttamaan palvelijansa vankeudesta.⁷³

Margareta Brahella oli ympärillään laaja verkosto, johon kuului lukuisia joukko hyvin erilaisia ihmisiä. Hänellä oli tiiviit yhteydet ruotsalaiseen aristokratiaan, mutta avioliittojensa myötä hänellä oli yhteyksiä myös ulkomaisiin aatelisiin. Työskentely hovissa loi hänelle läheisen yhteyden kuningasperheeseen. Omistamansa maaomaisuuden myötä hän oli ainakin kirjeitse tekemisissä esimerkiksi tiluksiaan hoitavien voutien kanssa. Margareta Brahen lähellä lienee pyörinyt sekalainen joukko ihmisiä, jotka lähestyivät häntä kukin omista lähtökohdistaan.

Eliitin sukulaiskäsitteet, avioliittopolitiikka ja perimysjärjestelyt ovat vallan rakentumisen peruselementtejä. Ruotsin perintöoikeus oli verrattomasti tasa-arvoisempi kuin monissa muissa valtakunnissa, mikä johti suurten omaisuuksien hajoamiseen avioliittojen ja perinnönjakojen kautta lukuisille eri perheille. Ruotsin lait takasivat myös tyttärille oikeuden periä maata. Valta ja vauraus eivät näin kasaantuneet isien ja poikien ketjuille vaan eliittiperheiden verkostoille. Avioliittojen avulla solmittiin liittolaisuussuhteita, ja niiden

---

⁷² 3.8.1646 Johan Oxenstierna Margareta Brahelle, Osnabrück.

⁷³ Lappalainen 2006, 219.

kautta suuret omaisuudet siirtyivät sukupolvelta ja perheeltä toiselle. Valta ei siis Ruotsissa keskittynyt yksittäisille suvuille vaan mahtisukujen verkostoille.⁷⁴

Suotuisat avioliitot olivat erityisen tärkeitä, kun omaisuutta ei voitu säilyttää oman suvun hallussa. Serkusavioliitot olisivat säilyttäneet kätevästi omaisuuden samalla suvulla, mutta avioitumista niinkin läheisen sukulaisen kanssa paheksuttiin, joten tällaiset avioliitot eivät olleet kovin yleisiä.⁷⁵ Omaisuus karkasi joskus hyvinkin kauas alkuperäiseltä omistajasuvulta. Margareta Brahe peri Johan Oxenstiernalta Sturehofin linnan, jonka tämä oli puolestaan perinyt entiseltä anopiltaan Ebba Leijonhufvudilta.⁷⁶ Margareta Brahella ei ollut itse muodostettua yhteyttä Sture-sukuun, mutta se ei estänyt häntä saamasta suvulla pitkään ollutta linnaa itselleen. Harmia omaisuuden karkaamisesta vieraisiin käsiin lievittivät usein muut avioliittojen mukanaan tuomat etuisuudet. Puolisot toivat mukanaan yhteyden sukulaisiinsa, jotka olivat usein korkeassa asemassa valtakunnassa, ja joista oli suuresti hyötyä.

Toisinaan omaisuus saattoi palata mutkan kautta saman suvun haltuun. Näin kävi kun Margareta Brahe avioitui ensimmäisen miehensä Bengt Oxenstiernan kuoleman jälkeen Johan Oxenstiernan kanssa. He kuuluivat samaan sukuun, vaikkakin eri sukuhaaraan. Lopulta omaisuus jäi suurimmilta osin Margareta Brahen haltuun Johan Oxenstiernan kuoltua. Oxenstierna -suku olisi saanut pitää ainakin osan omaisuuden itsellään, jos Margareta Brahe olisi kuollut ennen Johan Oxenstiernaa. 1600-luvulla yli viidennes Ruotsin rälssiomaisuudesta oli naisten hallinnassa.⁷⁷ Tästä kertoo myös Margareta Brahen mittava omaisuus; hänellä oli useita linnoja, kartanoita ja tiluksia ympäri valtakuntaa sekä ulkomailla.

2.3 Aristokraattisukujen yhteydet

Tutkimieni viiden aristokraattisuvun verkostot muodostuivat avioliittojen kautta, mutta myös samoissa viroissa olevien välille. Alla olevasta taulukosta käy selvästi ilmi, että aristokraattisukujen koostumukset ovat varsin samanlaisia. He avioituivat toisten

---

⁷⁴ Lappalainen 2006, 40, 217.

⁷⁵ Lappalainen 2006, 40.

⁷⁶ http://www.oxenstierna.com/property_card.php?lang=sv&prid=727&lang=sv&show_life_events=1&show_literature=1&show_properties=1&sum_properties=&show_images=&session_id=

⁷⁷ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 21.

ylhäisaatelisten sukujen kanssa ja kaikissa suvuissa oli valtaneuvoksia ja heitä myös avioitui sukuihin runsaasti. Olen viitannut sellaisiin suvun jäseniin tai sukuihin liittyneisiin henkilöihin, joilla on jokin muu arvonimi kuin taulukossa mainittu, termillä ”muut”.

Taulukko 4. Tarkasteltujen sukujen jäsenten ja sukuihin avioituneiden statukset

Suvut	Brahe	De la Gardie	Lewenhaupt	Oxenstierna	Stenbock
Kreivi/kreivitär	19	12	33	9	25
Vapaaherra/Vapaaherratar	1	0	0	0	11
Valtaneuvos	9	6	8	4	7
Muut	5	0	1	0	3

Sukuihin avioituneet	Brahe	De la Gardie	Lewenhaupt	Oxenstierna	Stenbock
Kreivi/kreivitär	6	8	13	8	15
Vapaaherra/Vapaaherratar	12	2	14	0	12
Valtaneuvos	10	3	3	2	9
Muut	6	5	12	3	10

Lähde: Elgenstierna, Gustaf, Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser I-IX. P.A. Norstedt & Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Tutkimillani henkilöillä oli yleensä useita arvonimiä, mutta olen yllä olevaan taulukkoon merkinnyt heidät korkeimman arvonimen mukaan. Sukuihin avioitui muita kuin kreivillisen tai vapaaherrallisen arvonimen omaavia henkilöitä muutamia. Brahe -sukuun avioitui yksi herttua, herttuatar ja ruhtinas. De la Gardie -sukuun puolestaan liittyi avioliiton kautta prinsessa Maria Eufrosyne, joka oli Kaarle IX:n tyttären tytär. Lewenhaupt ja Oxenstierna af Södermöre -suvut jäivät ilman herttuallisia liittoja. Stenbock -suku sai joukkoihinsa peräti kuninkaan, kun Kustaa Vaasa avioitui Catharina Stenbockin kanssa. Lewenhaupt -suku erottuu selvästi kansainvälisimmän suuntautuneena sukuna. He solmivat avioliittoja nykyisen Saksan alueella vaikuttaneisiin ruhtinassukuihin.

Jokaisessa suvussa oli valtaneuvoksia ja heitä myös avioitui kaikkiin sukuihin. Monet suvuista vaikuttivat samanaikaisesti valtaneuvostossa. Avioliittojen kautta heillä oli sukujensa yhteinen etu ajettavana. 1600-luvulla valtaneuvostoon kuului kaikkien viiden tutkimani suvun jäseniä. Brahe, Stenbock ja Lewenhaupt -suvuissa oli valtaneuvoksia jo

1500-luvulla kaikkiaan kahdeksan kappaletta. Ennen 1600-luvun puoliväliä sukujen joukosta valtaneuvoksen arvonimen sai 18 henkilöä, mutta vuosisadan kääntyttyä jälkimmäiselle puoliskolle halutun statuksen sai vain 5 sukujen jäsentä. Syynä valtaneuvosten määrän vähenemiseen oli sukujen hiipuminen, tytärien syntyminen ja muuttuva yhteiskunta.

Jokaisella suvulla oli päämies, joka huolehti suvun edusta. Yleensä vallankahvassa oli perheenisä ja hänen jälkeensä vanhin poika. Brahe- suvussa Abraham Brahe toimi lähinnä oman perheensä, vaimonsa ja lastensa, edustajana. Hän oli vanhempiensa Per Brahen ja Beata Stenbockin kolmestatoista lapsesta nuorin. Tosin vain kolme hänen sisaruksistaan oli elossa Abraham Brahen kuollessa. Hänellä oli viisi veljeä, joista kolme eli ikuisikään. Abraham Brahe oli veljeksistä ainoa, jolle syntyi enemmän kuin yksi lapsi ja ainoastaan hänelle syntyi poikia, joiden kautta suvun nimi saattoi jatkua.

Sana ”suku” alkoi 1600-luvun lopulle tultaessa tarkoittaa Ruotsissa ja Suomessa vain henkilön mieslinjaista polveutumista. Malli on luterilaista perua, koska katolisissa maissa aatelisto korosti bilateraalista merkitystä, jossa yksilölle oli tärkeää omata sekä isän että äidin puolelta täydet 16 aatelista sukulinjaa.⁷⁸ Suku hahmotettiin vain mieslinjassa, joten avioparin ensisijaiseksi tavoitteeksi tuli saada poikalapsi jatkamaan sukua ja suvun nimeä. Samalla myös isän rooli perheessä korostui ja naisen roolina oli tukea miehen sukua tuomalla avioliiton kautta hyviä suhteita ja myötäjäisten kautta lisää varallisuutta.⁷⁹

Suku saattoi lapsiluvun mukaan joko kuihtua tai versoa yhä uusia sukuhaaroja. Vaikka tyttäretkin laskettiin sukuun kuuluviksi, he kuitenkin yleensä avioituivat johonkin toiseen sukuun, vaikka myös serkusavioliittoja solmittiin. Heidän lapsensa saivat isänsä nimen ja heidän katsottiin olevan oksia tämän sukupuussa. Suvun hehku hiipui jos sukuun syntyi pelkästään tyttäriä. Patrilineaarisesti periytyvän suvun liekki sammui lopullisesti, jos poikapuolisia perillisiä ei kuulunut lainkaan. Tätä taustaa vasten on helppoa ymmärtää Axel Oxenstiernan vastentahtoisuus poikansa Johanin ja Margareta Brahen avioliittoa kohtaan. Hän tiesi ettei pelkkä rakkaus riittänyt suvun säilymiseen, vaan ratkaisevaa oli se,

---

⁷⁸ Miettinen 2012, 107.

⁷⁹ Miettinen 2012, 27.

uinuiko häiden jälkeen kehossa poikalapsi. Morsiamen iän huomioon ottaen valtakunnankansleri oli syystäkin huolissaan mahtavien Oxenstiernojen tulevaisuudesta.

Suvun nimen säilyminen oli ollut Axel Oxenstiernalle selvästi sydämenasia, josta hänen lapsensa, ja aivan erityisesti vanhin poika Johan, saivat kuulla kyllästymiseen saakka.⁸⁰ Axel Oxenstiernan harras toive pojanpojasta ei kuitenkaan koskaan toteutunut. Hän menehtyi itse vain kolme vuotta aiemmin kuin Johan Oxenstierna.⁸¹ Suku sinnitteli vaivoin 1700-luvulle; Axel Oxenstiernan pojan Erik Oxenstiernan poika, 20-vuotiaana kuollut Carl Gustaf Oxenstierna jäi sukunsa viimeiseksi jäseneksi.

Aristokratia pyrki takaamaan sukujensa mahdin ja jatkuvuuden kauas tuntemattomaan tulevaisuuteen. Todellisuus kuitenkin näytti usein koleamman puolen itsestään monille mahtavimmista suvuista. Heidän kuviteltu loistava tulevaisuutensa haihtui ilmaan perillisten ketjun katketessa. 1600-luvun arvaamattomassa maailmassa moni suku koki Oxenstiernojen kohtalon. Suvut sinnittelivät aikansa, mutta korkea lapsikuolleisuus, kulkutaudit ja sodat saivat aikaan sen, etteivät sukujen tarinat jatkuneet ikuisesti kuten esi-isät olivat haaveilleet. Hautaholvin oven kolahdettua viimeisen kerran kiinni, jäi jäljelle vain hiljaisuuteen häipyvä kaiku menneestä suuruudesta.

Sukujen tilanne vaihteli jatkuvasti sen mukaan, millaisia avioliittoja onnistuttiin solmimaan, syntyikö pariskunnille lapsia ja oliko jälkikasvun joukossa poikia vai tyttäriä. Moni suku huomasi seisovansa murenevalla jalustalla, joka pysyi vain vaivoin pystyssä. 1600-luvulla monet menehtyivät varsin nuorella iällä ja jälleen suku oli uuden tilanteen edessä, kun leskelle piti löytää sopiva puoliso. Yhä uudelleen suvun päämiehet joutuivat pohtimaan asiaa ja tekemään tunnusteluja sopivista suvuista, joista saattaisi löytyä puolisoehdokas. Äkillinen kuolemantapaus tai yksinkertaisesti morsiamen mielen muuttuminen saattoi hetkessä tehdä heidän ponnistelunsa tyhjäksi, ja jälleen avioliittoruletti täytyi pyöräyttää uudelleen käyntiin.

Sukuverkoston ylläpito ja suotuisien yhteyksien luominen oli loputonta työtä. Verkostot muuttuivat jatkuvasti, ja hetken vallinnut tasapaino ei yleensä jatkunut kauaa. Ihmisten toimintaa on usein vaikeaa ennakoida, monet tekevät odottamattomia tekoja ja toimivat

---

⁸⁰ Wetterberg 2013, 527.

⁸¹ Elgenstierna 1925–1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Södermöre nro 4.

irrationaalisesti. Suvun päämiehen oli pysyttävä alituisen valppaana onnistuakseen suvun aseman ja kunnian vaalimisessa. Suvun asema aristokratian kiikkerillä tikapuilla oli hutera, toiset suvut olivat liittolaisia, mutta myös kilpailijoita, sillä nekin halusivat oman paikkansa auringosta.

2.4 Avioliitto aatelisten tapaan

1600-luvulla avioliiton solmiminen ei aateliston parissa ollut aivan yksinkertaista. Avioliittoa olivat järjestämässä hääparin lisäksi monet muut; perheenjäsenet, sukulaiset ja ystävät. Mielenpiteet eivät aina käyneet yksiin ja puolisoehdokkaiden sopivuudesta kiisteltiin puolin ja toisin. Avioliittojen kautta muodostettiin tärkeitä liittolaisuuksia ja siirrettiin huomattavia omaisuuksia. Avioituminen oli monimutkainen tapahtuma, koska solmitun liiton tuli olla mahdollisimman sopiva.

Mirkka Lappalainen toteaa, että suurvalta-ajan ihmisten rakkauselämän edellytykset näyttävät ensi silmäyksellä ankeilta. Aviopuolisoita ei valittu vapaasti, kaikki avioliiton ulkopuoliset sukupuoli-suhteet oli kriminalisoitu eikä nainen saanut avioitua ilman holhoojansa lupaa. Leskillä oli hieman suuremmat valtuudet päättää avioliitostaan, mutta käytännössä hekin joutuivat yleensä neuvottelemaan sukulaisten kanssa. Ahdasmielinen uskonnollisuus kahlitsi ihmisiä, tunteiden hallitsemista pidettiin hyveenä ja elämä oli muutenkin julmaa. Kun tutkija astuu syvemmälle suurvalta-ajan maailmaan, hän kuitenkin yllättyy. Rakkaustarinat seuraavat toistaan, skandaalit ravistelevat kartanoiden perustuksia ja vihjaileva aistillisuus kukkii linnojen suojissa. Barokki räiskyi. 1600-luku oli erotiikan ja suurten tunteiden vuosisata.⁸²

Valtakunnan huipullakin suvun mielipide vaikutti toisinaan voimakkaasti avioitumiseen. Kuningas Kustaa II Aadolf rakasti Ebba Brahea⁸³, mutta avioliitto ruotsalaisen aristokraattiperheen tyttären kanssa ei tullut kysymykseen. Leskikuningatar Kristiina ei halunnut poikansa liittoutuvan yhden ylhäisaatelisten suvun kanssa, koska seurauksena olisi valtataistelua ja sisäpoliittisia ongelmia. Puoliso kuninkaalle löytyi lopulta ulkomailta, kun hän avioitui saksalaisen prinsessan, Brandenburgin Maria Eleonooran kanssa. Ebba Brahe puolestaan löysi puolisoikseen ruotsalaisen aristokraatin Jacob De la Gardien.

---

⁸² Korpiola 2009, 34; Lappalainen 2006, 33.

⁸³ Ebba Brahe oli Margareta Brahen serkku.

Heidän 34 vuotta kestänyttä avioliittoaan on pidetty yhtenä 1600-luvun onnellisimmista. He saivat 14 lasta ja Ebba Brahe eli 78-vuotiaaksi. Kustaa II Aadolfille sen sijaan ei käynyt yhtä hyvin; hänen avioliittonsa oli varsin onneton.⁸⁴

Ebba Brahen ja Kustaa II Aadolfin avioliitto olisi voinut 1600-luvun alkupuoliskolla hyvinkin keikuttaa valtakunnan haurasta sopusointua. 1600-luvun Ruotsi oli kuin kiikkerä lautta, jonka tasapaino järkkyy helposti ajan kuohuissa, jos sitä ei osannut ohjata määrätietoisesti eteenpäin. Aristokraattisuvut kyräilivät toisiaan ja kuninkaan avioituminen yhteen sukuun olisi suistanut valtatasapainon sijoiltaan. Avioliitto ulkomailta tuotetun prinsessan kanssa sen sijaan muodosti tärkeän siteen syrjäisestä ja köyhästä Ruotsista kohti Keski-Euroopan loisteliaita hoveja.

Avioliitot muodostivat keskinäisiä liittolaissuhteita, joten kummankin puolison perheellä oli tärkeä, tosin ei välttämättä tasaveroinen, rooli liiton hyväksyjänä. Aatelin edustajat korostivat suvun ja naittajan roolia avioliiton solmimisessa, ja laki velvoitti erityisesti tyttäret avioitumaan perheen ja holhoojan toiveiden mukaisesti. Avioliiton solmiminen oli melko pitkä prosessi. Lyhyimmillään järjestelyt kestivät useita kuukausia, mutta ne saattoivat kestää jopa vuosia. Neuvotteluilla pyrittiin varmistamaan molempien sukujen hyväksyntä avioliitolle.⁸⁵

Aatelisten kosiomenoissa vallitsi sama rituaalien ja todellisuuden välinen ristiriita kuin heidän muussakin elämässään. Kulissien takana saattoi tapahtua mitä hyvänsä, mutta virallisissa yhteyksissä naiset ja miehet saattoivat lähestyä toisiaan vain muodollisesti. Kuninkaallisten omituiset avioliittokuviot ja poliittisista syistä valtakuntaan raahatut morsiamet ovat vääristäneet kuvaa ylhäisön avioliitoista. Vaikka erityisesti ensimmäiset avioliitot olivat tosin varsin usein vanhempien tai holhoojan järjestämiä, tämä ei tarkoittanut sitä, että joku olisi pakotettu avioitumaan vastoin tahtoaan tai että hänen mielipidettään ei olisi kuunneltu lainkaan. Naimisiin pakottaminen tai puhtaista järkisyistä avioituminen on ollut Suomen ja Ruotsin historiassa hyvin harvinaista.⁸⁶

---

⁸⁴ Lahtinen 2015, 8; Lappalainen 2014, 187–188; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten de La Gardie, nro 3 ja Grevliga ätten Brahe, nro 1.

⁸⁵ Korpiola 2009, 389; Lahtinen 2002, 355.

⁸⁶ Korpiola 2009, 28–29; Lappalainen 2006, 33, 45.

Toisinaan suvun ja tulevan avioparin mielipiteet menivät kuitenkin ristiin. Margareta Brahen sisaren Ebba Brahen ratkaisu kieltäytyä perhettä miellyttävästä sulhasesta ei ilahduttanut hänen lähipiiriään. Ebba Brahe pysyi kuitenkin tiukasti päätöksessään ja avioitui vuonna 1631 valtaneuvos Axel Banerin kanssa, joka lopulta osoittautui suvulle mieluisaksi vävyksi.⁸⁷ Miehetkin osasivat asettua poikkiteloin, kuten Margareta Brahen toinen mies Johan Oxenstierna teki varsin pontevasti, kun hänen avioitumisaikeitaan Margareta Brahen kanssa vastustettiin. Usein vanhemmat ajattelivat vilpittömästi lapsensa parasta, mutta vanhempien ja jälkikasvun mielipiteet eivät aina osuneet yksiin.

Aristokraattiperheet halusivat poikiensa ja tytärtensä avioituvan vain toisten ikivanhojen mahtisukujen edustajien kanssa ja he pyrkivät vaihtelevalla menestyksellä estämään sellaiset avioliitot, jotka voisivat olla heidän valtansa ja verenperintönsä kannalta vaarallisia.⁸⁸ Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan avioliiton kohdalla mahtavaan sukuun kuuluminen ei kuitenkaan riittänyt, vaan ongelmaksi muodostui heidän välisensä ikäero; Margareta Brahe oli kahdeksan vuotta Johan Oxenstiernaa vanhempi, mikä vaikeutti avioliiton solmimista.

Ebba Brahesta oli alun perin kiinnostunut myös Margareta Brahen ensimmäinen aviomies Bengt Oxenstierna. Aiottu liitto ei kuitenkaan toteutunut, joten Bengt Oxenstierna kääntyi Margaretan puoleen. Ebba Brahea oli jo aiemmin kosinut, ja saanut rukkaset, suomalaissyntyinen sotamarsalkka Åke Tott, joka avioitui lopulta Ebban nuoremman sisaren Christina Brahen kanssa.⁸⁹ Runsaslukuisessa sisarusparvessa riitti valinnanvaraa, vaikka alkuperäinen kiinnostuksen kohde ei olisikaan lämmennyt toivorikkaan nuorukaisen kosintaan. Monen aatelismiehen kiinnostus Ebba Brahea kohtaan saattoi johtua siitä, että hän oli tyttäristä vanhin. Perheen esikoistytär Beata oli kuollut vain 17-vuotiaana vuonna 1617. Jos perheen vanhin tytär ei kosijasta kiinnostunut, riitti nuorempia sisaria joiden puoleen kääntyä. Mikäli kyseessä oli tavoiteltu sulhaskandidaatti, ei nuorempia sisaria ilmeisesti haitannut tulla valituksi varasijalta.

On hieman epäselvää, kuinka aktiivisesti vanhemmat tai holhooja järjestelivät liittoja, ja missä määrin lapset kasvoivat luontevasti etsimään puolisoa siitä piiristä, jossa olivat

---

⁸⁷ Abraham Brahes tidebok 30.8.1624, 5.1.1625; Hedin 1921, 491.

⁸⁸ Lappalainen 2006, 225.

⁸⁹ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1; Hedin 1921, 491; Abraham Brahes tidebok 5.1.1625.

kasvaneet ja jonka vanhemmatkin hyväksyivät. Avioliitot nivoutuivat loogiseksi osaksi perheiden yhteistoimintaa, sitä lujittaen ja tiivistäen.⁹⁰ Suku saattoi kuitenkin painostaa tai ainakin hyvin vahvasti suositella mieluista ja suvun kannalta edullista puolisoa. Kosija saattoi käyttää runsaasti aikaa mieluisan neidon liehittelyyn. Bengt Oxenstierna piiritti Margareta Brahen sisarta Ebba Brahea yli kolme vuotta, joten kovin nopeatahtista avioliiton solmiminen ei aina ollut. Kyseisessä tapauksessa suurin syy hitauteen lienee ollut se, että Ebba Brahen sydän kuului toiselle, eikä hän halunnut suostua kosintaan. Axel Banér sai lopulta Ebba Brahen vaimokseen. Heidän avioliittonsa kesti seitsemän vuotta Ebba Brahen kuolemaan asti. Axel Banér oli ollut jo aiemmin naimisissa ja hän avioitui vielä kolmannen kerran Carin Bielken kanssa, joka oli Bengt Oxenstiernan sisarpuolen tytär.⁹¹

Lähimpien sukulaisten ja perheenjäsenten mielipiteet vaikuttivat eniten avioliiton solmimiseen ja heidän näkemyksillään oli suurin painoarvo. Margareta Brahen vanhempien Abraham Brahen ja Elsa Gyllenstiernan avioliittoon vaikutti merkittävästi morsiamen isän mielipide. Sulhasen isä Per Brahe oli kuollut yhdeksän vuotta aiemmin, joten Abraham Brahe ei voinut tukeutua isänsä mielipiteeseen. Myös Abraham Brahen äiti oli menehtynyt, joten neuvonpitoa avioliiton suhteen on käyty Abraham Brahen ja hänen vanhempien veljiensä kesken.⁹²

Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen avioituessa sulhasen isä Axel Oxenstierna oli mielipiteineen vahvasti läsnä päätöksenteossa. Abraham Brahe ei sen sijaan nähnyt yhdenkään tyttärensä avioliiton toteutumista, mutta Elsa Gyllenstierna oli elossa, kun Margareta Brahe solmi kaksi ensimmäistä avioliittoaan.⁹³ Morsiamen äidin roolista ei ole säilynyt tietoja, mutta hänen osansa on saattanut olla enemmän neuvoa antava kuin määräävä. Isoveli Per Brahe⁹⁴ on ollut tärkeässä roolissa erityisesti sisarensa solmiessa ensimmäisen avioliittonsa. Toinen ja kolmas avioliitto olivat hieman erilaisia, koska Margareta Brahe oli tuolloin leskirouva ja hänellä oli jo enemmän päätäntävaltaa.

---

⁹⁰ Lahtinen 2002, 357.

⁹¹ Abraham Brahes tidebok 5.1.1625; Elgenstierna 1925–1936, Adliga och Friherrliga ätterna Banér, nro 17 och nro 22; Elgenstierna 1925–1936, Friherrliga ätten Bielke, nr 6.

⁹² Abraham Brahes tidebok 25.2.1595, 17.12.1595; Lahtinen 2011, 259–260.

⁹³ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1.

⁹⁴ Per Brahe tunnetaan Suomessa nimellä Pietari Brahe.

Abraham Brahe ei koskaan ehtinyt tavata ensimmäistäkään kolmesta vävystään, mutta hän olisi epäilemättä ollut kiinnostunut tyttärensä sulhasehdokkaista. Hän itse oli eräs aikakautensa tärkeimmistä aristokraateista, vanhan mahtisuvun edustaja, joka loi myös menestyksekkään virkauran.⁹⁵ Aristokraateille ominaiseen tapaan hän olisi epäilemättä pohtinut tarkkaan tytärtensä avioitumissuunnitelmia. Hänen oman avioliittonsa toteutuminen oli vaakalaudalla, joten hänen suhtautumisensa lastensa avioliittoihin olisi saattanut olla ymmärtävää.

Vaikka avioliitot olivat suvun patriarkan kannalta erityisen tärkeitä, oli naisten asema näissä neuvotteluissa vahva. Esimerkiksi Per Brahen veljenpoika Nils Brahe kirjeessään ilmaisi olevansa Brahen nöyrä palvelija. Avioliittoaikastaan hän neuvotteli ensiksi Per Brahen vaimon Beata De la Gardien kanssa. Nils Brahen isä kuoli ennen hänen syntymäänsä ja hänen äitinsä menehtyi Nils Brahen ollessa kymmenvuotias. Per Brahen omista pojista kukaan ei elänyt aikuiseksi, joten Nils Brahesta tuli hänen perillisensä.⁹⁶ Sukulaisten ja perheenjäsenten neuvot ja mielipide olivat tärkeitä myös miehille. Heidänkin täytyi kääntyä sukulaisten puoleen pohtiessaan avioliiton solmimista. Avioliitto solmittiin loppuelämäksi, toisen puolison kuolemaan asti. Näin merkittävän askeleen ollessa kyseessä, ei päätöstä kannattanut hätiköidä.

Lakisääteinen päätöksenteko- ja edustus oikeus oli avioliittoneuvotteluissa miehillä, sulhasella ja morsiamen naittajalla – isällä tai miespuolisella holhoojalla. Morsiamen äidin neuvoa kuultiin, ja leskiäidit saattoivat toimia tyttärensä naittajina. Vaikka kirkko korosti puolisoiden keskinäisen suostumuksen merkitystä, maalliset lait velvoittivat varsinkin tyttäret avioitumaan sukulaistensa, erityisesti holhoojan toiveiden mukaisesti. Naisten tuli avioitua perheensä tahdonmukaisesti: jos neito meni naimisiin ilman holhoojansa lupaa, hän menetti isän- ja äidinperintönsä. Leskillä oli vapaammat valtuudet päättää kenen kanssa avioituivat.⁹⁷

Miehet sanoivat usein viimeisen sanan, mutta avioliittojuonitteluja harrastivat erityisesti naiset. Naisten juonet tosin eivät ole jättäneet lähteisiin kuin vihjeitä. Naima-asioista puhuttiin puistokujien rauhassa ja iltaisin rouvasväen kamareissa, kuiskittiin aamuvalossa,

---

⁹⁵ Lappalainen 2014, 44.

⁹⁶ Hakanen 2011, 104–105.

⁹⁷ Lahtinen 2006, 24.

kirkonmenojen tungoksessa ja tanssiaisten metelissä. Tämä ongelma näkyy myös tutkimuksessani. Tietoa siitä, kuinka Margareta Brahen avioliitot oikeastaan muodostuivat, ei ole juurikaan säilynyt. Kansleri Axel Oxenstiernan tyttärentytär Agneta Horn kuvaa muistelmissaan sitä, miten linnassa pyörivä naisväki junaili hänen isänsä uutta avioliittoa tämän ollessa ulkomailla sotimassa. Kuvio oli varmasti tavallinen: kun korskeat urhot saapuivat miekat kolisten kotiin, daamit olivat päättäneet asiat heidän puolestaan ja yrittivät erilaisin kavalin keinoin saada miehet toimimaan tahtonsa mukaan.⁹⁸

Tytöt pitivät itsestään selvänä oikeuttaan kieltäytyä tarjotusta kosijasta. He olivat täysin tietoisia avioliittopelin ja politiikan kytköksistä. Heillä oli valtaa, ja he tiesivät sen. He kohtelivat kosijoitaan välillä avoimen halveksuvasti, välillä taas pitivät yllä salaista kirjeenvaihtoa eri ihailijoiden kanssa.⁹⁹ Avioliittoon saatettiin kuitenkin painostaa voimakkaastikin. Agneta Horn väittää omaelämäkerrassaan, että hänen tätinsä Ebba Leijonhufvud painosti häntä avioliittoon. Tädin mukaan oli olemassa ennustus, jonka mukaan Agneta Hornin avioliitto epäonnistuisi, mikäli hän avioituisi Lars Kruusin kanssa.¹⁰⁰

Aatelisten loputtomat avioliittojuonittelut olivat monimutkaisia myös siksi, että suuri osa uudelleen avioituvista oli leskiä, jotka hallitsivat entisen puolisonsa omaisuutta ja saattoivat esimerkiksi elättää kuolleen vaimonsa tai miehensä lapsia tämä edellisistä avioliitoista. Lähes kaikilla kuusikymppisiksi eläneillä miehillä ja naisilla oli takanaan avioliitto tai jopa useampi. Itse asiassa Ruotsin aateli muodostui monimutkaisista ”uusperheistä”. Veli- ja sisarpuolten verkostoista löytyi turvaa ja liittolaisia, mutta ne aiheuttivat myös loputtomia perintöriitoja.¹⁰¹

Margareta Brahen jälkeensä jättämä omaisuus on oiva esimerkki perinnöstä, jonka kuka tahansa halusi saada käsiinsä. Mitä suurempi oli lesken oikeus päättää itse siitä kuka hänet perii, sitä suuremmaksi kasvoi sukulaisten huoli siitä, että perintö lipuu ohi heidän odottavien käsiinsä. Margareta Brahen kohdalla perinnönjakoon vaikutti se, ettei hänellä ollut lapsia. Kiista perinnöstä leimahtikin suvun ja aviomiehen välille.

---

⁹⁸ Horn 1961, 98–101; Lappalainen 2006, 40–41.

⁹⁹ Lappalainen 2006, 44–45.

¹⁰⁰ Horn 1961, 98–101.

¹⁰¹ Lappalainen 2006, 41.

1600-luvulla serkusavioliittoja pidettiin epämääräisen paheellisina, vaikka ne olisivatkin kätevästi säilyttäneet omaisuuden suvun piirissä.¹⁰² Vaikka luterilainen kirkko oli vähentänyt huomattavasti kiellettyjä sukulaisuusasteita avioliiton solmimisessa verrattuna katolisuuteen, oli avioliitto serkusten ja läheisten aviosukulaisten välillä kuitenkin kielletty. Kuninkaan luvalla kiello oli kuitenkin mahdollista kiertää ja serkuksetkin saattoivat solmia avioliiton.¹⁰³

Tutkimissani suvuissa solmittiin yksi serkusavioliitto de La Gardie -suvussa. Serkkunsa kanssa avioliiton solmi Lewenhaupt -suvussa neljä suvun jäsentä. Myös pikkuserkkujen kesken avioituttiin: Oxenstierna af Södermöre ja Brahe -suvuissa solmittiin molemmissa yksi liitto pikkuserkkujen kesken.¹⁰⁴ Avioliittojen kautta muodostuvat suhteet hieman kaukaisempiin sukulaisiin olivat hyvin tavanomaisia, niitä löytyy jokaisesta käsittelemästani suvusta. Avioliitto saatettiin solmia esimerkiksi veljen langon tai kälyn sisarentyttären kanssa. Myös Margareta Brahe ja Johan Oxenstierna olivat avioliiton kautta sukua toisilleen; Margareta oli Johanin isän serkun leski.

Brahe -suvusta löytyy mielenkiintoinen tapaus, kun Zweibrückenistä lounaisesta Saksasta lähtöisin oleva herttua Adolf Johan avioitui kahden suvun jäsenen kanssa. Hänen ensimmäinen vaimonsa oli Elsa Beata Brahe ja toinen vaimo oli Elsa Elisabet Brahe, ensimmäisen vaimon serkku. Avioliitto kahden serkuksen kanssa oli varsin järkeenkäypä esimerkiksi perinnönjaon kannalta, koska omaisuus pysyi saman suvun hallussa. Herttuakin oli tuttu ja ilmeisesti pidetty mies suvun keskuudessa.

Hyvät neuvot olivat usein tarpeen avioliittoa solmittaessa, mutta toisinaan joku rohkeni toimia omin päin. Kahden serkuksen omatoimisesti järjestetty liitto aiheutti ärtymystä aina valtakunnan huipulla saakka. Umpirakastuneet serkukset Anna Catharina Lewenhaupt ja Gustaf Fredrik Lewenhaupt avioituivat 1686 salaisesti ilman kuningas Kaarle XI:n lupaa, joka serkusavioliitolle olisi tarvittu. Ilmeisesti heillä oli kuitenkin morsiamen äidin siunaus

---

¹⁰² Lappalainen 2006, 226–227.

¹⁰³ Kietäväinen-Sirén 2015, 76.

¹⁰⁴ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Croneborg, nro 10; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten de La Gardie, nro 3; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermöre, nro 4; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2.

liitolleen. Svean hovioikeus tuomitsi heidät maksamaan 500 hopeataalaria¹⁰⁵ sakkoja luvattomasta avioitumisestaan. Nuoripari joutui lähtemään Ruotsista ja he pääsivät palaamaan vasta vuonna 1698. Tuolloin valtaan oli astunut Kaarle XII, mikä ilmeisesti mahdollisesti pariskunnan paluun. Dramaattisesta alusta huolimatta heidän avioliittonsa kesti 37 vuotta, Gustaf Fredrik Lewenhauptin kuolemaan asti. Lapsia heille syntyi neljä, joista kaksi eli aikuisikään.¹⁰⁶

Pariskunta ilmeisesti viihtyi hyvin toistensa seurassa ja avioliitosta tuli onnistunut, dramaattisesta alusta huolimatta. Toisaalta avioerot olivat erittäin harvinaisia 1600-luvulla, joten avioparit pysyivät yhdessä, vaikka avioliitto olisi ollut onneton. Avioliiton kesto ei sinällään kerro mitään liiton onnistumisesta. Taloudellinen tilanne on voinut vaikuttaa omalta osaltaan siihen, että herra ja rouva Lewenhauptin on täytynyt pysyä yhdessä. Ulkomailla asuessa tukkiverkko on heikompi, kun perheenjäsenet asuvat kaukana Ruotsissa. Ainoa tuki ja turva saattoi löytyä puolisoista.

Gustaf Fredrik Lewenhauptin nuorempi veli Adam Ludvig Lewenhaupt avioitui myös serkkunsa kanssa. Kyseinen serkku, Brita Dorotea Lewenhaupt, oli Anna Catharina Lewenhauptin nuorempi sisar. Veljekset avioituivat siis sisarusten kanssa ja kaikki neljä olivat lisäksi serkkuja keskenään. Kenties sisarustensa kokemuksesta viisastuneina Adam Ludvig ja Brita Dorotea Lewenhaupt solmivat vuonna 1690 avioliittonsa kuninkaan luvalla.¹⁰⁷

Serkusavioliiton aiheuttama kuohunta oli varsin laimeaa verrattuna Margareta Brahen tädin Sigrid Brahen avioliittoon. Hän aiheutti vuonna 1595 aristokratiaa kuohuttaneen skandaalin niin sanotuissa keskiviikkohäissään¹⁰⁸. Vastentahtoinen Sigrid Brahe oli puolittain pakottamalla ylipuhuttu kihlautumaan aatelismies Erik Bielken kanssa, joka ei kuitenkaan ollut hänelle mieleinen puolisoehdokas. Huhuttiin myös, että Erikillä oli ”ilkeä

---

¹⁰⁵ Nykyrahassa arvioituna summa vastaa noin 15 000 euroa. Rahan arvo laskettu osoitteessa www.historia.se/Jamforelsepris.htm, perustuu teokseen Edvinsson & Söderberg, 2011.

¹⁰⁶ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2.

¹⁰⁷ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2.

¹⁰⁸ Häät saivat erikoisen nimensä siitä, että koskaan ennen ei Ruotsissa ollut juhlistettu häitä keskiviikkona.

sairaus” eli hän saattoi sairastaa kuppaa. Lisäksi Sigrid Brahella oli koko ajan ollut mielessään eräs Johan Gyllenstierna.¹⁰⁹

Hyvä terveys oli puolisoa katsastettaessa tärkeä valintakriteeri molemmille sukupuolille. Terveiden merkittävydestä kertoo esimerkiksi se, että puolisoehdokkaan parantumaton fyysinen sairaus kelpasi myös tuomiokapitulille kihlaeron perusteeksi. Samoin aviorakkauden synnyn, ja siten avioliiton esteenä, voitiin pitää kumppanin täysijärkisyys puutetta sekä tämän suvussa esiintyviä vaarallisiksi miellettyjä sairauksia, joita kumppaninkin pelättiin kantavan. Toisaalta terveydelliset seikat eivät aina olleet ratkaisevia avioliiton solmimisen kannalta. Avioelämän aikana ilmenneissä vioissa tai sairauksissa kirkko katsoi terveen puolison velvollisuudeksi kantaa myös sairaan taakkaa. Avioeroa ei hevin myönnetty edes tarttuvan sairauden takia loppuiäkseen hospitaaliin suljetun henkilön puolisolle – koska puoliset olivat luvanneet rakastaa toisiaan hädässä ja ilossa, oli terveen puolison kannettava ristiään kärsivällisyydellä ja rukoiltava Jumalalta hyvää ratkaisua..¹¹⁰

Sigrid Brahen ja Johan Gyllenstiernan häitä voi hyvällä syyllä sanoa improvisoiduiksi, sillä edes hääpari ei vielä hääpäivän aamuna tiennyt, että illalla he olisivat mies ja vaimo. Prinsessa Anna, edesmenneen kuningas Juhana III:n tytär, järjesti häät Sigrid Brahelle, 27-vuotiaalle hovineidolleen. Hän tunsu syvää myötätuntoa toisiaan rakastavan parin puolesta ja sai harkitsemattoman ajatuksen järjestää heille häät.¹¹¹

Itä-Götanmaalla sijaitseva Stegeborgin linna sai kunnian toimia juhlien näyttämönä. Sigrid Brahe ja Johan Gyllenstierna olivat tulossa toisistaan tietämättä Stegeborgiin keskiviikkona 19. maaliskuuta 1595. Prinsessa Anna polkaisi hätäisesti valmistelut käyntiin ja määräsi koko hovinsa järjestämään linnankappelin valmiiksi häitä varten. Morsian puettiin parhaimpiinsa ja hetken päästä häkeltynyt pariskunta seisoivat alttarilla. Ennen kuin kukaan paikalle saapuneista vieraista ehti toipua hämmästyksestään, oli pappi jo vihkinyt nuoren parin. Häät jatkuivat juhla-ateriaalla, minne oli kutsuttu lisää hääparin sukulaisia. Heille selvisi vasta tuolloin, että he saapuivat häihin. Hääjuhlassa morsiamen veli Gustaf Brahe

---

¹⁰⁹ <http://sok.riksarkivet.se/SBL/Presentation.aspx?id=13393>; Elgenstierna 1925–1936, Friherrliga ätten Gyllenstierna af Lundholm, nro 3.

¹¹⁰ Kietäväinen-Sirén 2015, 113, 123.

¹¹¹ Abraham Brahes tidebok 19.3.1595; <http://runeberg.org/sqvinnor/0066.html>.

yritti saada sisarensa lähtemään kotiin, jotta tilannetta olisi voitu vielä miettiä, ennen kuin häyö vietettäisiin. Sigrid Brahe ei kuitenkaan veljensä ehdotukseen suostunut.¹¹²

Hääilo muuttui nopeasti sukujen välejä repiväksi riidaksi. Erik Bielke kanteli tapahtumasta Kaarle-herttualle, joka raivostui veljentyttärelleen prinsessa Annalle. Tapaus aiheutti niin suurta kuohuntaa, että se päättyi valtaneuvoston käsiteltäväksi. 1600-luvulla kihlausta pidettiin Ruotsin lakien mukaan hyvin sitovana sopimuksena. Sigrid Brahe oli antanut suostumuksensa kihlaukseen Erik Bielken kanssa, asianmukaiset kihlalahjat oli vaihdettu ja sukulaiset olivat vahvistaneet kättelyin ja suullisin sopimuksin tulevan avioliiton. Tilanne oli niin vakava, että Johan Gyllenstiernaa olisi voitu syyttää toisen kihlatun anastamisesta, mistä olisi saatettu langettaa kuolemanrangaistus.¹¹³

Nuori pari oli kuitenkin prinsessa Annan siipien suojassa, mikä säästi heidät pahimmalta. Syyskuussa 1595 Johan Gyllenstierna ja Sigrid Brahe tuomittiin vuodeksi kartanoonsa kotiaarestiin. Heidän määrättiin lisäksi maksamaan korvauksena kihlauksen purkamisesta 1000¹¹⁴ riikintaalera Erik Bielkelle ja lisäksi toiset 1000 taalera lahjoitettavaksi köyhäinhoitoon. Brahe ja Bielke -suvut kyräilivät aikansa toisiaan, mutta kovin pitkään vihanpito ei jatkunut.¹¹⁵

Abraham Brahe kirjoitti päiväkirjaansa, ettei Sigrid ollut puhunut asiasta veljiensä kanssa, vaikka nämä olivat useasti pyytäneet häntä avaamaan sydämensä. Veljet olisivat olleet valmiita tukemaan häntä ja estämään epämieluisan avioliiton Erik Bielken kanssa.¹¹⁶ Sigrid Brahe kuitenkin suostui kihlaukseen, rikkoi sopimuksen ja sai siitä rangaistuksen. Avioliitto saattoi kestää vuosikymmeniä ja oli siten monen elämässä merkittävin askel. Ei ollut ihme, että avioliiton solmiminen mietitytti nuorta neitoa. Prinsessa Annan vaikutusta ei myöskään voi väheksyä, ilman hänen improvisoituja hääjärjestelyjään asiassa olisi ehkä päädytty rauhanomaisempaan ratkaisuun.

---

¹¹² <http://runeberg.org/sqvinnor/0066.html>; Lahtinen 2009, 186.

¹¹³ Elgenstierna 1925–1936, Friherrliga ätten Gyllenstierna af Lundholm, nro 3; <http://runeberg.org/sqvinnor/0066.html>; Lahtinen 2009, 186.

¹¹⁴ Nykyrahasa 1000 riikintaalera vastaa noin 65 000 euroa. Rahan arvo laskettu osoitteessa www.historia.se/Jamforelsepris.htm, perustuu teokseen Edvinsson & Söderberg, 2011.

¹¹⁵ Elgenstierna 1925–1936, Friherrliga ätten Gyllenstierna af Lundholm, nro 3; Lahtinen 2009, 186–187; <http://runeberg.org/sqvinnor/0066.html>.

¹¹⁶ Abraham Brahes tidebok 19.3.1595.

Jätetty sulhasmies Erik Bielke avioitui maaliskuussa 1598 Anna Lewenhauptin kanssa. Avioliitto kesti alle vuoden, kun Anna Lewenhaupt kuoli tammikuussa 1599. Erik Bielke menehtyi vain neljä kuukautta vaimonsa jälkeen. Kummankaan kuolinsyy ei ole tiedossa. Heidän avioliittonsa jäi lapsettomaksi.¹¹⁷ Sigrid Brahelle ja Johan Gyllenstiernalle syntyi kolme poikaa ja he olivat naimisissa 22 vuotta. He molemmat menehtyivät maaliskuussa 1617 Danzigissa, Puolassa. Kuolinsyytä ei ole säilynyt tietoa, mutta syynä on voinut olla esimerkiksi kulkutauti, mikä selittäisi lähes yhtäaikaisen poismenon.

Avioitumisprosessi alkoi yleensä epävirallisilla puolison tiedusteluilla, etsinnöillä ja arvioinneilla ja eteni kahdenkeskisyydestä julkiseksi: alustava kosiskelu tapahtui mahdollisuuksien mukaan muilta salassa, ja usein vasta lahjojen vaihdon jälkeen asia tuotiin lähimmän perhe- ja sukupiiriin sekä lopulta laajemman ystävien ja perheenjäsenten joukon tietoon. Julkisuuden määrä olikin mittari suhteen vakavuudelle. Avioitumisprosessiin liittyvät rituaalit edellyttivät julkisuutta ja tarjosivat mahdollisuuden suvun ja yhteisön kontrollille. Yhteisöllinen hyväksyntä ja integraatio olivat avioon aikoville erityisen tärkeitä arvoja, koska avioelämän onnistumiseksi ja kotitalouden ylläpitämiseksi tarvittiin erityisesti vaikeina aikoina ystävien ja sukulaisten muodostamaa sosiaalista turvaverkkoa.¹¹⁸

Kuten monet aristokraattien avioliitot osoittavat, vastoin suvun toiveita avioituminen oli mahdollista, vaikkakaan ei ongelmaton ja yhteiselämäkin saattoi soljua mukavasti eteenpäin, vaikka suku vastusti avioliittoa. Kun avioliitto oli jo solmittu, ei välttämättä ollut suvun intressien mukaista edelleen osoittaa mieltään liittoa kohtaan. Usein oli järkevämpää niellä kaunansa ja hyväksyä aviopari osaksi sukua. Suvun yhtenäisyys oli tärkeää säilyttää, eikä voimavaroja ollut syytä tuhjata suvun keskinäiseen riitelystä.

Sigrid Brahe ja Johan Gyllenstierna joutuivat rakentamaan elämänsä ulkomaille, niin suuri kohu heidän avioliittonsa ympärillä oli ollut. Heidän liitostaan muodostui ilmeisen onnellinen, mutta toisinkin olisi voinut käydä. Lain mukaan neito, joka avioitui vastoin vanhempiansa tahtoa, menetti isän- ja äidinperintönsä. Jos vanhemmat kuitenkin tahtoivat

---

¹¹⁷ Elgenstierna 1925-1936, Adliga ätten Bielke af Åkerö, nro 8; Abraham Brahes tidebok 19.3.1595; Elgenstierna 1925-1936, Friherrliga ätten Gyllenstierna af Lundholm, nro 3.

¹¹⁸ Kietäväinen-Sirén 2015, 71.

antaa hänelle anteeksi, hän sai täyden perintöosansa.¹¹⁹ Maakunta- ja maanlakien mukaan avioliitto oli kosijan ja holhoojan välinen sopimus. Vanhimpien lakien mukaan myös leski oli holhoojanvallan alainen. Naittaminen käsitettiin nimenomaan etuoikeudeksi, johon sisältyi suvun aseman ja etujen valvominen. Anu Pylkkänen nostaa tutkimuksessaan esiin mielenkiintoisen seikan siitä, että laeissa ei ollut säännelty tilannetta, jossa neito olisi voinut tulla kuulluksi avioliittoneuvotteluita käydessä, mutta toisaalta niissä ei ole myöskään mainintaa siitä, että nainen voitaisiin pakottaa avioliittoon. Kirkollinen laki vaati molempien puolisoitten suostumusta, eli myös naisen mielipide tuli ottaa huomioon.¹²⁰

Aristokraattisten tyttöjen vanhemmilla ja sukulaisilla oli kosijoiden suhteen kovat vaatimukset. Vauraus ja ylhäiset sukujuuret eivät yksin riittäneet. Sulhasen tuli olla nuorehko, lahjakas, menestyvä ja kunniallinen. Laiskurit, irstailijat tai viisikymppiset lesket eivät olleet lainkaan toivottuja kosijoita. Sukulaiset pohtivat myös nuorten luonteiden yhteensopivuutta. Mikäli kaikki seikat olivat kohdallaan, ”rakkauden” syntyä oli lupa odottaa. Vaatimuksista osattiin tarpeen vaatiessa tinkiä. Sukujuuriakin tärkeämpää oli lopulta sulhasen luonne ja tulevat uranäkymät.¹²¹ Selvästi vanhempi mies saattoi olla kiinnostava puolisoehdokas, koska mitä vanhempi mies oli, sitä parempi asema ja omaisuus hänellä todennäköisesti oli. Nuoret miehet olivat vielä uransa alussa, eikä kukaan tiennyt millainen heidän urastaan tulisi.

Avioliittoneuvotteluita seurasivat kihlajaiset, jotka olivat juhlallinen tapahtuma. Ranskalainen diplomaatti Charles d’Ogier kirjoitti ahkerasti päiväkirjaa Ruotsin komennuksellaan vuosina 1634–1635. Hän kuvaa päiväkirjassaan kiehtovasti niin Ruotsia kuin muitakin pohjolan maita ulkopuolisen näkökulmasta. Margareta Brahen toinen aviomies Johan Oxenstierna vietti ensimmäisen vaimonsa Anna Sturen kanssa heidän kihlajaisiaan joulukuun 21. päivän iltana 1634. Suurlähettiläs asetettiin kunniapaikalle seuraamaan seremoniaa, jota hän kuvaa hyvin juhlalliseksi. Miehet seisoivat salin toisella puolella ja naiset oli sijoitettu heitä vastapäätä. Kihlparin korkea-arvoisimmat sukulaiset pitivät heille puheita, jotka olivat ikään kuin suullisia suosituksia, joissa keuhuttiin morsianta

---

¹¹⁹ Kuningas Kristofferin maanlaki 1442, 44; Elgenstierna 1925–1936, Friherrliga ätten Gyllenstierna af Lundholm, nro 3.

¹²⁰ Pylkkänen 1990, 79–81.

¹²¹ Lappalainen 2006, 42–43.

sulhaselle ja päinvastoin. Johan Oxenstierna antoi morsiamelleen kihlalahjaksi ranne- tai kaulaketjun, suurlähettiläs d'Ogier ei ollut nähnyt tarkasti millainen koru oli kyseessä.¹²²

Virallista osiota seurasi kokonaiset kolme tuntia kestänyt juhlapäivällinen ja myöhemmin orkesteri soitti suurlähettilään mielestä ihan kohtalaista musiikkia. Illallispöydässä kohotettiin malja hänen majesteetilleen ja lisäksi vieraat kohottelivat ahkerasti maljoja toisilleen ja pitivät pitkiä, kohteliaita maljapuheita. Nautittuaan tarpeeksi monta lasillista juhlavieraat intoutuivat herjaamaan muun muassa Espanjan kuningasta, mikä sai suurlähettilään paheksumaan moista käytöstä. Charles d'Ogier toteaa happamana loppukaneettina, että suurlähettilään täytyy virassaan osallistua myös tällaiseen vastenmieliseen näytelmään, joka kestää kello viiteen aamulla.¹²³

Toisinaan yllättävät tapahtumat estivät avioliittoaikeiden toteutumisen. Uuden ajan alun ihmisten elämää leimasi monenlainen epävarmuus. Sodat ja kulkutaudit saattoivat käden käänteessä tehdä tyhjiksi toiveikkaat suunnitelmat. Monet aatelismiehet etenivät sotilasurallaan miekkaansa heiluttaen ja moni myös kohtasi loppunsa sotakentillä. Margareta Leijonhufvud¹²⁴ koki tämän omakohtaisesti kun hänen kihlattunsa Pontus De la Gardie hukkuu Narvajokkeen sotaretkellä Venäjää vastaan. Margareta Leijonhufvudia oli myös suunniteltu kuningas Eerik XIV:n puolisoiksi, mutta suunnitelma ei toteutunut. Hän kuoli 37-vuotiaana koskaan avioitumatta.¹²⁵ Kihlattunsa menetti myös hänen veljenpojan pojan tyttärensä Ebba Charlotta Lewenhaupt, jonka sulhanen kreivi Vilhelm Douglas menehtyi ennen kuin häät ehdittiin pitää.¹²⁶

Uuden ajan alussa oli viisasta solmia hyvä avioliitto. Puolisoehdokkailta odotettiin niin hyvää yhteiskunnallista asemaa, hyvämaineista sukua kuin myös taloudellista vaurautta. Ikivanhat aristokraattisuvut liittoutuivat keskenään, koska kukaan ei ollut mahtava yksinään, vaan voima piili suvussa, sen yhteyksissä, yhtenäisyydessä ja omaisuuden tuomassa turvassa, vauraudessa ja käskyvallassa.

---

¹²² d'Ogier 1914, 38–39.

¹²³ d'Ogier 1914, 38–39.

¹²⁴ Leijonhufvud -suku käänsi saksaksi sukunimensä 1500-luvun lopulla ja suku omaksui nimen uuden, kansainvälisemmän muodon Lewenhaupt.

¹²⁵ <http://sok.riksarkivet.se/SBL/Presentation.aspx?id=17387>; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2 ja Friherrliga ätten De la Gardie, nro 4.

¹²⁶ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2.

2.5 Viiden aristokraattisuvun avioliitot

Uuden ajan alun avioliitoissa iällä oli suuri merkitys. Suuret ikäerot olivat tavallisia, mutta niitä saatettiin myös paheksua, erityisesti jos nainen oli miestä vanhempi. 1600-luvun aristokratian ydinryhmä, joka miehitti kaikki keskeisemmät ja vaikutusvaltaisimmat virat sekä valtaneuvoston lähes kokonaan, koostui Banér, Bielke, Bonde, Brahe, De la Gardie, Horn, Leijonhufvud, Oxenstierna, Sparre ja Stenbock -suvuista. Valitsin tästä joukosta tutkielmaani Brahe, De la Gardie, Oxenstierna af Södermöre, Lewenhaupt ja Stenbock -suvut, jotka kaikki kuuluvat kreivillisiin sukuihin.

Pro gradu ei tutkimuksena mahdollista kovin laajamittaista tarkastelua, joten päädyin rajaamaan tutkimukseni viiteen sukuun. Olisi ollut mielenkiintoista ottaa mukaan myös Margareta Brahen ensimmäisen ja kolmannen miehen suvut. Hänen ensimmäinen miehensä Bengt Oxenstierna af Eka och Lindön suku kuuluu vapaaherrallisiin sukuihin ja kolmas aviomies Fredrik av Hessen-Homburg kuuluu hesseniläiseen ruhtinassukuun. Kumpikaan suvuista ei ole kreivillinen suku, joten jätin ne tutkimukseni ulkopuolelle.

Päädyin tutkimaan Brahe, De la Gardie, Oxenstierna af Södermöre, Lewenhaupt ja Stenbock sukuja, koska ne ovat vanhimpia aatelissukuja ja lisäksi ne edustavat Ruotsin aristokratian terävintä huippua ja niillä on myös yhteyksiä avioliittojen kautta toisiinsa. Valitsemani suvut on lisäksi kirjattu Ruotsin ritarihuoneeseen hyvin samoihin aikoihin seuraavassa järjestyksessä: Brahe numerolla 1, seuraavaksi järjestyksessä Lewenhaupt (nro 2), De la Gardie (nro 3) ja Oxenstierna af Södermöre (nro 4). Ainoastaan Stenbock suku kirjattiin hieman myöhemmin, sen järjestysnumero on 12. Tiedot suvuista ja avioliitoista olen kerännyt Gustaf Elgenstiernan kokoamasta teoksesta *Den Introducerade Svenska Adelns Ättartavlor med tillägg och rättelser*.

Laskin viiden suvun avioliitoista keskiarvon avioituneiden iästä ja ikäeroista saadakseni selville mikä oli keskimääräinen avioitumisikä ja ikäero. Keskiarvo antaa kuitenkin turhan yksiulotteisen mielikuvan avioitumisikästä ja ikäeroista, jotka avioliittokohtaisesti tarkasteltuna vaihtelivat melkoisesti. Näin ollen tutkin lisäksi minkä ikäisiä olivat nuorimpina ja vanhimpina avioituneet. Tutkin myös avioliittojen kestoa sekä sitä, kuinka moni avioitui useammin kuin vain kerran. Tarkastelen myös leskiä sekä lapsilukua

avioliitoissa. Otin tutkimukseeni mukaan avioliittoja 1500- ja 1600-luvuilta, koska sain näin tutkimukseeni hieman laajemman otannan.

Taulukko1. Tarkasteltujen sukujen piirissä solmitut avioliitot

Suvut	Brahe	De la Gardie	Lewenhaupt	Oxenstierna	Stenbock
Solmittujen avioliittojen lukumäärä	25	13	34	10	41
Keskimääräinen avioitumisikä -naiset	27	28	24	30	23
Keskimääräinen avioitumisikä -miehet	32	24	29	24	32
Nuorimpana avioitunut nainen	16	15	18	15	16
Nuorimpana avioitunut mies	23	23	20	24	22
Vanhimpana avioitunut nainen	57	29	37	36	34
Vanhimpana avioitunut mies	53	35	41	37	44
Puolisoiden keskimääräinen ikäero	9	9	6	9	10

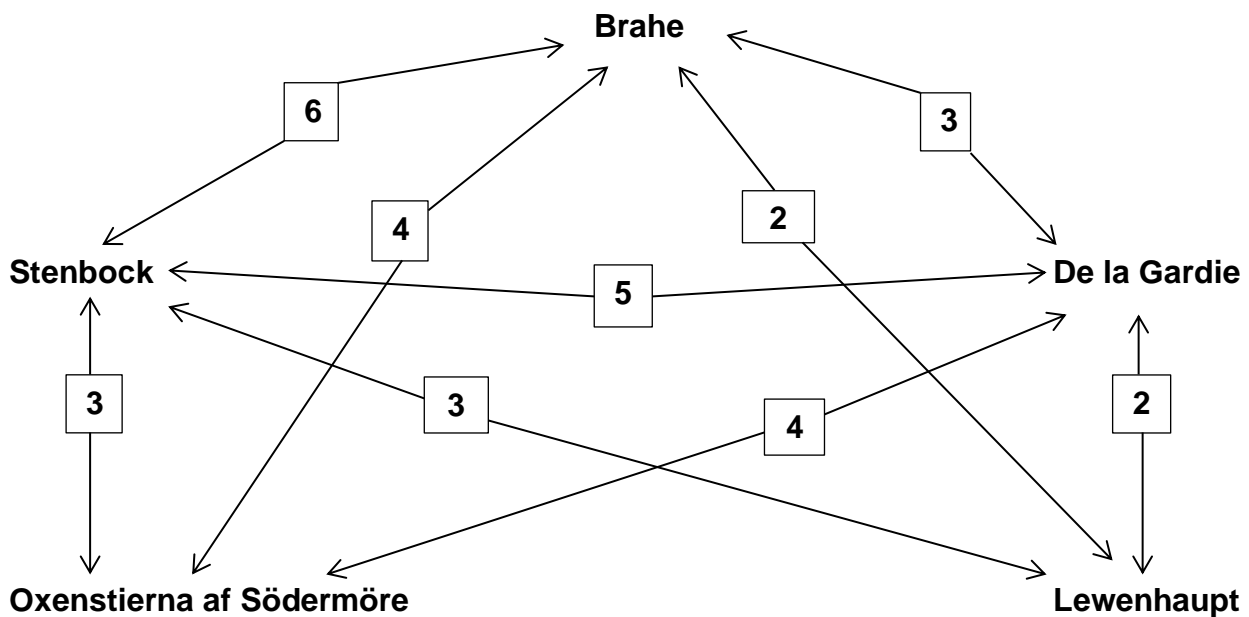
Lähde: Elgenstierna, Gustaf, Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser I-IX. P.A. Norstedt & Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Yllä olevasta taulukosta näkyy kuinka suuria erot esimerkiksi avioitumisiässä ovat. Pelkkä avioitumisiän keskiarvo antaa väärän kuvan tilanteesta; tarkastelemalla vanhimpana ja nuorimpana avioituneita nousee esille erilaisten avioitumisikien kirjo. Kaikissa suvuissa oli hyvin nuorena, jopa 15-vuotiaana, avioituneita naisia, muuta miehistä yksikään ei solminut avioliittoa alle 20-vuotiaana. Naiset saattoivat kuitenkin avioitua myös vanhemmalla iällä kuten miehetkin, tässä ei ole merkittäviä eroja sukupuolten välillä.

Puolisoiden keskinäinen ikäero näyttää taulukon perusteella sijoittuvan hieman alle kymmeneen vuoteen, mutta keskiarvo antaa hieman väärän kuvan. Puolisot olivat usein hyvin samanikäisiä, mutta ikäerot saattoivat venyä jopa kymmeneen vuosiin. Suurin ikäero löytyy Stenbock -suvusta, jossa 17-vuotias Catharina Stenbock avioitui 56-vuotiaan kuningas Kustaa Vaasan kanssa 1552. Heidän 39 vuoden ikäeronsa on ylivoimaisesti suurin tutkimieni henkilöiden joukossa.

Kaikkiin tutkimiini sukuihin pätee se, että ensimmäiset avioliitot solmittiin varsin ymmärrettävästi nuoremmalla iällä kuin toiset tai kolmannet liitot. Osa tutkimistani henkilöistä avioitui kuitenkin ensimmäisen kerran vasta 35–50-vuotiaana. Muutama käsittelemieni sukujen naisista avioitui alle 20 -vuotiaana, mutta miehiä ei tähän joukkoon kuulunut. Laskemiini keskiarvoihin on vaikuttanut myös se, kuinka monta avioliittoa suvussa on tarkasteluajankohtana solmittu. Osassa suvuista ehdittiin solmia huomattavasti enemmän avioliittoja kuin toisissa.

Kuvio 1. Sukujen kesken solmitut avioliitot

Lähde: Elgenstierna, Gustaf, Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser I-IX. P.A. Norstedt & Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Kuten kuviosta 1 näkyy, eniten avioliittoja solmittiin Brahe ja Stenbock -sukujen, sekä Stenbock ja De la Gardie -sukujen välillä. Lewenhaupt ja Oxenstierna af Södermöre -sukujen välillä ei solmittu avioliittoja, mutta muiden tutkimieni sukujen välille muodostui avioliittoja. Kuviosta hahmottuu myös sukujen välille avioliittojen kautta muodostuneet, moninkertaiset yhteydet. Kaikki käsittelemäni suvut solmivat avioliittoja myös monien muiden aatelissukujen kanssa. Noin puolet avioliitoista solmittiin muihin kuin tutkimiini sukuihin. Brahe, De la Gardie, ja Oxenstierna af Södermöre -suvut solmivat avioliittoja

toisiin aatelissukuihin kaikkein vähiten, toisin kuin Lewenhaupt ja Stenbock -suvut, jotka avioituivat innokkaimmin muihin aatelissukuihin. Näissä kahdessa suvussa noin yksi kolmasosa avioliitoista solmittiin tässä tutkimuksessa käsiteltyihin sukuihin.

Kreivilliset suvut solmivat mielellään avioliittoja keskenään, mikä näkyy tutkimieni sukujen välille muodostuneissa yhteyksissä. Kaikissa viidessä tarkastelemassani suvussa avioliitot solmittiin toisiin aatelissukuihin, muihin säätyihin kuuluvien kanssa ei avioituttu. Kreivilliset suvut solmivat avioliittoja myös ulkomaisiin, useimmiten saksalaisiin, aatelissukuihin. Nykyisen Saksan alueella oli 1600-luvulla useita pieniä ruhtinas- ja herttuakuntia, joista riitti sopivia puolisoita naitettavaksi syrjäiseen Ruotsiin.

Oxenstierna af Södermöre -sukua lukuun ottamatta kaikista muista tutkimistani suvuista solmittiin muutamia avioliittoja saksalaisiin aatelissukuihin. Lewenhaupt -suku oli ylivoimaisesti kansainvälisin; sukuun avioitui seitsemän puolisoa Ruotsin ulkopuolelta, kun muihin sukuihin avioitui vain yksi tai kaksi henkilöä muualta kuin Ruotsista. Järin innokkaita suvut eivät kuitenkaan olleet avioitumaan Ruotsin ulkopuolelta tulevien kanssa, vaan etsivät puoliset mielellään ruotsalaisen aristokratian piiristä.

Puolison etsiminen ulkomailta saattoi olla hieman outo ajatus, missä näkyi enemmän haittoja kuin etuja. Avioliittojen avulla olisi ollut mahdollista solmia hyödyllisiä yhteyksiä ulkomaille, mutta aristokraatit saattoivat pitää tärkeämpinä ruotsalaisen aristokratian yhtenäisyyttä. He eivät kokeneet mahdollisesti tulevaisuudessa hyödyllisiä ulkomaansuhteita niin tärkeinä, että olisivat kokeneet tarpeelliseksi rakentaa niitä. Jatkuvassa valtataistelussa toisia aristokraattisukuja vastaan huomio kiinnittyi oman aseman varmistamiseen, joten avioliiton solmiminen liittolaissukuun kuuluvan kanssa oli järkevämpi ratkaisu kuin hakea ulkomailta puoliso.

Miehet löysivät naisia useammin puolison ulkomailta. Tutkimiini sukuihin avioituneiden ulkomaisten puolisoitten joukossa oli vain kaksi miestä. Ruotsalaiset aristokraattimiehet matkustelivat jonkin verran ulkomailla; he kävivät opintomatkoilla, opiskelivat yliopistoissa, sotivat ja hoitivat virkojaan kaukana koti-Ruotsista. Ympäri Eurooppaa taivaltaessa oli luontevaa tutustua eurooppalaisiin aatelisneitoihin. Moni aristokraatti myös luovutti mieluummin yhden tyttäristään kuin pojistaan kaukaiseen Ruotsiin.

Joidenkin aristokraattien kohtaloksi tuli etsiä itselleen puoliso toistamiseen, ensimmäisen avioliiton päätyttyä. Mirikka Lappalainen toteaa, että nainen tai mies, joka saavutti 65 vuoden iän, ehti todennäköisesti olla naimisissa ainakin kaksi, ehkä jopa kolme tai neljä kertaa.¹²⁷ Käydessäni läpi sukutauluja en törmännyt kolmeen avioliittoon kuin kahden henkilön kohdalla; sitä useammin ei kukaan avioitunut. En pidä kolmen avioliiton solmimista kovin yleisenä tapahtumana uuden ajan alun aristokratian piirissä.

Kolme avioliittoa tutkimissani suvuissa solmivat Margareta Brahe ja Gustaf Mauritz Lewenhaupt. Myös Margareta Brahen kolmas aviomies Fredrik av Hessen-Homburg avioitui kolmesti. Suurin osa sukujen jäsenistä avioitui vain kerran, mutta jokaisessa suvussa oli useita kahteen kertaan avioituneita henkilöitä. Jos oli solminut ensimmäisen avioliiton hyvin nuorena, oli todennäköisempää avioitua uudelleen. Tosin tämäkään ei aina päde, koska kolmesti avioitunut Margareta Brahe oli jo 30-vuotias avioituessaan ensimmäistä kertaa. Gustaf Mauritz Lewenhaupt puolestaan ehti solmia kolme avioliittoa 41-vuoden ikään mennessä.

Avioliitot kestivät usein jopa vuosikymmeniä ja aikana, jolloin avioero ei ollut vakavasti otettava vaihtoehto, oli tulevan elämäkumppanin valinta tehtävä huolella; se oli monille elämän sitovin ja ratkaisevin askel.¹²⁸ Tutkimissani suvuissa ennätyksen tekivät Axel Oxenstierna ja Anna Åkesdotter Bååt, joiden avioliitto kesti 41 vuotta. Suvuista löytyy myös lukuisia yli kolme vuosikymmentä kestäneitä liittoja.

Uuden ajan alussa liitot päättyivät yleensä toisen puolison kuolemaan. Eron päättyi vain hyvin harva. Mauritz Lewenhaupt avioitui Hedvig Eleonora Sparren kanssa vuonna 1690. Sulhanen oli 23-vuotias, morsiamen iästä ei ole säilynyt tarkkaa tietoa, mutta todennäköisesti hän oli samanikäinen tai hieman nuorempi. Heidän avioliittonsa kesti 33 vuotta, mutta päättyi eron vuonna 1723. Samana vuonna Mauritz Lewenhaupt avioitui toisen vaimonsa Birgitta Sibylla Francisca von Praunheimin kanssa. Pariskunnalle syntyi kaksi lasta. Avioero ei vielä 1700-luvulla ollut mitenkään yleinen tai edes erityisen hyväksytty ratkaisu. Tutkimieni henkilöiden joukossa Mauritz Lewenhaupt on ainoa, joka päättyi avioeroon. Ensimmäinen vaimo Hedvig Eleonora Sparre sulkeutui luostariin, jossa

---

¹²⁷ Lappalainen 2006, 227.

¹²⁸ Lahtinen 2015, 24.

hän kuoli vuonna 1732, vain kolme vuotta ennen Mauritz Lewenhauptia.¹²⁹ Uuden ajan alusta tunnetaan epävirallisia avioerotapauksia, joissa puoliset olivat muuttaneet pysyvästi erilleen. Avioeron saattoi saada lähinnä siinä tapauksessa, että puoliso syyllistyi aviorikokseen tai karkasi.¹³⁰ Avioero oli kuitenkin perin harvinainen ratkaisu.

Uuden ajan alussa pyrittiin säätelemään avioitumisikää. Taustalla ollut kanoninen oikeus määritteli alimmaksi hyväksytyksi avioitumiseksi 14 vuotta pojille ja 12 vuotta tytöille, jotka kuitenkin miellettiin liian mataliksi. Tämän ikäisten lasten katsottiin olevan liian nuoria ymmärtääkseen täysin mihin olivat ryhtymässä. Ruotsin valtakunnassa, 1500-luvun kirkkokäsikirjan mukaan, alimpana avioitumisikänä pidettiin pojille 15 vuotta ja tytöille 14 vuotta. Ikärajoja ei ollut kuitenkaan määritelty selvästi laissa, joten asia jätettiin papiston harkinnan varaan. Aatelispojista tuli täysi-ikäisiä 15-vuotiaina, jolloin he saivat yleensä käyttöönsä oman osansa perinnöstään sekä oikeuden edustaa itseään. Tyttöjen katsottiin yleisesti tulleen täysi-ikäiseksi heidän mennessään naimisiin tai lähtiessään jostain muusta syystä kotitaloudestaan.¹³¹

Liian varhaista avioitumista voitiin pitää huonona ratkaisuna. Tuomiokapituli huomauttikin papeille toisinaan siitä, ettei kovin nuoria henkilöitä tullut kihlata ilman pitkää harkinta-aikaa. Samoin kehoitettiin lastensa avioliittoja järjesteleviä vanhempia malttamaan mielensä, kunnes lapsi olisi riittävän vanha ymmärtämään avioliiton merkityksen. Pojalle alin sopiva ikä vihille oli konsistorin mukaan noin 17–18 vuotta, mutta kihlata hänet saattoi jo 15-vuotiaana. Avioliitolla ja iällä oli vielä se merkittävä yhteys, että vasta avioituminen teki ihmisestä sukupuolesta riippumatta todella täysi-ikäisen ja sosiaalisesti täysivaltaisen aikuisen, kronologisista vuosista riippumatta. Aviosäätyyn siirtyminen toi mukanaan moraalisia ja uskonnollisia velvoitteita, joita ei naimattomilta yleensä odotettu.¹³²

Länsi-Eurooppa oli uuden ajan alussa poikkeuksellinen alue, koska ensimmäisen avioliiton solmimisikä on ollut varsin korkea. Naisten avioitumisikä on ollut jo varhaiselta keskiajalta asti korkeampi kuin muualla Euroopassa. Tyypillisesti miehet avioituivat lähes kolmekymmenvuotiaina ja naiset noin 25-vuotiaina. Muualla maailmassa oli tyypillistä, että

¹²⁹ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2; Elgenstierna 1925–1936, Friherrliga ätten Sparre, nro 11.

¹³⁰ Katajala-Peltomaa & Toivo 2009, 83; Lahtinen 2015, 99.

¹³¹ Korpiola 2009, 271; Lahtinen 2011, 255; Lahtinen 2015, 61; Miettinen 2012, 40; Pylkkänen 1990, 144–145.

¹³² Kietäväinen-Sirén 2015, 128–129.

avioliitot solmittiin varsin nuorena, sukukypsyyden alettua 15–16-vuotiaana tai jopa aiemmin. Sen sijaan Ruotsissa aatelisneidot olivat usein yli 20 -vuotiaita tai jopa yli 30 -vuotiaita solmiessaan ensimmäisen avioliittonsa. Merkittävä osa naisista jäi kokonaan naimattomiksi.¹³³ Tutkimieni sukujen kohdalla avioitumisiät pitivät melko hyvin paikkansa, mutta suvuissa ja sukuihin avioituneiden joukossa oli lukuisia teini-ikäisenä, noin 15–19-vuotiaana avioituneita tyttöjä. Tilanne on samanlainen myös muiden aatelissukujen keskuudessa.

2.6 Aristokraattiset lesket

Avioliitot päättyivät joitain harvinaisia poikkeuksia lukuun ottamatta toisen puolison kuolemaan. Kuolinsyyt vaihtelivat, mutta tavanomaisia syitä olivat erinäiset sairaudet, kaatuminen sodassa sekä lapsivuodekuolemat. Merkillisiäkin asioita tapahtui. Leskirouva Ebba Hedvig De la Gardie menehtyi vuonna 1700, kun hän onnettomuudekseen putosi Käggleholmin linnan ulkoterassilta.¹³⁴ Siviilihallinnon virat, joissa monet aristokraatit toimivat, olivat terveyden kannalta merkittävästi turvallisempia verrattuna uran luomiseen armeijan riveissä. Moni aristokraatti kaatui taisteluiden tiimellyksessä, tosin monet heistä eivät olleet vielä ennättäneet avioitua.

Moni leski avioitui uudelleen, osa hyvinkin nopeasti puolison kuoleman jälkeen. Uusia avioliittoja solmittiin toisinaan järkisyistä, mutta joskus haluttiin etsiä uusi puoliso, joka olisi omien mieltymysten mukainen.¹³⁵ Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan avioliitto vaikuttaa sellaiselta, jossa uusi puoliso miellytti kovasti molempia, ja erityisesti Johan Oxenstierna oli ollut kiinnostunut Margareta Braheta jo nuorena. Molempien leskeksi jääminen antoi mahdollisuuden uuteen onneen.

Kuitenkaan kaikki lesket eivät solmineet uutta avioliittoa. Osa heistä kaipasi edesmennyttä puolisoaan, eikä halunnut avioitua uudelleen. Edellisen avioliiton lapset saattoivat vaikeuttaa uuden puolison löytymistä, koska moni avioitui mieluummin lapsettoman neidon, kuin lesken kanssa, jonka mukana tuli liuta lapsia. Uudesta aviomiehestä tuli leskiäidin lasten holhooja, mikä ei lisännyt miesten kiinnostusta lesken kanssa

---

¹³³ Kaartinen 2012, 375; Miettinen 2012, 34.

¹³⁴ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten De la Gardie, nro 3.

¹³⁵ Lahtinen 2015, 110.

avioitumiseen. Lesken kanssa avioituva kohtasi monia hankaluuksia, joista naimattoman neidon kanssa avioituvan ei tarvinnut huolehtia.¹³⁶ Aatelisrouvat olivat keskimäärin haluttomampia avioitumaan uudelleen, verrattuna alempien säätyjen naisiin, koska heidän toimeentulonsa ei riippunut avioliitosta. Leskeys päinvastoin antoi heille suhteellisen suuren toimintavapauden.¹³⁷ Lesket saattoivat itse arvostaa vapauttaan niin paljon, etteivät edes halunneet avioitua uudelleen vaikka sopiva kosija olisikin löytynyt, erityisesti jos ensimmäinen avioliitto oli ollut onneton.

Tutkimissani suvuissa oli melko vähän perheitä, joissa oli lapsia myös aiemmista liitoista. Oxenstierna af Södermöre -suvussa ei ollut yhtään tällaista perhettä, De la Gardie -suvussa oli yksi, Brahe ja Lewenhaupt -suvuista löytyy molemmista neljä ja eniten heitä oli Stenbock -suvussa, jossa heitä oli kaikkiaan kuusi.¹³⁸ Monen avioliiton lapsista koostuvien perheiden määrä on suoraan verrannollinen siihen, kuinka monta avioliittoa suvuissa solmittiin. Mitä enemmän solmittuja avioliittoja oli, sitä enemmän muodostui myös uusperheitä.

1600-luvun ihminen ei välttämättä kaivannut kumppania samalla tavalla kuin nykyajan ihminen, joka asuu yksin. Ylhäisaateliset asuttivat linnojaan, joissa pyöri niin palvelusväkeä kuin sukulaisiakin jatkuvana virtana.¹³⁹ Lesken yksinäisyys saattoi olla enemmän psyykkistä kuin fyysistä. Monet aatelismiehistä olivat jo avioliiton aikana olleet paljon poissa sotaretkillään tai virkamatkoillaan. Leskeksi jääneen aatelisrouvan elämä ei siksi ollut välttämättä merkittävästi erilaista kuin avioliitossa. Monen elämä oli huomattavasti vapaampaa, leskellä oli laajemmat oikeudet päättää omista asioistaan.

---

¹³⁶ Pylkkänen 1990, 310.

¹³⁷ Norrhem 2010, 131–132.

¹³⁸ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermöre, nro 4; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten De la Gardie, nro 3; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Stenbock, nro 12.

¹³⁹ Lappalainen 2006, 35.

Taulukko 3. Tarkasteltujen sukujen leskeksi jääneet

Suvut	Brahe	De la Gardie	Lewenhaupt	Oxenstierna	Stenbock
Solmittujen avioliittojen lukumäärä	25	13	34	10	41
Leskeksi jääneiden keski-ikä	29	43	36	39	32
Nuorimpana leskeksi jäänyt	24	21	21	27	25
Vanhimpana leskeksi jäänyt	63	64	62	56	62
Avioliiton kesto (vuosina)	17	20	15	13	11

Lähde: Elgenstierna, Gustaf, Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser I-IX. P.A. Norstedt & Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Leskeksi jääneiden keski-ikässä on suurta vaihtelua. Nuorimmat jäivät leskeksi hieman yli 20 -vuotiaina ja vanhimmat leskistä olivat yli 60-vuotiaita. Osa vanhimmista leskistä jäi leskeksi ensimmäisestä avioliitostaan. Avioliiton kestosta yllä oleva taulukko antaa hieman liian yksipuolisen kuvan. Lähemmin tarkasteltuna avioliittojen kestossa oli suurta vaihtelua. Lyhyimmillään avioliitto päättyi reilun vuoden kuluttua, mutta avioliitot saattoivat kestää jopa yli neljä vuosikymmentä.

Taulukko 4. Tarkasteltujen sukujen leskeksi jääneet sukupuolittain tarkasteltuna

Suvut	Brahe	De la Gardie	Lewenhaupt	Oxenstierna	Stenbock
Solmittujen avioliittojen lukumäärä	25	13	34	10	41
Leskeksi jääneet miehet	10	2	13	4	14
Leskeksi jääneet naiset	15	11	21	6	27

Lähde: Elgenstierna, Gustaf, Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser I-IX. P.A. Norstedt & Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Tutkimissani avioliitoissa kävi jokaisen suvun kohdalla niin, että miehet kuolivat useammin ennen naisia, kuten yllä olevasta taulukosta voi havaita. Muutaman avioliiton kohdalla aviopari kuoli samana vuonna, joten leskeys jäi lyhyeksi. Kuolema saattoi seurata leskeksi jäänyttä hyvinkin nopeasti; Per Brahen toinen vaimo Beata De la Gardie menehtyi vain kuuden viikon kuluttua miehensä kuolemasta.

Huolimatta siitä, että naiset jäivät miehiä todennäköisemmin leskiksi, miehet avioituivat selvästi useammin uudelleen kuin naiset. Osa miehistä hankki itselleen uuden vaimon huomattavan nopeasti edellisen puolison kuoleman jälkeen. Näin teki esimerkiksi Margareta Brahen toinen aviomies Johan Oxenstierna. Hän oli jo kauan ollut tykästynyt Margaretaan, ja mahdollisesti näin on ollut myös joissain muissakin pikaisesti solmituissa liitoissa. Uudelleen avioitumiseen ei ollut vaikutusta sillä, oliko pariskunnalla lapsia. Lapsettomat lesket eivät solmineet uutta liittoa useammin kuin lapsia saaneet, toisin kuin voisi olettaa tapahtuneen aikana, jolloin perilliset olivat äärimmäisen tärkeitä.

Uuden avioliiton solmimiseen kulunut aika vaihteli suuresti. Nopeimmillaan uusi avioliitto solmittiin alle vuodessa, mutta kovin kauaa ei kukaan uudelleen avioituneista odottanut. Magnus Brahe ehti elellä leskimiehenä seitsemän vuotta ennen uutta avioliittoaan, muut uuden avioliiton solmineet avioituivat nopeammin. Tutkimissani suvuissa uusi avioliitto solmittiin keskimäärin kolmen vuoden kuluttua leskeksi jäämisestä.

Tutkimieni sukujen avioliitoissa, joista löytyy riittävästi tietoja, leskeksi jääneistä tarkalleen neljäsosa eli 26 henkilöä solmi uuden avioliiton. Yleisimmin uuden avioliiton solmivat 40-vuotiaana leskeksi jääneet. Heistä 13 avioitui uudelleen ja 19 eli leskenä loppuelämänsä. 20-vuotiaana jäi leskeksi 18 henkilöä, joista vain viisi solmi uuden avioliiton. 30-vuotiaat lesket eivät myöskään solmineet kovin innokkaasti uusia avioliittoja; 23 leskestä vain kuusi avioitui uudelleen. Yli 50-vuotiaana leskeksi jääneistä ainoastaan yksi solmi uuden avioliiton, samoin kävi 60-vuotiaana leskeksi jääneiden kohdalla. Vanhimpana leskeksi jäi 64-vuotias Axel Julius De la Gardie. Vaikka 1600-luvulla moni eli yli 70-vuotiaaksi ja jotkut yli 80-vuotiaaksi, näin iäkkäitä leskiä ei ollut, koska yhdenkään pariskunnan kohdalla molemmat eivät eläneet yli 70-vuotiaiksi.

Varsin harva 20–30 -vuotiaista leskistä avioitui uudelleen, mikä on melko yllättävää, koska nuoren ihmisen, jolla voi olla pitkäkin elämä edessään, voisi olettaa solmivan uuden avioliiton todennäköisemmin kuin hieman vanhemman ihmisen. Uudelleen avioitumista tarkasteltaessa on kuitenkin otettava huomioon, että syitä uuden avioliiton solmimiseen tai leskeksi jäämiseen on monia. Elämäntilanne ja esimerkiksi lasten lukumäärä tai lapsettomuus saattoi vaikuttaa voimakkaasti halukkuuteen solmia uusi avioliitto. Elämä leskenä saattoi olla yhdelle hyvin vapaata, kun taas toinen tarvitsi kipeästi rinnalleen

puolison auttamaan esimerkiksi lasten kasvatuksessa. Pelkän iän perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä siitä, miksi joku avioitui tai ei avioitunut uudelleen.

Lesken asema oli erilainen miehille ja naisille. Miehet olivat vapaampia avioitumaan uudelleen, kun naisilla oli vuoden mittainen laillinen suruaika, jolla oli tarkoitus varmistaa lasten isyys ja samalla heidän perintöoikeutensa. Naisen täytyi harkita uutta avioliittoa tarkkaan sekä oman että lastensa tulevaisuuden kannalta. Miesten oli helpompaa solmia uusi avioliitto, mutta niin yhteiskunnan kuin suvun odotukset ja normit rajoittivat myös heidän toimiaan.¹⁴⁰

Lesket saattoivat solmia uuden liiton hyvin nopeasti. Kaikkein kiireisin oli Erik Stenbock, joka jäi leskeksi 45-vuotiaana oltuaan naimisissa 17 vuotta. Hänen vaimonsa Johanna Eleonora De la Gardie kuoli 27. joulukuuta 1708. Pariskunnalla oli viisi lasta. Erik Stenbock solmi uuden avioliiton marraskuussa 1709 alle vuoden kuluttua leskeksi jäämisestään. Hän ei kuitenkaan ollut ainoa, joka avioitui pikaisesti uudelleen. Tutkimissani suvuissa yhteensä seitsemän henkilöä solmi uuden avioliiton noin vuoden kuluttua leskeksi jäämisestään.

Vastakohtana nopeille uudelleen avioitumisille ovat ne sukujen jäsenet, jotka elivät jopa vuosikymmeniä leskinä. Tutkimieni sukujen jäsenistä kuusi vietti yli neljä vuosikymmentä leskenä puolisonsa kuoleman jälkeen. Heistä nuorin jäi leskeksi 21-vuotiaana ja vanhin oli 39-vuotias jäädessään leskeksi. Ylivoimaisen ennätyksen teki Catharina Stenbock, joka 17-vuotiaana avioitui 39 vuotta vanhemman kuningas Kustaa Vaasan kanssa tämän kolmantena vaimona. Catharina Stenbock jäi kahdeksan avioliittovuoden kuluttua leskeksi 25-vuotiaana ja eli leskirouvana peräti 61 vuotta, kunnes kuoli 86-vuotiaana.

2.7 Syntyvyys aristokraattiperheissä

Uuden ajan alussa keskivertoperheeseen syntyi runsaasti lapsia, mutta toisaalta heitä myös kuoli paljon; jopa joka toinen lapsi menehtyi ennen aikuisikää. Lapsikuolleisuus oli myös aristokratian parissa varsin suurta. Heidän lapsensa eivät menehtyneet nälkään, mutta kulkutaudit ja muut sairaudet iskivät aateliskartanoihin yhtä usein kuin talonpoikien tupiin. Hyvinvoivaa lapsikatrasta pidettiin ihmeenä ja kiitollisuuden aiheena. Modernissa

---

¹⁴⁰ Andersson Raeder 2011, 137–138.

maailmassa vauva edustaa tulevaisuutta ja lapsena tai nuorena kuolemista pidetään luonnottomana. Uuden ajan alun ihminen näki asian kuitenkin hieman toisin. Vanhemmat joutuivat jatkuvasti hautaamaan lapsiaan ja lapsen katsottiin olevan lähempänä kuolemaa kuin elämää. Vanhempien lasten kuolemaa pidettiin traagisempänä kuin vastasyntyneen menehtymistä.¹⁴¹

Taulukko 2. Tarkasteltujen sukujen avioliitoista syntyneet lapset

Suvut	Brahe	De la Gardie	Lewenhaupt	Oxenstierna	Stenbock
Solmittujen avioliittojen lukumäärä	25	13	34	10	41
Lasten lukumäärä	121	69	146	42	219
Lapsettomat pariskunnat	8	1	5	3	5
Aikuisikään eläneet lapset	82	37	87	19	158
Perheet, joissa kaikki lapset elivät aikuisikään	10	2	9	1	16

Lähde: Elgenstierna, Gustaf, Den introducerade svenska adelns ättartavlor: med tillägg och rättelser I-IX. P.A. Norstedt & Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Perheisiin syntyi keskimäärin noin viisi lasta, mutta yksilökohtaisesti tarkasteltuna määrä vaihtelee yhdestä jopa viiteentoista lapseen. Melko harvat avioliitot jäivät lapsettomiksi. Syitä lapsettomuuteen on vaikeaa selvittää, joissain tapauksissa kyse oli siitä, että puoliset olivat liian iäkkäitä saamaan jälkikasvua. Lähes kaikki perheet menettivät lapsiaan. Lapsista keskimäärin puolet elivät aikuisikään, mutta Brahe ja Stenbock -suvuissa jopa kaksi kolmasosaa lapsista varttui aikuisiksi.

Lapsettomiksi jääneissä avioliitoissa syynä saattoi olla se, että puolisoista toinen tai molemmat olivat liian iäkkäitä saamaan lapsia. Syy hedelmättömyyteen saattoi johtua myös sairaudesta, ja toisinaan avioliitto jäi niin lyhyeksi, ettei lapsia ehtinyt syntyä. Puolisot saattoivat myös elää pitkiäkin aikoja toisistaan erillään, jos mies viipyi sotaretkillä tai kierteli virkatehtävissä pitkin laajaa valtakuntaa, eikä perhe päässyt kasvamaan. Keskenmenot olivat yleisiä ja lääketieteellisen hoidon puutteellisuus oli omiaan pahentamaan komplikaatioista kärsivien tilannetta. Synnytykset olivat vaarallisia naisille, moni tutkimieni sukujen naisista kuoli synnytykseen tai lapsivuoteeseen.

¹⁴¹ Lappalainen 2006, 159–160.

Kymmenen tai sitä useamman lapsen katraista yhdessäkään eivät kaikki lapset saavuttaneet aikuisikää. Muutamat pariskunnat menettivät kaikki lapsensa, mutta heistä lähes jokaisella oli vain yksi lapsi. Jakob Casimir De la Gardie ja Ebba Sparre menettivät kaikki kolme lastaan alle 5-vuotiaina. Monissa suurperheissäkin lapsista kuoli jopa yli puolet. Lapsikuolleisuus oli tragedia monen suvun jatkumisen kannalta; jos perillisiä ei riittänyt, suku sammui. Moni elinvoimaiselta vaikuttanut aatelissuku siirtyi hyvin nopeasti elämään pelkästään muistoissa ja sukutauluissa.

Suuri lapsikatra ei ollut kuitenkaan pelkkä ilo vanhemmille. Perilliset kyllä takasivat suvun, sen nimen ja omaisuuden siirtymisen tulevaisuuteen ja mahdollisti avioliittojen kautta muodostuvien liittolaisuussuhteiden synnyn. Toisaalta liuta lapsia merkitsi suurta taloudellista rasitusta; säädynmukainen kasvatusta ja kunnollinen koulutus tulivat hyvin kalliiksi. Kun perillisiä oli monta, uhkasivat Ruotsin tasa-arvoiset perimyssäädökset pirstoa yhtenäiset sukuomaisuudet pieniksi sirpaleiksi.¹⁴² Suuri lapsiluku oli paitsi taloudellinen rasite, myös vaarallista naisen terveydelle, koska moni menehtyi synnytykseen tai lapsivuoteeseen.

Kahden nuoren avioituttua, oli olemassa suurempi todennäköisyys saada liuta lapsia, mutta käytännössä niin monet tekijät vaikuttivat lapsilukuun, ettei nuori ikä ollut taakalle, että perheeseen ylipäättään syntyi lapsia. Puolisoiden mahdollinen sairaalloisuus saattoi estää tai hidastaa lastensaantia. Lapsilukuun vaikutti myös se kuinka kauan liitto kesti. Jos terveyttä ja elinvuosia riitti, oli nuorilla ihmisillä hyvät mahdollisuudet saada lapsia. Vaimon ikä avioituessa on jälkikasvun syntymisen kannalta oleellisesti tärkeämpi, koska biologia on naiselle armottomampi; miehet voivat saada lapsia myöhemmällä iälläkin.

Aina nuoresta iästä ja pitkästä liitosta ei ollut apua. 25-vuotias Gustaf Adolf De la Gardie avioitui seitsemän vuotta nuoremman Elisabet Oxenstierna af Södermören kanssa. Heidän liittonsa kesti 21 vuotta, mutta heille ei syntynyt lapsia. Toisaalta hieman myöhemmällä iällä solmittu avioliitto saattoi johtaa monilapsiseen perheeseen. 33-vuotias Eva Lewenhaupt ja kolme vuotta vanhempi Alexander Palbitzki avioituivat vuonna 1697. Avioliitto oli sulhaselle toinen. Seuraavien yhdentoista vuoden aikana perheeseen syntyi

---

¹⁴² Lappalainen 2005, 318; Lagerstam 2007, 141; Pylkkänen 1990, 157–160.

yhdeksän lasta, joista viisi eli aikuisikään. Pariskunnan avioliitto kesti 27 vuotta Alexander Palbitzkin kuolemaan saakka.

Magdalena Stenbockin kanssa avioituneet Alexander Palbitzki ja Bengt Oxenstierna af Korsholm och Wasa, tekivät ennätyksen isäksi tulemisessa. Molemmat avioituivat kahdesti ja heille molemmille syntyi 18 lasta. Alexander Palbitzki sai sekä ensimmäisessä että toisessa liitossaan yhdeksän lasta. Bengt Oxenstiernan ensimmäisestä liitosta syntyi kolme lasta ja hänen toisessa avioliitossaan syntyi 15 lasta. Tullessaan viimeistä kertaa isäksi Alexander Palbitzki oli 49-vuotias ja Bengt Oxenstierna oli täyttänyt jo 65 vuotta. Pariskunnittain tarkasteltuna eniten lapsia saivat Gustaf Stenbock ja hänen vaimonsa Brita Lewenhaupt sekä Magdalena Stenbock ja puolisonsa Bengt Oxenstierna af Korsholm och Wasa. Molemmille pariskunnille syntyi 15 lasta, mikä oli ennätys tutkimieni sukujen joukossa. Ennätystä sivusivat neljä pariskuntaa joille syntyi 14 lasta.¹⁴³

3. Margareta Brahen ensimmäinen avioliitto

Margareta Brahe solmi ensimmäisen kolmesta avioliitostaan vapaaherra Bengt Oxenstiernan kanssa vuonna 1633. Tarkastelen tässä luvussa ensin hänen lähipiirinsä avioliittoja luodakseni kokonaiskäsityksen heidän avioitumiskäytännöistään. Margareta Brahen ensimmäinen avioliitto oli kaikin puolin sovinnainen, toisin kuin hänen toinen ja kolmas liittonsa, jotka herättivät närää sukulaisten keskuudessa. Kiistely sopivista puolisoista ei ollut vierasta myöskään hänen vanhempiansa sukupolvelle; Abraham Brahen ja Elsa Gyllenstiernan avioliitto kohtasi myös vastustusta.

3.1 Margareta Brahen lähipiiri

Margareta Brahen isä Abraham Brahe on merkinnyt jälkipolville säilyneeseen päiväkirjaansa: ”28. kesäkuuta vuonna 1603 syntyi tyttäreni Margareta Rydboholmossa kello seitsemän maissa.”¹⁴⁴ Rydboholmin linna sijaitsee Tukholman lähistöllä.¹⁴⁵

---

¹⁴³ Elgenstierna 1925–1936, Friherrliga ätten Palbitzki, nro 67; Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Korsholm och Wasa, nro 8.

¹⁴⁴ Abraham Brahes tidebok 28.6.1603. Valtaneuvos Abraham Brahe oli oppinut mies, jonka erityisenä mielenkiinnon kohteina olivat matematiikka, astronomia ja astrologia, joita hän oli opiskellut ulkomailla. Hän oli myös perinyt isältään Per Brahe vanhemmalta laajan kirjaston, jota hän ahkerasti täydensi. Kiinnostus luonnontieteisiin, tähtitieteeseen ja ajan hengen mukaisesti astrologiaan periytyi myös Abrahamin pojalle, Per Brahe nuoremmalle. Hakanen 2011, 67, 102, 140.

Valtaneuvos, kreivi Abraham Brahen ja vapaaherratar Elsa Gyllenstiernan perheeseen syntyi 11 lasta, joista Margareta oli neljänneksi vanhin. Abraham ja Elsa Brahen yhdentoista lapsen katraasta seitsemän varttui aikuiseksi. Heistä viisi solmi avioliiton, Per Brahe avioitui kahdesti ja Margareta Brahe kolme kertaa. Kaikkien sisarusten puoliset kuuluivat aatelissukuihin.¹⁴⁶

Tarmokkaana valtiomiehenä ja Suomen kenraalikuvernöörinä muistettu Per Brahe (1602–1680) oli Margaretan vanhempi veli.¹⁴⁷ Heillä oli ikäeroa vain vuosi ja tiuhaan tahtiin lähetetyt kirjeet kertovat yhteyden säilyneen läheisenä läpi elämän.¹⁴⁸ Per Brahe toimi myös sisarensa edusmiehenä tämän avioituessa, koska sisarusten isä Abraham Brahe oli kuollut vuonna 1630.¹⁴⁹ Margareta ja Per Brahe viettivät suuren osan elämästään maantieteellisesti etäällä toisistaan, mutta kirjeet pitivät sisarukset kosketuksissa toisiinsa.

Margareta Brahe on tunnettu kohua herättäneistä avioliitoistaan, mutta myös hänen vanhempiansa Abraham Brahen ja Elsa Gyllenstiernan avioitumiseen sisältyy jännittäviä vaihteita. Uuden ajan alussa ei ollut olemassa selvää sääntöä siitä, tulisiko kosijan tai hänen puhemiesensä kääntyä ensin tyttären vai tämän vanhempien puoleen. Avioliiton välittäjinä toimi lukuisia henkilöitä ja ystäviä, mutta usein muutama henkilö nousi muita välittäjiä tärkeämmäksi. Avioliittoneuvottelut saattoivat toisinaan kääntyä osaksi poliittista valtapeliä. Toiminnan luoneen vuoksi avioliittojen välittämisessä operoitiin pääsääntöisesti ystävyysterminologian avulla.¹⁵⁰

Ei ollut lainkaan harvinaista, että toiveikas kosija lähestyi ensin mielitiettyään. Näin toimi myös Abraham Brahe, kun hän lähetti puhemiesensä Elsa Gyllenstiernan luo. Muutaman päivän päästä hän kosi itse Elsaa ja sai ilokseen myöntävän vastauksen. Seuraavaksi oli aika neuvotella Elsan isän Nils Gyllenstiernan kanssa, joka myöntyi Abraham Brahen pyyntöön.¹⁵¹ Hän halusi ensin keskustella avioliitosta perheensä ja sukulaistensa kanssa, vaikka hän oli Elsa Gyllenstiernan holhooja ja siten kykenevä tekemään itse päätöksen.

---

¹⁴⁵ [http://www.stockholmslansmuseum.se/upptack_lanet/visa/b046/;](http://www.stockholmslansmuseum.se/upptack_lanet/visa/b046/)

<http://www.slottsguiden.info/slottdetalj.asp?id=23>.

¹⁴⁶ Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1.

¹⁴⁷ Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1; SRA Margareta Brahes arkiv E 332-333.

¹⁴⁸ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Per Brahe Margareta Brahelle.

¹⁴⁹ Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1.

¹⁵⁰ Hakonen 2011, 87.

¹⁵¹ Abraham Brahes tidebok 25.2.1595, 12.11.1595, 14.11.1595, 17.12.1595; Lahtinen 2011, 258–262.

Nils Gyllenstiernaa epäilytti Abraham Brahen mahdollisuudet antaa vaimolleen kunnollinen huomenlahja. Hän oli tarjonnut sukulinna Rydboholmia huomenlahjaksi, mihin Nils Gyllenstierna totesi, ettei uskonut suunnitelman onnistuvan. Hän arveli, ettei Brahe -suku suostuisi siihen, että sukulinna, johon suvun aatelisarvo oli sidottu, annettaisiin huomenlahjana suvulta pois.¹⁵²

Nils Gyllenstiernalla oli epäilyksensä Abraham Brahen soveltuvuudesta vävykseen. Hän oli ajatellut tyttärelleen puolisosksi kypsempään ikään ehtinyttä, 25 vuotta Elsa Gyllenstiernaa vanhempaa, vapaaherra Axel Ryningiä. Kuukausia kestäneen pohdinnan jälkeen Nils Gyllenstierna antoi lopullisen suostumuksensa Abraham Brahen ja Elsa Gyllenstiernan liitolle, ensin kirjeessä ja sitten suullisesti todistajien läsnä ollessa.¹⁵³ Elsa Gyllenstierna työskenteli tuolloin prinsessa Annan hovineitona, jolta oli myös pyydyttävä suostumus avioliitolle. Nils Gyllenstiernan ja prinsessan tehtävänä oli sopia häpäivä.¹⁵⁴

Naimattoman ja avioituneen naisen oikeudellinen asema erosi toisistaan. Lakisäädöksen perusteella naimaton nainen oli iästään ja säätyasemastaan riippumatta juridisesti vajaavaltainen ja yleensä miespuolisen sukulaisensa holhouksen (*förmynderskap*) alainen, ja holhoojalla oli päätösvaltaa myös hänen avioliittoonsa. Solmiessaan avioliiton nainen vapautui holhouksenalaisuudesta, mutta aviomies oli oikeudessa hänen edusmiehensä (*målsman*), joka yleensä edusti vaimoaan käräjillä ja taloudellisissa sopimuksissa. Leskinainen puolestaan oli sekä oikeutettu että usein myös velvoitettu edustamaan itseään oikeus- ja talousasioissa.¹⁵⁵

Nils Gyllenstierna ei saanut päätettyä häpäivää ja tulevan appensa viivyttelyyn kyllästynyt Abraham Brahe kaappasi morsiamensa rekeensä ja vei tämän sukulinnaansa Rydboholmiin. Häistä muodostui varsin pienimuotoinen tilaisuus. Pariskunta avioitui maaliskuun 13. päivänä 1599 Rydboholmissa todistajinaan Elsan sisar Kerstin Gyllenstierna, hovijunkkari¹⁵⁶ ja pitäjän arvostetuimmat talonpojat. Elsa Gyllenstiernan isä,

---

¹⁵² Lahtinen 2011, 259–260, 270.

¹⁵³ Lain mukaan kihlausta oli oltava todistamassa neidon holhooja ja neljä todistajaa, kaksi miehen ja toiset kaksi naisen puolelta. Muutoin kihlaus ei ollut laillinen. Kuningas Kristofferin maanlaki 1442, 43.

¹⁵⁴ Abraham Brahes tidebok 25.2.1595, 17.12.1595; Lahtinen 2011, 259–260.

¹⁵⁵ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 20.

¹⁵⁶ Hovijunkkari oli hovivirkamiehenä toimivasta, yleensä nuoresta aatelismiehestä käytetty nimitys.
<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>.

valtakunnan drotsi Nils Gyllenstierna, ei suoranaisesti riemastunut tyttärensä hätäisesti järjestetyistä ja tavanomaisista perinteistä poikkeavista häistä.

Valtaa pitävä Kaarle -herttua asettui nuorten puolelle ja sovinto saatiin aikaan. Lain mukaan Abraham Brahella oli oikeus toteuttaa häät, koska häiden lykkäämiselle ei ollut hyvää syytä. Nuoripari asettui lopulta asumaan Abraham Brahelle rakkaaseen Rydboholmiin.¹⁵⁷ Aristokraattien läheisistä väleistä kuningasperheeseen kertoo se, että he saattoivat kääntyä esimerkiksi avioliittoon liittyvissä pulmissaan valtakunnan mahtavimpien puoleen, kuten Abraham Brahe teki pyytäessään neuvoja Kaarle-herttualta.¹⁵⁸ Abraham Brahe on kuvannut tapahtumia päiväkirjassaan. Hän on myös jälkiviisaasti koonnut muistikirjaansa pitkällisten kosinta- ja avioliittoneuvottelujensa tärkeimmät vaiheet, luultavasti korostaakseen, että oli toiminut ajan tapojen ja vaatimusten mukaisesti.¹⁵⁹

3.2 Margareta Brahe ja maailmanmatkaaja

Margareta Brahe avioitui ensimmäisen kerran kolmenkymmenen vuoden iässä. Sulhanen oli 42-vuotias vapaaherra Bengt Bengtsson Oxenstierna af Eka och Lindö. Hän oli syntynyt 19. lokakuuta 1591 Frösvikissä, Uplannissa vapaaherra Bengt Gabrielsson Oxenstiernan ja Brita Possen toisena lapsena. Bengt Oxenstiernalla oli yksi sisar sekä viisi sisaruspuolta isänsä ensimmäisestä avioliitosta.¹⁶⁰

Brita Posse kuoli vuonna 1602 ja lapset päätyivät setänsä Johan Gabrielsson huomaan. Vuoden 1608 lokakuussa Bengt Oxenstierna lähti yhdessä veljiensä kanssa opiskelemaan Rostockiin.¹⁶¹ Bengt Oxenstierna ehti opiskella myös Uppsalassa, Wittenbergissä, Jenassa ja Stuttgartissa. Hän toimi sittemmin Kustaa II Aadolfin kamarieherrana. Bengt Oxenstierna tunnetaan lisänimellä ”Resare-Bengt”, johtuen lukuisista kaukaisille maille suuntautuneista matkoista, joille kuningas hänet lähetti. Lisänimi on kuitenkin ilmeisesti annettu hänelle vasta 1700-luvulla. Ennen avioitumistaan Bengt Oxenstierna ennätti

---

¹⁵⁷ Abraham Brahes tidebok 8.3.1599, 11.3.1599, 13.3.1599, 27.5.1599, 11.7.1599, 3.8.1599; Lahtinen 2011, 271-272; Fries 1901, 75-76; Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Brahe, nro 1.

¹⁵⁸ Aristokraattisena sukuna Brahet olivat lähellä kuningasperhettä. Margareta Brahen isoisan isä Joakim Brahe solmi avioliiton vuonna 1516 Margareta Eriksdotter Vasan kanssa, joka oli kuningas Kustaa Vaasan sisar. Larsson 2002, 34,50.

¹⁵⁹ Lahtinen 2014, 301.

¹⁶⁰ Elgenstierna 1925–1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Eka och Lindö nro 1.

¹⁶¹ Hedin 1921, 16–19.

käymään niin Venetsiassa, Ranskassa ja Hollannissa kuin myös Betlehemissä, Nasaretissa, Damaskoksessa, Bagdadissa, Egyptissä ja Persiassa, jotka olivat 1600-luvun ruotsalaiselle varsin eksoottisia kohteita. Matkoillaan Bengt Oxenstierna joutui lukuisia kertoja hengenvaaraan; hänet muun muassa ryöstettiin ja vangittiin väärän ilmiannon perusteella.¹⁶²

Seikkailtuaan riittämiin Bengt Oxenstierna päätti asettua aloilleen. Margareta Brahen isä Abraham on kirjoittanut päiväkirjaansa, että tammikuussa 1627 herra Gabriel Gustafsson Oxenstierna¹⁶³ tuli pyytämään tyttärensä Ebba Brahen kättä herra Bengt Oxenstiernan puolesta. Alun perin Bengt Oxenstiernan kiinnostus kohdistui siis Margareta Brahen sisareen Ebbaan, mutta saatuaan rukkaset hän kiinnitti katseensa nuorempaan sisareen. Brahe -suku kannatti Ebba Brahen ja Bengt Oxenstiernan liittoa, mutta Ebba Brahe asteli lopulta Axel Banérin rinnalla alttarille vuonna 1631. Kilpailu Ebba Brahesta sai aikaan riitoja ja vihamielisyyttä Bengt Oxenstiernan ja Axel Banérin välille.¹⁶⁴ Bengt Oxenstierna ei kuitenkaan lannistunut. Abraham Brahe mainitsee päiväkirjassaan 14. tammikuuta 1629, että sotapäällikön rouva tuli hänen luokseen Bengt Oxenstiernan puolesta. Hän ei mainitse tarkemmin kuka kyseinen rouva oli. Bengt Oxenstierna oli ilmeisesti päättänyt turvautua vaikutusvaltaisiin puolestapuhujiin kosiessaan mahtavan Abraham Brahen tytärtä.¹⁶⁵

Asia ei ilmeisesti heti edistynyt, mutta tuumittuaan tilannetta pari vuotta, Bengt Oxenstierna lähestyi Margaretan veljeä Per Brahea kirjeellä, jossa hän toivoi saavansa itselleen kunnian avioitua tämän sisaren kanssa. Abraham Brahe oli menehtynyt maaliskuussa 1630, joten asiasta päättäminen jäi Margaretan äidin ja veljien harteille. Margareta Brahen vanhempi veli Per oli sisartensa läheisin miespuolinen sukulainen, jonka puoleen asiassa tuli kääntyä. Avioliittolainsäädäntö antoi ohjeeksi, että isä on tyttärensä naittaja ja jos häntä ei ole, tulee kääntyä naisen vanhimman täysveljen puoleen.¹⁶⁶

---

¹⁶² Elgenstierna 1925–1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Eka och Lindö nro 1; Grimberg 1924, 96–97; Wetterberg 2013, 467; Hedin 1921, 19, 21.

¹⁶³ Gabriel Oxenstierna oli Bengt Oxenstiernan serkku.

¹⁶⁴ Hedin 1921, 491–492.

¹⁶⁵ Abraham Brahes tidebok 5.1.1625, 3.1.1627; Hedin 1921, 491–492.

¹⁶⁶ KrL, Naimiskaari 1.luku, 1.§; Fries 1901, 137; Hedin 1921, 491.

Kosinta oli menestys ja kaikki olivat tyytyväisiä Margareta Brahen ja Bengt Oxenstiernan liittoon; nuoripari piti toisistaan ja myös Margareta Brahen äiti ja veljet olivat mielissään saadessaan Bengt Oxenstiernan sittenkin vävykseen. Margareta ja Bengt kihlautuivat jo vuonna 1630, mutta häitä päästiin tanssimaan vasta heinäkuussa vuonna 1633.¹⁶⁷

Margareta Brahe oli liittynyt vuonna 1628 kuningatar Maria Eleonooran hoviin. Tapahtuman merkittävydestä kertoo se, että Abraham Brahe on kirjannut tapauksen päiväkirjaansa.¹⁶⁸ Margareta Brahe menestyi hyvin hovin palveluksessa, hän voitti kuningattaren luottamuksen ja seurasi häntä tämän matkoilla. Tiivis elo kuningasperheen rinnalla aiheutti kuitenkin viivästyksiä Margaretan omassa elämässä. Lopulta kesällä 1633 Maria Eleonora sai järjestetyksi hovineitonsa häät vapaaherra Bengt Oxenstiernan kanssa.¹⁶⁹

Kuninkaallinen hovi oli eräs harvoista paikoista joissa naiset saattoivat saada aseman, joka muistutti miesten hallussaan pitämiä virkoja. Hän oli arvostetun aatelissuvun jäsen ja asemansa puolesta lähellä kuningatarta, mikä antoi hänelle arvovaltaa.¹⁷⁰ Kuningattarien ja prinsessojen ympärillä pörräsi hovikunta naisia, jotka elivät ja toimivat valtaapitävien läheisyydessä. Margareta Brahe toimi aktiivisesti Vasa-hovissa sekä ennen avioliittoaan että liittojen välissä. Maan merkittävimpiin kuuluneen suvun jäsenenä Margaretan työskentely hovissa ei ollut mitenkään merkillistä, vaan pikemminkin luonnollista. Margareta Brahe oli arvostettu hovineito, mistä kertoo se, että hän työskenteli tehtävässä kahdesti ja toisella kerralla hänet erityisesti pyydettiin hovinaiseksi.

1640-luvun puolivälissä Margareta Brahe työskenteli hiljattain täysi-ikäisyyden saavuttaneen kuningatar Kristiinan hovinaisena. Hänen toimenkuvassaan yhdistyivät valtakunnallinen ja paikallinen vaikutusvalta. Margareta Brahe oli läheinen kuningattaren ja häntä ympäröivien vallanpitäjien kanssa. Hän myös toimi tarvittaessa suosittelijana. Riikalainen pastori Sigfrid Petri lähestyi Margareta Brahea kirjeitse kesäkuussa 1645. Kirkonmies kiitteli Margareta -rouvaa kaikesta hyvästä mitä tämä oli tehnyt ja pyysi tätä sanomaan muutaman myönteisen sanan hänestä valtiovarainhoitajalle. uotsalainen

---

¹⁶⁷ Fries 1901, 137; Hedin 1921, 491.

¹⁶⁸ Abraham Brahes tidebok helmikuu 1628.

¹⁶⁹ Fries 1901, 136.

¹⁷⁰ Norrhem 2010, 131.

suurvaltakauden hovi osoittaa, että vallanpitäjien lähituntumassa oleville naisille kertyi vaikutusvaltaa.¹⁷¹

Margareta Brahen ja Bengt Oxenstiernan häpäiväksi päätettiin heinäkuun 4. vuonna 1633, jolloin leskikuningatar Maria Eleonoora ja Margareta Brahe saapuivat Saksan matkallaan Stralsundiin. Häät olivat ilmeisesti aristokraattisiksi häiksi melko vaatimattomat. Juhlallisuudet kustansivat kaiken kaikkiaan 1216 riikintaaleria ja 28 killinkiä¹⁷², minkä perusteella aivan vähäpätöisistä häistä ei ollut kuitenkaan kyse.¹⁷³

Lista kaikesta tarpeellisesta häärekvisiitasta on varsin vaikuttava. Häitä järjestämään tarvittiin puuseppiä, käsityöläisiä, sokerileipureita, halonhakkaajia, lähettejä, satulaseppiä tuoleja verhoilemaan sekä seitsemän naisihmistä kiillottamaan tina- ja hopeaesineet. Häitä järjestellyt hovineito Anna Sneckenberg tilasi yhdeksän kyynärää¹⁷⁴ taftia häävuoteeseen. Vieraille täytyi varata majataloista huoneita ja lisäksi tarvittiin kannunvalaja, joka sai tehtäväkseen hankkia 27 tusinaa vateja, lautasia, kannuja ja pulloja sekä olutta Rostockista.¹⁷⁵

Avioiduttuaan Bengt Oxenstiernan kanssa Margareta oleskeli vuoden verran tämän suvun tiluksilla Länsi-Preussissa, minkä jälkeen hän palasi kotiin miehensä Ekebyholmin linnaan, joka sijaitsi Tukholman läänissä. Pian matka jatkui kuitenkin Liivinmaalle, missä Bengt Oxenstierna toimi kenraalikuvernöörinä. Pariskunta matkasi jään yli Suomeen, mistä matka jatkui edelleen kohti etelää.¹⁷⁶

1600-luvulla pieni jääkausi piteli Eurooppaa hyisessä otteessaan. Tämä oli kuitenkin Bengt Oxenstiernan ja hänen tuoreen vaimonsa onni, koska Suomenlahti jäätynyt ja he pääsivät matkustamaan jään yli Liivinmaalle. Ilman hyytävän kylmyyden tuomaa apua, he olisivat joutuneet kiertämään pitkin Pohjanlahden ja Perämeren rantoja 5000 kilometrin matkan. Jäätynyt meri alensi matkakustannuksia, mutta ennen kaikkea oikotie joudutti ja helpotti

---

¹⁷¹ Norrhem 2010, 92–93, 131.

¹⁷² Nykyrahassa arvioituna summa vastaa noin 58 000 euroa. Rahan arvo laskettu osoitteessa www.historia.se/Jamforelsepris.htm, perustuu teokseen Edvinsson & Söderberg, 2011.

¹⁷³ Hedin 1921, 492–493.

¹⁷⁴ Yhdeksän kyynärää on 5,4 metriä. Mitta on tarkistettu osoitteessa

<https://web.archive.org/web/20081015215531/http://www.nba.fi/fi/vanhatmitat>.

¹⁷⁵ Hedin 1921, 493.

¹⁷⁶ Norrhem 2010, 47–48; http://www.upplandia.se/Slott_Ekebyholm.htm; <http://runeberg.org/nfbg/0060.html>.

matkan tekoa.¹⁷⁷ Nykyaikaisilla kulkuvälineilläkin matka olisi pitkä, mutta 1600-luvun maailmassa taival oli hirvittävän pitkä ja vaivalloinen. Matka oli raskas myös jäätä pitkin, vaikka reitti lyhyempi olikin.

Taival kävi Margaretan voimille ja hän oli pitkään heikkokuntoinen, mikä huolestutti tuoretta aviomiestä suuresti. Margareta Brahe sai kuitenkin voimansa takaisin ja seuraavat kymmenen vuotta pariskunta oleskeli pääasiassa Dorpatissa¹⁷⁸ ja Riiassa. Margareta matkusti vain kerran käymään Ruotsissa ennen lopullista paluutaan vuonna 1643.¹⁷⁹

Valtaneuvosten vaimoille oli tyypillistä seurata miestään näiden matkoille, kuten Margareta Brahe teki, mutta melko usein aateliset puoliset joutuivat olemaan erossa toisistaan. Toisinaan aatelismies matkusti valtakunnan ääriin sotilaallisissa, hallinnollisissa tai poliittisissa tehtävissä, ja vaimo puolestaan pysyi kartanolla. Aatelisrouvatkin saattoivat matkustaa kartanolta toiselle, seurata miehiään jopa sotatoimialueille tai matkustaa hoviin ja sukulaisten luo juhlimaan tai tervehdyskäynneille. Erossa ollessaan aviopuolisot tiedottivat kirjeitse terveydentilastaan, perheenjäseniä koskevista uutisista, kotitalouden asioista ja politiikasta.¹⁸⁰

Nimitys kenraalikuvernööriksi jäi Bengt Oxenstiernan viimeiseksi askeleeksi urapolulla. Hänet nimitettiin vuonna 1641 valtaneuvokseksi, mikä jäi hänen kohdallaan pelkäksi arvonimeksi, koska hän ei varsinaisesti ottanut osaa valtaneuvoston toimintaan. Liivinmaalta käsin osallistuminen oli mahdotontakin.¹⁸¹

Loppusyksystä 1641 Bengt Oxenstierna alkoi sairastella ja pari vuotta myöhemmin, 27. helmikuuta 1643 päivätyssä kirjeessä, hän kertoo langolleen Per Brahelle olleensa vuoteen omana lähes neljä kuukautta ja kysyneensä turhaan neuvoja joukkioilta lääkäreitä. Hän kertoo olevansa enää pelkkää ”luuta ja nahkaa”, eikä jaksanut enää itse kirjoittaa kirjettään. Hänen ainoa toiveensa oli elää kevääseen asti, jolloin hän voisi astua laivaan ja purjehtia kotiin Ruotsiin. Bengt Oxenstiernan viimeinen toive ei kuitenkaan toteutunut; hän

---

¹⁷⁷ d’Ogier 1914, 51; Hedin 1921, 500.

¹⁷⁸ Kaupunki on suomeksi nykyiseltä nimeltään Tartto.

¹⁷⁹ Norrhem 2010, 47-48; http://www.upplandia.se/Slott_Ekebyholm.htm; <http://runeberg.org/nfbg/0060.html>.

¹⁸⁰ Lahtinen 2007, 44.

¹⁸¹ Elgenstierna 1925-1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Eka och Lindö nro 1; Hedin 1921, 506-509.

kuoli 9. kesäkuuta 1643 Riiassa. Ankarasta takatalvesta huolimatta meritie Ruotsiin oli jo auki, mutta hän ei ilmeisesti ollut jaksanut enää matkustaa.¹⁸²

Bengt Oxenstierna kuljetettiin tammiarkussa kaleerilaivalla yli Itämeren Ruotsiin, Vaxholmin kirkkoon. Kirkonkellot kumisivat hyvästejä, kun Tukholmassa vietettiin arvostetun valtiomiehen, rohkean seikkailijan ja rakkaan aviomiehen hautajaisia 6. elokuuta 1643 Riddarholmenin kirkossa. 1600-luvulla vainaja haudattiin usein vasta huomattavasti kuoleman jälkeen. Bengt Oxenstiernan maalliset jäännökset siirrettiin vielä myöhemmin Södermanlandiin Jäderin kirkkoon.¹⁸³

Margareta Brahe jäi Ruotsiin ja aikoi asettua äitinsä luokse Ekebyholmiin. Ei kuitenkaan kulunut kauaa kun nuori kuningatar Kristiina pyysi häntä palaamaan takaisin hovin palvelukseen ja hän hetken emmittyyään suostui. Margareta Brahen on sanottu olleen ystävällinen, myönteinen ja arvostettu henkilö hovissa. Hän ei kuitenkaan viipynyt hovin palveluksessa kovin kauaa. Vuoden 1647 alussa eräs Johan Oxenstierna lähestyi häntä kosiokirjeellä ja Margaretan elämässä alkoi jälleen uusi luku.¹⁸⁴

Kaikista Margareta Brahen avioliitoista hänen ensimmäinen liittonsa oli sovinnaisin. Bengt Oxenstiernan kanssa solmittu liitto kirvoitti aikalaisista vain hyväksyviä nyökkäyksiä. Avioliitto oli kaikin puolin sovelias aristokraattiperheen tyttärelle; sulhanen kuului arvostettuun sukuun, hänellä oli loistelias ura ja morsiamen suku oli kovin mieltynyt häneen. Bengt Oxenstierna oli morsiantaan 12 vuotta vanhempi, mikä oli varsin tavanomaista aristokratian avioliitoissa. Heidän avioliittonsa vaikuttaa sopusointuiselta ja varsin onnistuneelta. Pariskunta jäi tosin lapsettomaksi, mikä on oletettavasti ollut pettymys. Muutoin Margareta Brahen ja Bengt Oxenstiernan liitto mukailee ylhäisaatelin avioliittojen peruskaavaa.

---

¹⁸² Fries 1901, 138; Elgenstierna 1925-1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Eka och Lindö nro 1.

¹⁸³ Hedin 1921, 528-530; Fries 1901, 139.

¹⁸⁴ Nordmann 1904, 185; Fries 1901, 138-139.

4. Margareta Brahe ja nuoruuden rakkaus

Margareta Brahen tuleva toinen aviomies Johan Oxenstierna oli ilmeisen romanttinen sielu. Suhteen alkuaajoista on säilynyt tukku kirjeitä, jotka hän on lennokkaalla käsialallaan kirjoittanut sydämensä valitulle. Johan Oxenstierna oli rakastanut Margareta Brahea jo nuorena miehenä eivätkä tunteet olleet hiipuneet vuosien kuluessa. Molempien jäätyä leskeksi hän näki viimein tilaisuutensa koittaneen.

4.1 Kahden lesken liitto

Mika Kallioinen on todennut, että uuden ajan alun ihmiset eivät olleet itsenäisiä ja vapaita toimimaan omien halujensa ja mieltymystensä mukaan, vaan heidän elämänsä oli sidoksissa säätyyn, sukuun ja perheeseen. Ihmisen toimintaa sitoivat Kallioisen mukaan paitsi koko yhteiskunnan, myös yksilön oman yhteisön arvot, normit ja vaatimukset. Samalla muut ihmiset näkivät ihmisen enemmänkin yhteisönsä jäsenenä kuin yksilönä. Ihmisten väliset sosiaaliset verkostot olivat myös kytköksissä yhteisöihin, ja yhteiskunta puolestaan koostui yhteisöjen verkostoista.¹⁸⁵ Vaikka niin yhteiskunnalla kuin suvullakin oli vaikutusvaltaa yksilön tekemiin ratkaisuihin, asiaa ei kuitenkaan voi todeta näin yksioikoisesti. Esimerkiksi Margareta Brahen elämässä näkyy nimenomaan se, että hän on toiminut omien toiveidensa ja halujensa mukaisesti ja ympäristön on täytynyt sopeutua siihen. Hänen toista avioliittoaan vastusti erityisesti sulhasen suku ja kolmas avioliitto aiheutti valtavan skandaalin. Yleisestä mielipiteestä huolimatta Margareta Brahe onnistui solmimaan kiistanalaiset avioliittonsa, ja silti säilyttämään yhteyden sukulaisiinsa.

Anu Lahtisen mukaan silloin, kun tutkimuksen keskiössä on naistoimijoiden vallankäyttö, korostuvat tulkinnoissa tilanteet, joissa naiset näyttävät tavoitelleen valtaa, ja voi jopa näyttää siltä, että he ovat toiminnallaan kyseenalaistaneet vallitsevan järjestyksen. Nekään naiset, jotka venyttivät vallankäytön rajoja, eivät kuitenkaan välttämättä kritisoineet vallitsevia hierarkioita. He päinvastoin kokivat elävänsä niiden mukaisesti, mutta katsoivat, että heidän vaatimuksensa olivat perusteltuja myös yleisesti hyväksytyjen sukupuolienormien puitteissa.¹⁸⁶ Kirjoittamiensa kirjeiden kautta Margareta Brahesta ei

---

¹⁸⁵ Kallioinen 2002,30.

¹⁸⁶ Lahtinen 2007, 27.

välity mielikuvaa ärhäkästi asiaansa ajavasta ihmisestä, vaan päinvastoin hän vaikuttaa rauha rakastavalta, lempeältä ihmiseltä joka enemmän kaihtaa konflikteja kuin esittää vaatimuksia.¹⁸⁷

Johan Oxenstierna lähetti viestejään Osnabrückista, luoteisesta Saksasta, missä hän toimi suurlähettiläänä. Hän oli jäänyt leskeksi vain puoli vuotta aiemmin ja suruaika oli vielä kesken, mutta hänellä oli siitä huolimatta jo uusi avioliitto mielessään. Uusi suhde alkoi monen mielestä sopimattoman aikaisin ja hämmästyttä herätti myös se, että Johan Oxenstierna oli kokonaista kahdeksan vuotta mieltietyään nuorempi. Suunniteltu avioliitto kiinnosti aikalaisia, koska Margareta Brahe aikoi avioitua maan mahtaviin kuuluvan valtakunnankansleri Axel Oxenstiernan pojan kanssa, mikä riitti nostamaan aiheen kaikkien huulille.¹⁸⁸ Moni aristokraattinainen oli epäilemättä suunnitellut komeasta leskimiehestä puolisoa itselleen tai tyttärelleen, mutta joutui karvaasti pettymään.

Johan Oxenstierna af Södermöre syntyi Tukholmassa 24. kesäkuuta vuonna 1611 vanhempiensa Axel Oxenstiernan ja Anna Åkesdotter Bååtin kolmantena lapsena. Valtakunnankansleri Axel Oxenstierna oli Margareta Brahen ensimmäisen miehen, Bengt Oxenstiernan, serkku. Johan Oxenstierna opiskeli Uppsalassa ja lähti monien 1600-luvun aatelistoikien tapaan ulkomaille opiskelemaan ja suoritti maisterintutkintonsa Oxfordin yliopistossa. Johan Oxenstierna aloitti uransa sotilaana ja siirtyi vuonna 1634 lähettilääksi ensin Englantiin ja sitten Alankomaihin. Hän ehti toimia kihlakunnantuomarina, laamannina, valtakunnanmarsalkkana ja Pohjois-Saksassa sijaitsevan Greifswaldin yliopiston kanslerina. Johan Oxenstierna eteni urallaan valtaneuvokseksi 1639.¹⁸⁹

Ensimmäiseksi puolisoikseen Johan Oxenstierna löysi kreivitär Anna Margareta Sturen, jonka kanssa hän avioitui vuonna 1636. Morsian kuului vanhaan aatelissukuun molempien vanhempiensa puolelta ja lisäksi hänellä oli isän perintönä saatu huomattava omaisuus. Anna Margareta Sturella ja hänen suvullaan oli suuret vaatimukset aviomiehelle, mutta valtakunnan kermaan kuuluvan Johan Oxenstiernan onnistui täyttää suvun edellytykset. Axel Oxenstierna ei kiireiltään ehtinyt poikansa häihin, mutta hän kehotti Johania

---

¹⁸⁷ SRA Margareta Brahes arkiv E333.

¹⁸⁸ Fries 1901, 139; Norrhem 2010, 131–132; Elgenstierna 1925-1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Eka och Lindö nro 1.

¹⁸⁹ Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4.

tarjoamaan hänelle lapsioluet (*barnsöl*)¹⁹⁰ kun parin esikoinen syntyisi. Kastejuhlia ei kuitenkaan koskaan tullut.¹⁹¹

Anna Margareta Sture kuoli lapsettomana vuonna 1646. Johan Oxenstierna oli syvästi surullinen ja kirjoitti isälleen, valtakunnankansleri Axel Oxenstiernalle, ettei hän voi olla enää koskaan iloinen, eikä hän pysty ajattelemaan edesmennyttä vaimoaan kyönelehtimättä. Varsin nopeasti Johan Oxenstierna kuitenkin vakuuttui siitä, että maailmassa voisi olla joku joka pystyisi lohduttamaan häntä: nuoruudenrakkaus Margareta Brahe. Avomielisenä luonteena Johan Oxenstierna oli asian ymmärrettyään kirjoittanut oitis isälleen.¹⁹²

Johan Oxenstiernan suruaika jäi lopulta erittäin lyhyeksi. Anna Margareta Sture kuoli 26. heinäkuuta 1646 ja Johan Oxenstierna lähestyi Margareta Brahea kirjeitse jo viikon kuluttua 3. elokuuta.¹⁹³ Johan Oxenstierna ei kuitenkaan ollut poikkeuksellisen nopea käänteissään. Tutkimieni sukujen joukossa moni leski solmi uuden avioliiton paljon häntä nopeammin. Johan Oxenstierna kirjoitti kirjeensä hyvin kunnioittavaan sävyyn ja kertoi muun muassa itseään kohdanneesta suuresta surusta. Pari vuotta aiemmin leskeksi jäänyt Margareta Brahe lienee ymmärtänyt Johan Oxenstiernan murheen.

Valtakunnankansleri Axel Oxenstierna asettui vastahankaan; hänen näkökulmastaan katsottuna Johanin suunnitelmassa oli suuria ongelmia. Eniten valtakunnankansleria arvelutti Margareta Brahen ikä. Sen paremmin Johanilla kuin Margaretallakaan ei ollut perillisiä ensimmäisistä avioliitoistaan ja lapsenlapsia toivovasta isästä oli vahinko että hänen poikansa tahtoi avioitua naisen kanssa, joka luultavasti oli liian vanha saamaan jälkeläisiä.¹⁹⁴

Axel Oxenstierna muistutti Johania siitä, että tämä oli hänen vanhin poikansa ja perisi hänen kreivikuntansa kokonaisuudessaan sekä muusta Liivinmaalla sijainneesta

---

¹⁹⁰ Lapsenoluet juotiin lapsen kastejuhlassa. <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/show.phtml?filenr=1/21/93.html>.

¹⁹¹ Norrhem 2010, 135; Fries 1901, 36, 139-140; Elgenstierna 1925-1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Eka och Lindö nro 1.

¹⁹² Fries 1901, 140-142; Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4.

¹⁹³ Elgenstierna 1925-1936, Adliga ätten Natt och Dag, nr 13; Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 3.8.1646, Osnabrück.

¹⁹⁴ Fries 1901, 140-142; Wetterberg 2013, 467; Nordmann 1904, 186.

maaomaisuudesta puolet.¹⁹⁵ Johan Oxenstierna tarvitsi perillisen, joka perisi omaisuuden hänen jälkeensä. Aristokratialle suvun jatkuminen oli kaikki kaikessa. Ilman miespuolisia perillisiä suvut haihtuivat pois. Toisaalta valtakunnankansleri ei tiennyt sen enempää kuin kukaan muukaan miksei Margaretan tai Johanin ensimmäisistä avioliitoista ollut syntynyt jälkikasvua. Ehkä hänen mieleensä ei juolahtanut, että lapsettomuusongelma on saattanut piillä yhtä hyvin miehissä, eikä Margaretassa tai Johanin ensimmäisessä vaimossa Anna Margareta Sturessa.

Johan Oxenstierna teki varsin terävän huomion siitä, ettei morsiamen ikä takaa sitä, että pariskunnalle syntyisi lapsia, oli morsian kuinka nuori tahansa. Hänen ensimmäinen puolisonsa Anna Margareta Sture oli heidän avioituessaan 21-vuotias ja Johan Oxenstierna oli 25-vuotias, mutta heille ei kymmenvuotisen avioliiton aikana syntynyt jälkeläisiä. Anna Margareta Sturen kuoltua sammui myös kreivillinen Sture-suku. Miesten puolelta suku sammui jo kolmekymmentä vuotta aiemmin, kun Anna Sturen isä Svante Sture kuoli.¹⁹⁶

Vanhemman miehen viisaudella valtakunnankansleri muistutti poikaansa siitä, kuinka päätöstensä seuraukset näkee usein kaikessa laajuudessaan vasta myöhemmin, sitten kun on jo liian myöhäistä.¹⁹⁷ Axel Oxenstiernalla oli tunnetusti kykyä ajatella laajasti ja nähdä kauas. Hän oli itse menettänyt 12 lapsestaan seitsemän pikkulapsina, eikä yksikään hänen lapsistaan lopulta elänyt edes 50-vuotiaaksi. Hän tiesi että suvun mahdollisuus säilyä riippui hyvin ohuen langan varassa.

Johan OXenstierna ei voinut kosia Margareta Brahea ennen kuin edesmennyt puoliso oli haudattu. Anna Margareta Sture kuoli heinäkuussa 1646 Osnabrückissa luoteisessa Saksassa, mutta hänet saatiin haudattua Sture-suvun hautaan Uppsalan tuomiokirkkoon vasta tammikuussa 1648.¹⁹⁸ Kyseiseltä ajanjaksolta on säilynyt kymmeniä Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen toisilleen kirjoittamia kirjeitä.¹⁹⁹ Avioitumista he eivät

---

¹⁹⁵Fries 1901, 140-142; Wetterberg 2013, 467; Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4.

¹⁹⁶ Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4; Elgenstierna 1925-1636, Adliga ätten Natt och Dag, nro 13.

¹⁹⁷ Fries 1901, 141-143; Wetterberg 2013, 467.

¹⁹⁸ Fries 1901, 143; Elgenstierna 1925-1936, Adliga ätten Natt och Dag, nro 13.

¹⁹⁹ SRA Margareta Brahes arkiv E332-E333.

voineet vielä ajatellakaan, mutta kirjeet singahtelivat jatkuvasti Tukholman ja Osnabrückin välillä, kun pariskunta rakensi kirjeitse pohjaa tulevalle avioliitollaan.

Hautajaisten jälkeen malttamaton sulhasta ei pidätellyt enää mikään. Hän halusi välittömästi morsiamensa luokseen Bremeniin. Merisairaudesta helposti kärsivää Margareta Brahea pitkä laivamatka pelotti. Johan Oxenstierna pohti pitäisikö häitä lykätä kunnes hän palaisi takaisin Ruotsiin, mihin olisi voinut kulua vuosia. Axel Oxenstierna laittoi pisteen jahkailulle ja käski poikansa avioitua pikimmiten. Margareta Brahe lähti matkaan Dalarön satamasta heinäkuun 3. päivänä 1648 ja vaivalloisen matkan jälkeen hän saavutti Saksan rannikon Rostockin lähellä 17. heinäkuuta. Matkaseurana hänellä oli Johan Oxenstiernan sisar Catharina. Diplomaattina toiminut Johan Oxenstierna jätti kaikki velvollisuutensa apulaisensa Adler Salviuksen harteille ja lähti Wismariin, jossa hänet lopulta vihittiin kaikessa hiljaisuudessa nuoruudenrakkautensa kanssa 20. elokuuta 1648. Catharina Oxenstierna kommentoi kirjeessä isälleen, ettei hän olisi ikinä uskonut veljensä rakkauden Margaretaa kohtaan olevan niin suurta. Johan Oxenstierna kertoi pitävänsä kovasti vaimonsa luonteesta ja toivoi Jumalalta heille onnea ja menestystä.²⁰⁰

Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen avioituttua Axel Oxenstierna päätti naittaa nuoremman poikansa Erik Oxenstiernan Margareta Brahen veljentyttären Elsa Elisabet Brahen kanssa. Taka-ajatuksena valtakunnankanslerilla oli ilmeisesti sukujen valtatasapainon säilyttäminen. Hän näki nähtävästi järkevänä liittää suvut yhteen kahden avioliiton kautta ja saada siten sukuyhteydestä erityisen vahva. Tutkimissani suvuissa muodostui monia avioliittoja, jotka vahvistivat sukujen keskinäisiä siteitä. Alun perin Axel Oxenstiernan ajatuksena oli ollut naittaa Erik Oxenstierna kuningatar Kristiinalle.²⁰¹ Kuningas Kustaa II Aadolfin kuoleman jälkeen vuodesta 1632, valtakuntaa oli hallinnut holhoojahallitus, jossa valta oli ollut Oxenstiernojen sukupiirillä. Nuoren kuningattaren välit Axel Oxenstiernaan katkesivat pian valtaannousun jälkeen, millä oli epäilemättä vaikutuksensa avioliittoaikojen kariutumiseen.²⁰²

Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen avioliitto sen sijaan kukoisti. Tuore aviopari vakuutteli kaikille tyytyväisyyttään toisiinsa ja avio-onni jatkui myös tulevina vuosina.

---

²⁰⁰ Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4; Fries 1901, 143-144.

²⁰¹ Wetterberg 2013, 424.

²⁰² Lappalainen 2014, 289; Ks. esimerkiksi Peter Englundin teos *Kuningatar Kristiina: elämäkerta* (2007), 75-79.

Margareta Brahelle koitti avioliiton myötä uusi elämänvaihe kun hän oleskeli vuoden verran diplomaattien ja muiden suurmiesten seurassa eri puolilla Eurooppaa. Hän saavutti Johan Oxenstiernan puolisona merkittävän aseman.²⁰³

Johan Oxenstierna halusi lähteä Saksasta kotiin Ruotsiin jo vuonna 1648 kun kolmikymmenvuotisen sodan päättänyt Westfalenin rauha monine sopimuksineen oli saatu päätökseen. Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan matka jatkui kuitenkin Stettiniin, Puolan luoteisosaan, vaikka he halusivat palata Ruotsiin. Axel Oxenstierna oli sitä mieltä, että Johanin tuli nähdä maailmaa laajalti kuten hän itse ja Johanin isoisä olivat tehneet. Veljessarjan vanhin, lahjakas Gustaf Oxenstierna oli kuollut vuonna 1629 ruttoon, minkä jälkeen Axel Oxenstiernan mielestä Johanin tuli vanhimpana ottaa hoitaakseen isoveljensä tehtävät. Lopulta pikkuveli Erik Oxenstiernasta tuli kuitenkin isän manttelinperijä.²⁰⁴ Johan Oxenstierna selvästi oli kuitenkin veistetty erilaisesta puusta kuin isänsä²⁰⁵ ja veljensä.

Johan Oxenstiernan asema valtakunnan mahtavimman miehen poikana ei ollut helppo. Hän epäilemättä tunsu menestymisen paineen raskaana harteillaan, mutta poikkeuksellisen lahjakkuuden lapsi jää lähes väistämättä vanhempansa varjoon. Johan Oxenstierna oli myös hyvin erilainen luonteeltaan kuin isänsä. Hän vaikuttaa lempeältä, rauhaa rakastavalta mieheltä, mutta syntymässä määrätty asema johdatti hänet vallan kamareihin mahtimiesten joukkoon.²⁰⁶

Johan Oxenstierna ja Margareta Brahe palasivat viimein Ruotsiin elokuussa 1651. He viettivät aikaansa kartanoissaan, koska Johan Oxenstiernalle oli vaikeaa löytää uutta toimenkuvaa, joka vastaisi sekä hänen kykyjään että vaatimuksiaan. Tammikuussa 1654 Johan Oxenstiernan ensimmäisen vaimon äiti Ebba Lewenhaupt kuoli. Hän oli testamentissaan määrännyt Johan Oxenstiernan ainoaksi perijäkseen, joka siten sai haltuunsa neljä suurta Ruotsissa sijainnutta tilaa. Suruviesti ei kuitenkaan jäänyt ainoaksi. Axel Oxenstierna menehtyi 28. elokuuta. Johan Oxenstiernan äiti Anna Åkesdotter Bååt oli

---

²⁰³ Fries 1901, 144.

²⁰⁴ d' Ogier 1914, 122; Wetterberg 2013, 459; Fries 1901, 146; Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4.

²⁰⁵ Axel Oxenstierna oli noussut vuonna 1612 vain 28-vuotiaana valtakunnankansleriksi kuningas Kustaa II Aadolfin nimittämänä. Hänen edessään avautui menestyksekkäs valtiomiesura, jonka vertaista ei ole sittemmin nähty Ruotsissa; hän käytännössä rakensi Ruotsista suurvallan. Axel Oxenstierna on edelleen Ruotsin ainoa yleiseurooppalainen valtiomies. Wetterberg 2013, 13; Lappalainen 2014, 44.

²⁰⁶ SRA Margareta Brahes arkiv E332-333 Johan Oxenstiernan kirjeet Margareta Brahelle.

kuollut kesäkuussa 1649. Testamentissaan valtakunnankansleri jätti Johan Oxenstiernalle Södermören kreivikunnan ja Kemiön vapaaherrakunnan. Liivinmaan tilukset jaettiin tasan Johan ja Erik Oxenstiernan kesken. Haudan takaa isä kehotti poikiaan tulemaan toimeen keskenään jättäessään heidän yhteiseen hoitoonsa Wolmarin²⁰⁷ varuskunnan.²⁰⁸

Samana vuonna Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen tie vei jälleen Saksaan, tällä kertaa Wismariin. Kuningas Kaarle X oli nimittänyt Johan Oxenstiernan Wismarin tribunaalin eli tuomioistuimen presidentiksi. Virka oli eräs korkeimmista, jonka saattoi 1600-luvun Ruotsissa saada. Margareta ja Johan asettuivat Wismariin, mutta jo vuonna 1655 Johan Oxenstiernan oli lähdettävä Preussiin kuninkaan käskystä. Hänen visiittinsä venyi venymistään ja Margareta Brahe matkusti miehensä luo. He pääsivät palaamaan Wismariin alkuvuodesta 1657, mutta heidän yhteinen aikansa oli loppumassa; Johan Oxenstierna menehtyi pitkän sairauden uuvuttamana 5. joulukuuta 1657.²⁰⁹ Johan Oxenstiernan ruumis saatiin kuljetettua kuninkaallisella Hjorten-aluksella Ruotsiin vasta 27. heinäkuuta 1658, kuningas Kaarle X Kustaan ja kuningatar Hedvig Eleonooran läsnä ollessa.²¹⁰

Johan Oxenstiernalle oli pidetty jo Wismarissa juhlallinen muistojumalanpalvelus, mutta hänelle oltiin järjestämässä suurta surujuhlaa Tukholmassa. Siunaustilaisuus pidettiin huhtikuussa 1659 Tukholman Suurkirkossa ja muistotilaisuus Margareta Brahen kotona. Margareta kirjoitti veljelleen olevansa huonovointinen ja väsynyt rakkaan miehensä hautajaisten aiheuttamasta vaivasta. Surun murtamana hän oli joutunut lopulta vuoteenomaksi. Johan Oxenstierna laskettiin haudan lepoon Södermanlandissa sijaitsevaan Jäderin kirkkoon, jossa Oxenstierna-suvun sukuhauta sijaitsi. Margareta Brahe hautasi samaan kirkkoon myös ensimmäisen aviomiehensä Bengt Oxenstiernan.²¹¹

---

²⁰⁷ Valmieran kaupunki sijaitsee Latvian pohjoisosassa, Wolmar on kaupungin saksankielinen nimitys.

²⁰⁸ Fries 1901, 147; Wetterberg 2013, 519; Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4 ja Grevliga ätten Lewenhaupt, nro 2.

²⁰⁹ Fries 1901, 147.

²¹⁰ Fries 1901, 147-148.

²¹¹ Elgenstierna 1925-1936, friherrliga ätten Oxenstierna af Eka och Lindö nro 1; Fries 1901, 148; Elgenstierna 1925-1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4.

Johan Oxenstiernan kuoleman aikoihin kiista hänen entisen anoppinsa Ebba Lewenhauptin testamentista kiihtyi.²¹² Kiista Ebba Lewenhauptin testamentista päättyi lopulta, kun Margareta Brahe kääntyi kuninkaan puoleen, joka ehdotti kompromissia. Sukutila jäi suvun haltuun ja Margareta Brahe peri muut tilat, joita oli huomattava määrä. Hän oli perinyt ensimmäiseltä mieheltään vielä suuremman omaisuuden kuin Johan Oxenstiernalta, mikä oli tehnyt hänestä poikkeuksellisen rikkaan lesken. 1600-luvulla perinnöt olivat tärkein tapa kartuttaa omaisuutta. Monen lesken oli vaikeaa puolustaa oikeuksiaan aikuisia poikia, tai tyttärien oikeuksista huolta pitäviä miehiä vastaan. Margareta Brahen asema oli helpompi kuin monen muun leskirouvan, koska kummallakaan hänen aviomiehistään ei ollut lapsia edellisistä avioliitoistaan.²¹³

Margareta Brahe oli 57-vuotias kaksinkertainen leskirouva. Hänellä oli suuremmat mahdollisuudet päättää itse omaisuudestaan paitsi ikänsä, myös kaksinkertaisen lesken asemansa vuoksi. Moni hänen iässään ja asemassaan oleva aatelisnainen eli leskenä lopun elämänsä, mutta Margaretaalle kohtalo oli varannut vielä kolmannen avioliiton, joka hätkähdytti aristokraattisukuja.

4.2 Kirjeiden kautta muodostuvat yhteydet

Uuden ajan alussa kirjeet olivat olennainen osa perheenjäsenten ja sukulaisten yhteydenpitoa. Läheisten ihmisten ollessa kaukana toisistaan kirjeiden kautta välittyi viestejä maasta toiseen, merten ja mantereiden yli. Kirjeiden sisältö käsitteli varsin usein jokapäiväisiä asioita, kuten taloudenpitoa ja kirjeiden lopussa kirjoittaja kertoi usein kiintymyksestään kirjeen vastaanottajaa kohtaan. Perehdyn kirjeisiin tutkimalla Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan välistä kirjeenvaihtoa sisältävää arkistokokoelmaa.²¹⁴

Uuden ajan alussa kirjeet nähtiin suullisen viestinnän tukena ja korvikkeina, ja kasvokkain keskustelua pidettiin erityisen tärkeänä. Kirjeet sijoittuvat usein yksityisen ja julkisen välimaastoon. Viimeaikaisessa kirjetutkimuksessa on todettu, että yhtäältä kirjeet ovat oma lajityyppinsä ja toisaalta taas eivät ole – brittiläisten kirjetutkijoiden Liz Stanley ja Margaretta Jollyn mukaan kirjeet sijaitsevat juuri sillä rajamaalla, mikä muodostaa

---

²¹² Valitettavasti kyseinen testamentti ei ole säilynyt nykypäivään saakka, joten se tarkka sisältö jää arvoitukseksi. Hedin 1921, xv; Fries 1901, 147–148.

²¹³ Pylkkänen 1990, 42, 45; Fries 1901, 148–149; Andersson Raeder 2011, 137.

²¹⁴ SRA Margareta Brahes arkiv E 3332–3333.

lajityypin. Stanleyyn mukaan ratkaisevaa on nimenomaan kirjeen tunnistettava epistolainen muoto. Kirje on dokumentti, jonka luonne käy ilmi kirjeenomaisesta rakenteesta.²¹⁵

Kirjeitä tutkiva historiantutkija ei voi ottaa kirjaimellisesti sitä, mitä kirjeisiin on kirjoitettu. Samalla on myös tiedostettava, ettei kirje ole ainoastaan yhden henkilön yksinpuhelua, vaan se on aina osoitettu jollekin ja sen tarkoituksena on kommunikoida vastavuoroisesti. Tämä elementti erottaa kirjeen esimerkiksi omaelämäkerrallisesta päiväkirjasta. Kirjeet eivät myöskään kerro autenttisesti kirjoittajansa tunteista tai ajatuksista sellaisenaan, koska niihin on kietoutunut loputtomasti välillisyyttä sekä erilaisia kulttuurisia tapoja. Kirjeitä tutkittaessa on myös tärkeää ottaa huomioon, millainen henkilö lähteet on tuottanut. Kirjeen tyyliin ja aihepiiriin vaikuttivat muun muassa kirjoittajan sukupuoli, sääty, ikä, kasvatustapa ja koulutus, kulttuuripiiri sekä asuinseutu.²¹⁶

Kirjeillä oli myös aina jokin tarkoitus. Usein kirjoittaja halusi tai pyysi jotain, toisinaan hän välitti tärkeän tiedon tai kysyi neuvoa. Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan välisen kirjeenvaihdon tärkein tehtävä on ollut kehittää heidän välistään kiintymystä. Kaipauksesta kirjoittaminen lähensi heitä, koska siitä kertominen merkitsi sitä, että toinen pysyi ajatuksissa ja oli tärkeä kirjoittajalle. He asuivat kaukana toisistaan ja yhteydenpito oli mahdollista vain kirjeiden välityksellä. Ilman pitkää välimatkaa kirjeitä tuskin olisi kirjoitettu yhtä runsaasti. Kirje avasi yhden henkilön todellisuuden toiselle, joka vastasi hänelle omasta näkökulmastaan käsin. Jokainen kirje on ainutkertainen, toisena hetkenä, toisenlaisissa oloissa tai tilanteessa kirjoitettuna se olisi erilainen. Kirje kuvaa kirjoitushetkeä, ei koko ympäröivää maailmaa tai edes kirjoittajansa todellisuutta. Yleispätevää ajankuvaa on turha etsiä kirjeistä, mutta yhden ihmisen ajatuksia ne välittävät nykyaikaan saakka. Kirjeenkirjoittaja karsii, jäsentää, poistaa ja lisää tekstiä ja luo kokemastaan ymmärrettävän tarinan.²¹⁷

Kirjeet ovat lähdeaineistona kiinnostavia, koska ne on aina kirjoitettu jollekin toiselle ihmiselle. Vastaanottajana on voinut olla myös suurempi joukko, kuten perhe, mutta kirje on silti aina osoitettu jollekin toiselle ja kirjoittaja on valinnut sanansa kyseinen henkilö

---

²¹⁵ Leskelä-Kärki 2011, 9, 12–13.

²¹⁶ Lahtinen 2011, 20–21; Leskelä-Kärki 2011, 13, 16.

²¹⁷ Leskelä-Kärki 2011, 20–21.

mielessään. Rivien väliin ja kirjainten keskelle kätkeytyy vaivihkaisia vihjeitä kirjoittajan ja vastaanottajan välisestä suhteesta. Kirjeiden yksi hienoimmista piirteistä liittyy niiden ajankohtaisuuteen; kirjeitä ei yleensä kirjoitettu takautuvasti, tapahtumien ja kirjoitushetken välillä kului harvoin muutamaa päivää kauemmin. Kirjeet ikään kuin vangitsivat ajan.

Kirjeet välittävät kirjoittajansa sen hetkisiä ajatuksia ja tuntemuksia, vaikka tämä olisi niitä hieman silotellutkin. Mieliala välittyy usein pienistä yksityiskohdista, kuten tavallista epäselvemmästä käsialasta tai monista yliviivauksista. Kiireinen tai uupunut kirjoittaja ei ole ehtinyt tai jaksanut kirjoittaa huolellisella käsialalla. Hänen ajatuksensa ovat askarointeet muissa asioissa ja kirjeeseen on kertynyt virheitä yliviivattavaksi. Kirjeet ovat oman hetkensä tuotteita eikä niitä voi jälkeenpäin juuri muokata. Vuosisatojen kuluessa kirjeitä tuhoutuu, niitä hävitetään tietoisesti, ne joutuvat tulen tai veden turmelemiksi, mutta jos kirjeet ovat säilyneet, ne ovat samanlaisia kuin kirjoitushetkellä.

Tutkimani kirjeet ajalta ennen Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan kihlausta ovat usein jopa nelisivuisia, täynnä Johan Oxenstiernan lennokkaalla käsialalla kirjoitettua tekstiä. Hän on usein osoittanut kirjeet Margareta Brahelle sanoilla ”*Erittäin rakastettu, kaikkein rakkain M.*”²¹⁸ tai ”*Korkeasti kunnioitettu, sydämeni kaikkein rakkain.*”²¹⁹ Konventionaaliset osat, kuten alku- ja lopputervehdys, päiväys ja allekirjoituskaavat, muodostavat 1600-luvun kirjeiden peruselementit.²²⁰ 1600-luvun kirjeiden alkutervehdykset olivat usein monipolvisia kaikkine korulauseineen. Ne eivät kuitenkaan olleet pelkkää retoriikkaa tai vakiintunut tapa, vaan käytännössä eri puhutteluilla ja tyylivalinnoilla oli tärkeä merkitys lähettäjän tavoitteiden läpiviemiseksi. Korulauseet ja konventiot eivät olleet myöskään laskelmoitua tai tunteetonta muotokieltä, vaan kullekin ajalle tyypillinen tapa ilmaista henkilökohtaisia toiveita, tunteita ja tavoitteita.²²¹ Margareta Brahelle ja Johan Oxenstiernalle oli tyypillistä vakuuttaa uskollisuutta ja rakkautta kuolemaan saakka jokaisen kirjeen lopputervehdyksessä.²²² Kyseessä on selvä korulause, mutta ilmeisesti kyseinen tapa on ollut heille tärkeä. Sillä on voitu vahvistaa keskinäistä

---

²¹⁸ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 7.12.1646, Osnabrück: ”Högstälskade allekäraste M”.

²¹⁹ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 13.9.1647, Osnabrück: ”Högtährade Hiertans Allekäreste Min”.

²²⁰ Sarasti-Wilenius 2011, 122.

²²¹ Leskelä-Kärki 2011, 15–16.

²²² SRA Margareta Brahes arkiv E 332-E 333.

kiintymystä erityisesti suhteen vaikeina aikoina, kun he asuivat kaukana toisistaan ja sukulaiset asettuivat vastarintaan heidän avioliittosuunnitelmiaan kohtaan.

Margareta Brahen vierailta henkilöiltä saamat kirjeet ovat sävyltään huomattavasti virallisempia. Niiden alkutervehdykset ovat pidempiä ja hyvin kunnioittavia. Elisabeth Franckelin kirjoitti Margareta Brahelle ja käytti muun muassa termejä ”*Nådige Högsbårne Grefinna*” eli armollinen korkeasyntyinen kreivitär ja hän aloitti kirjeensä sanoilla ”*Eders Grefflige Nåde*” eli Teidän kreivillinen armonne. Runsas arvonimien käyttö ja hyvin kunnioittavat puhuttelutavat etäännyttävät kirjeensaajaa lähettäjästä. Vouti Erik Knutson lähestyi Margareta Brahea usein kirjeillä, joissa hän raportoi tilanhoidosta. Hän aloitti kirjeet aina kunnioittavilla alkusanoilla ”*Högh Welborne Grefinna Nådige Fru*” eli Korkeasti jalosyntyinen kreivitär armollinen rouva. Kirjeet osoittavat selvästi voudin alemman aseman. Hän oli korkeassa asemassa hallitsemallaan tilalla, mutta kirjeiden puhuttelut osoittavat selvästi, kuinka paljon kreivitärtä alempana vouti oli arvojärjestyksessä.²²³

Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen kirjeissä toistuvat vuodesta toiseen lähes samanlaiset aloitukset ja lopputervehdykset. Margareta Brahen kirjeet vaikuttavat hieman vapaamuotoisemmilta, ja Johan Oxenstierna tuntuu olleen tarkempi kirjeiden muotoseikoista. Erot johtuvat todennäköisesti osittain siitä, että Johan Oxenstierna oli opiskellut Oxfordin yliopistossa ja työskennellyt muun muassa suurlähettiläänä, joten hän oli saanut harjoitusta ja opetusta kirjeiden laatimisessa.²²⁴ Margareta Brahe on todennäköisesti saanut oppinsa kotoa, mutta tietoa siitä, onko hän osallistunut esimerkiksi kotiopetukseen, ei ole säilynyt

Johan Oxenstierna kirjoitti ahkerasti kirjeitä Margareta Brahelle ennen avioliiton solmimista. Innokas kosija ei säästellyt superlatiiveja osoittaessaan kirjeensä korkeasti jalosyntyiselle, sydämensä kaikkein rakkaimmalle M.B:lle. Johan Oxenstierna ei käyttänyt Margareta Brahen nimeä, ainoastaan nimikirjaimia M.B. tai pelkkää M -kirjainta.²²⁵ Hän saattoi pelätä kirjeiden päätymistä jonkun toisen käsiin ja koki turvallisemmaksi käyttää pelkkiä nimikirjaimia. Lyhenteitä käytettiin tilan säästämiseksi, mutta ne voivat olla myös osoitus

---

²²³ SRA Oxenstiernska samlingen E 1039, Elisabeth Franckelin Margareta Brahelle, päivämätön; Erik Knutson Margareta Brahelle 21.8.1645.

²²⁴ Elgenstierna 1925–1936, Grevliga ätten Oxenstierna af Södermore, nro 4.

²²⁵ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, ks. esimerkiksi Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 4.1.1647; SRA Margareta Brahes arkiv E333, Margareta Brahe Johan Oxenstiernalle, kirjeet päivämättömiä.

läheisyydestä. Kovin etäistä henkilöä ei voinut puhutella kovin tuttavallisesti vaan kanssakäyminen oli muodollisempaa.

Aateli oli varsin suppea ryhmä, josta nimikirjainten perusteella olisi ollut mahdollista päätellä kuka Johan Oxenstiernan rakastettu oli. Margareta Brahe on itsekin toisinaan allekirjoittanut kirjeensä pelkillä nimikirjaimillaan. Epäloogisesti Johan Oxentierna on kuitenkin allekirjoittanut kirjeensä omalla nimellään. Myös kirjeen ulkopuolella on myös täytynyt lukea Margaretan nimi, jotta kirje löytäisi perille. Varotoimenpiteet eivät todennäköisesti olisi estäneet saamasta selville kenelle kirjeet oli osoitettu. Kirjeitä saattoi olla mahdollista lähettää jonkun luotettavan henkilön matkassa, jossa viesti päätyi suoraan lähettäjältä vastaanottajalle ilman pelkoa siitä, että joku ulkopuolinen saa kirjeen käsiinsä.

Liz Stanleyyn mukaan kirjeet sekä heijastavat että rakentavat kirjeiden kirjoittajien välistä suhdetta.²²⁶ Margareta Brahe ja Johan Oxenstierna kirjoittivat toisilleen arkisista asioista, omasta voinnistaan ja erityisesti Johan Oxenstiernan tapauksessa tiedottaakseen olinpaikkansa. He viettivät ennen avioitumistaan vuosia erillään toisistaan, jolloin kirjeet rakensivat sillan heidän välilleen. Kirjeistä käy selvästi ilmi vähitellen lähentyvä suhde. Ensimmäisten kirjeiden kohteliaat ja muodolliset sanankäänteet vaihtuvat salasuhteen kirjainlyhenteisiin, muuttuakseen lopulta kihlaparin jo selvästi läheisen suhteen tulkiksi.²²⁷

Ensimmäisissä kirjeissä Johan Oxenstiernan on hyvin kohtelias ja hän puhuttelee Margareta Brahea rakkaaksi sisareksi ja naissukulaiseksi. Puolta vuotta myöhemmin kirjeiden sävy on hyvin lämmin ja hän kutsuu Margareta Brahea pelkällä etunimen ensimmäisellä kirjaimella. Toisinaan hän on myös piirtänyt sulkakynällään koristeeksi muutaman isokokoisien M -kirjaimen kirjeensä ylänurkkaan. Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen kirjeenvaihto välitti tietoa paitsi heidän tunteistaan myös huolista ja arkisista asioista. Johan Oxenstierna kertoo hankauksesta entisen anoppinsa Ebba Lewenhauptin kanssa, mutta usein hän kuvailee esimerkiksi kiireistä päiväänsä.²²⁸

Alussa Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen kirjeiden puhuttelut olivat varsin muodollisia. Johan Oxenstierna osoitti kirjeensä esimerkiksi ”Korkeajalosukuiselle rouvalle,

---

²²⁶ Stanley 2014, 211.

²²⁷ SRA Margareta Brahes arkiv E 3332–3333.

²²⁸ SRA Margareta Brahes arkiv E 3332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 3.8.1646, 18.8.1646, 13.9.1647, 11.8.1648.

korkeasti kunnioitetulle, kovaonniselle rakkaalle sisarelle ja sukulaiselle”.²²⁹ Arvonimien käyttö etäännytti kirjeen saajaa ja lähettäjää toisistaan. Johan Oxenstierna nimitti Margareta Brahe sisareksi ja (nais)sukulaiseksi (*fränka*), koska tämän edesmennyt aviomies Bengt Oxenstierna oli Johanin isän Axel Oxenstiernan serkku.

Pariskunnan välit olivat lähentyneet hyvin nopeasti, mutta kirjeenvaihto on ollut myös hyvin vilkasta. Vuoden 1647 aikana Johan Oxenstierna kirjoitti Margareta Brahelle noin kahden viikon välein. Seuraavana vuonna, kun pariskunnan häät häämöttävät jo lähitulevaisuudessa, näkyy kirjeissä tiettyä vakiintuneisuutta ja pariskunta vaikuttaa entistä läheisemmältä. Kirjeensä Johan Oxenstierna osoitti suuresti rakastetulle, kaikkein rakkaimmalleen²³⁰, minkäänlaista arvonimeä, etunimeä tai edes nimikirjainta hän ei enää käytä.²³¹ Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan avioliiton myötä kirjeiden määrä väheni oleellisesti, he viettivät ilmeisesti suuren osan ajastaan yhdessä eikä kirjeitä tarvinnut enää kirjoittaa. Johan Oxenstierna matkusti välillä viranhoidossaan pois Margareta Brahen luota ja kirjoitti vaimolleen hyvin ahkerasti, usein jopa päivittäin ja kertoa matkansa edistymisestä. Kirjeet eivät juuri poikkea kihlausajan kirjeistä, mutta nyt ne oli osoitettu rakkaalle vaimolle.²³²

Maarit Leskelä-Kärki on todennut, ettei kasvokkain käytyä keskustelua voi verrata kirjeen kirjoittamiseen, vaikka kirjoittajan mielestä tuntuisikin siltä, kuin juttelisi toisen kanssa. Eleet ja äänenpainot puuttuvat kirjeistä ja lähetysaikanaan ajankohtainen kirje kantaa mukanaan vanhentuneita uutisia. Toiselta ei myöskään voi saada välitöntä kommenttia kertomaansa asiaan.²³³ Välimatkasta ja postinkulusta riippuen kirjeenkirjoittaja elää jo eri hetkeä kuin kirjoittaessaan kirjettään. Margareta Brahella ja Johan Oxenstiernalla ei kuitenkaan ollut mitään muuta viestintämahdollisuutta, vaan heidän täytyi oppia tuntemaan toisensa kirjeiden välityksellä, jotka loivat pohjan edessä häämöttävälle avioliitolle.

---

²²⁹ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 3.8.1646, Osnabrück: “Högstwälborne Fru Högstährande Olyckelige Käre Syster och Fränka.”

²³⁰ “Högtälskade allekäraste min”, ks. esimerkiksi SRA Margareta Brahes arkiv E 3332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 10.1.1648.

²³¹ SRA Margareta Brahes arkiv E 3332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 15.2.1647.

²³² SRA Margareta Brahes arkiv E332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 24.2, Lidö, 25.2, Braheberg, 26.2.1652, Rydboholm; Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 4.4.1652.

²³³ Leskelä-Kärki 2006, 71.

Margareta Brahe ja Johan Oxenstierna ovat kirjoittaneet toisilleen usein varsin vapaamuotoisesti. Margareta Brahen kirjoittamista kirjeistä puuttuu alkutervehdys, mutta hän viljelee runsaasti kiemuraisia korulauseita kirjeissään. Kirjeen päälle, osaan joka jäi kaikkien nähtäville, on kuitenkin merkitty huolellisesti kenelle kirje on osoitettu, arvonimiä ja muuta asiaankuuluvaa protokollaa unohtamatta. Margareta Brahe kirjoittaa toisinaan kirjeisiinsä kirjoittavansa vain lyhyesti.²³⁴ Käytännössä kirjeiden pituudet vaihtelevat alle sivun mittaisista aina neljäsvivuisiin viesteihin. Kaksi ja puoli sivua oli hänen kirjeidensä keskimääräinen pituus.

Margareta Brahen kirjeistä puuttuu usein päiväys, mutta toisinaan hän on merkinnyt kirjeen loppuun esimerkiksi kirjoittaneensa kirjeen Rydboholmissa lauantaiaamuna. Yleensä Margareta Brahe on allekirjoittanut kirjeen koko nimellään, muitta toisinaan hän käyttää pelkkiä nimikirjaimia. Kirjeet tuntuvat olevan voimakkaasti sidoksissa siihen mielialaan, joka hänellä on ollut kirjeitä kirjoittaessaan.²³⁵

Päivämäärän puuttuminen vaikeuttaa Margareta Brahen kirjeiden tutkimista, koska kirjoitusajankohta ja -paikka jäävät toisinaan hämärän peittoon. Maarit Leskelä-Kärki on käsitellyt kirjeiden ongelmallisuutta lähdemateriaalina. Hän toteaa, että osa kirjeiden sisällöistä saattaa jäädä ikuisiksi arvoitukseksi tutkijalle, kuten nimet tai tapahtumat. Kirjeissä ei myöskään mainita itsestäänselvyyksiä tai arkipäivän rutiineja, jotka sekä kirjoittaja että vastaanottaja tietävät. Nämä asiat saattaisivat kuitenkin olla tutkijalle tärkeitä tietoja. Kirjeissä voi olla myös sosiaalisia käytänteitä, jotka on huomioitava.²³⁶

Ajan kuluessa ja pariskunnan välien lähentyessä sukulaisuuteen viittaavat termit jäivät kirjeiden tervehdyksistä pois. Jo olemassa olevaa sukulaisuutta korostamalla Johan Oxenstiernan saattoi olla helpompaa ottaa yhteyttä Margareta Braheen, kuin jos tämä olisi ollut täysin ”vieras” henkilö. Sukulaisuuteen viittaaminen loi heidän välilleen tunteen siitä, että he kuuluivat jo samaan ryhmään. Sukulaisuussuhteen turvin oli myös mahdollista ottaa pieniä vapauksia muodollisesti käyttäytyvän aristokratian piirissä. Lisäksi sukulaisuuteen viittaaminen loi ystävällisen vivahteen heidän välilleen.

---

²³⁴ SRA Margareta Brahes arkiv E333, Margareta Brahe Johan Oxenstiernalle 24.7.1657.

²³⁵ SRA Margareta Brahes arkiv E 3333; SRA Margareta Brahes arkiv E 3332–3333, Margareta Brahe Johan Oxenstiernalle 30.12.1657.

²³⁶ Leskelä-Kärki 2006, 66, 69, 72.

Ulla Koskinen on osoittanut, että sukulaisuusmetaforaa käytettiin yleisesti, sillä sen kautta ihmisten oli helpompi arvottaa keskinäisiä suhteita. Samanarvoiseksi katsottua suhdetta kuvattiin sanoilla ”rakas veli” kun taas ylempänä olevia saatettiin kutsua rakkaaksi äidiksi tai isäksi. Hierarkiassa alempana olevaan viitattiin nimityksellä ”rakas poika”. Käytännössä sukulaisuuteen viittaavia termejä käytettiin, vaikka selkeää sukulaisuussuhdetta ei ollut olemassa. Toisaalta sukulaiseksi saatettiin katsoa henkilöt, jotka olivat jollain tapaa kuuluneet samaan sukulinjaan tai haaraan kauankin sitten.²³⁷

Kirjeet ovat historian tutkimuksessa paitsi historiallisten tapahtumien dokumentteja, myös oma lajityyppinsä ja kerronnan muotonsa. Kirjeiden dialogisuuteen liittyy se, että kirjoittaja ennakoii monin tavoin kirjeen vastaanottajan reaktioita, mikä vaikuttaa kirjoittamisen tapoihin. Ajallinen ja maantieteellinen etäisyys sekä fyysisen kontaktin puuttuminen luovat uusia ja erilaisia ilmaisun muotoja.²³⁸ Kirjeiden lukeminen on myös fyysinen kokemus. Kirje itsessään on esine, johon liittyy materiaalisia seikkoja kuten paperin laatu, kynät, sinetit ja käsiala.²³⁹ Kirjeiden kautta pääsee lähemmäs tutkimuskohdetta; hän ei enää ole pelkkä nimi sukutaulussa tai tutkimuskirjallisuuden lehdillä, vaan hän herää henkiin kirjoittamisissaan kirjeissä. Yhteys tutkimuskohteeseen on suurempi, kun pitää käsissään samaa kirjettä, jonka tutkimuskohde on kirjoittanut yli kolmesataa vuotta sitten.

Oleillessaan Osnabrückissa Johan Oxenstierna kirjoitti Margareta Brahelle noin kerran viikossa. Kirjeiden pituus vaihtelee yhdestä sivusta aina kolmeentoista sivuun. Keskimäärin kirjeet olivat kolmisivuisia. Kirjeitä saatettiin lähettää lyhyellä aikavälillä, jos joku perheenjäsen tai muu luotettava henkilö oli lähdössä kotiinsa, jolloin pyrittiin kirjoittamaan kirje riippumatta siitä, koska edellinen viesti oli lähetetty matkaan. Pariskunnan käsialat ovat suorastaan hämmentävän samantapaiset. Molempien tapa kirjoittaa on melko sekava ja suttuinen, kirjaimet on huiskaistu lennokkaasti paperille, sanoja on vedetty yli ja marginaaliin raapustettu viime hetkessä mieleen juolahtaneita asioita.

Johan Oxenstierna tuntuu kirjoittaneen varsin velvollisuudentuntoisesti Margareta Brahelle. Tammikuun 17. päivänä 1648 Osnabrückissa päivätyssä hyvin lyhyessä, vain

---

²³⁷ Hakanen 2011, 83.

²³⁸ Leskelä-Kärki 2011, 21.

²³⁹ Leskelä-Kärki 2011, 22.

muutaman lauseen mittaisessa kirjeessä, hän kertoo olleensa sairaana, ilmeisesti vilustuneena.²⁴⁰ Huonosta voinnistaan huolimatta Johan Oxenstierna on halunnut kirjoittaa puolisolleen. Voi vain kuvitella millaista huolta vastaanottajassa on herättänyt viesti, jossa lähettäjä lyhyesti kirjoittaa olevansa sairaana, eikä jaksaa kirjoittaa enempää. 1600-luvulla pieni flunssakin saattoi olla kohtalokas, koska tehokkaiden lääkkeiden aikakausi oli vielä kaukana edessäpäin. Lyhyt, vain parin lauseen pituinen kirje kertoo paljon pariskunnan lämpimistä väleistä. Ainoastaan hyvin läheiselle ihmiselle saattoi lähettää niin epämuodollisen tervehdyksen.

Johan Oxenstierna merkitsee kirjeiden loppuun aina tarkan päiväyksen ja kirjoituspaikkakunnan. Varsinkin pidemmät kirjeet on oletettavasti usein kirjoitettu useamman päivän aikana. Tähän viittaa se, että esimerkiksi 28. kesäkuuta 1647 päivätty kirje on merkitty kirjoitetuksi Osnabrückissa, joka on kuitenkin vedetty yli ja tilalle on kirjoitettu Münster, joka on lähistöllä sijaitseva kaupunki. Huhtikuun 20. päivänä vuonna 1648 Johan Oxenstierna kirjoittaa lyhyesti Münsterin kaupungista Margareta Brahelle. Hän kertoo kiireisestä päivästä ja on ilmeisesti siitä syystä kirjoittanut päiväyksen alle kirjoittaneensa kirjeen illalla kello yhdeksän ja kymmenen välillä. Toisen kerran hän mainitsee Hampurissa 11. elokuuta 1648 päivätyssä kirjeessään kirjoittaneensa viestin kello neljältä aamulla. Yleensä hän ei mainitse tarkemmin kirjoitusajankohtaa.²⁴¹

Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan välisten kirjeidensä sisältö jää usein melko ohueksi ja aikakaudelle tyypillisesti niissä on käytetty runsaasti fraaseja. Voisi luulla että pariskunnan kirjeet tulvisivat yksityiskohtaista tietoa heidän elämästään ja ajatuksistaan, mutta sen sijaan kirjeiden varsinainen sisältö jää usein melko latteaksi. Johan Oxenstiernan ja Margareta Brahen kirjeet kulkivat vuosien ajan Ruotsista meren yli nykyisen Saksan alueelle. He eivät tavanneet toisiaan ilmeisesti vuosikausiin, joten saapuneiden kirjeiden voi kuvitella olleen erityisen toivottuja. Vaikka elämä olisi ollut hiljaiseloa, oli silti tärkeää kertoa olevansa kunnossa ja kaipaavansa kaukana olevaa läheistään, joka odotti meren vastarannalla uutisia.

---

²⁴⁰ SRA Margareta Brahes arkiv E332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 17.1.1648, Osnabrück.

²⁴¹ Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 28.6.1647, Münster; SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 20.4.1648, Münster; SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 11.8.1648, Hamburg.

Johan Oxentiernan ja Margareta Brahen häiden jälkeen kirjeitä on luonnollisesti huomattavasti vähemmän; heillä ei ollut enää tarvetta kirjoittaa toisilleen kovin usein. Kirjeiden tervehdykset paljastavat pariskunnan avioituneen, kun Johan Oxenstierna kutsuu vaimoaan termillä ”*maka*” eli aviovaimo. Hän kutsui puolisoaan myös termillä ”*kära hustru*” eli rakas vaimo ja toisinaan kirjeen tervehdyksessä esiintyivät molemmat termit. Vuosien kuluessa kirjeiden määrä väheni huomattavasti, esimerkiksi vuonna 1653 Johan Oxenstierna lähetti vaimolleen vain kolme kirjettä. Kirjeitä voi tosin olla jossain toisessa arkistokokonaisuudessa, tai niitä on voinut kadota vuosisatojen kuluessa. Kirjeiden vähäisyys kuitenkin viittaa siihen, että Margareta Brahe ja Johan Oxenstierna viettivät suuren osan ajastaan yhdessä.²⁴²

Sisarukset Margareta, Per ja Christina Brahe kirjoittivat ahkerasti toisilleen. Per Brahen kirjeet eroavat joukosta, koska suurin osa niistä on hänen kirjurinsa huolellisesti taiteilemia, kun taas Margaretan ja Christinan kirjeet on kirjoitettu huomattavasti vapaammalla tyylillä. Muutamat Per Brahen omin käsin raapustamat kirjeet näyttävät selvästi, että hänellä oli koukeroinen ja vaikeasti tulkittava käsiala kuten sisarillaan. Korkean julkisen virkansa vuoksi Per Brahe on todennäköisesti kirjoittanut enemmän kuin sisarensa, vaikka hänellä kirjuri olikin apuna, mutta hänen käsialansa ei silti ole kehittynyt erityisen kauniiksi.

Per Brahe kutsui sisartaan kirjeissään termeillä ”*högborne fruntimme*” eli korkeasyntyinen naisihminen ja välillä hän käytti tästä titteliä ”*furstinna*” eli ruhtinatar. Per Brahe kutsui sisartaan usein myös rakastavilla termeillä ”*älskade*” ja ”*högtälskad*”. Käytetyt termit ovat samoja riippumatta siitä, onko kirjeen kirjoittanut kirjuri vai Per Brahe itse. Hänen kirjeensä olivat muodollisia sekä ulkoisesti että sisältönsä puolesta. Tähän vaikutti epäilemättä kirjurin käyttö; saneltaessa toiselle kirjettä, sisältö muokkautui väkisinkin sellaiseksi, että se sopi myös kirjurin kuultavaksi. Salaisimmat ja yksityisimmät asiat välitettiin yksityisissä viesteissä tai keskusteluissa. Christina Brahen kirjeet olivat sen sijaan epämuodollisempia.

---

²⁴² SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 25.4.1649, Münster: ”Hiertans Allekäraste Maka”; Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 4.4.1652, Hörningsholm: ”Kära Hustru”; SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Johan Oxenstierna Margareta Brahelle 8.4.1652.

Hän osoitti Margaretalle kirjoittamansa kirjeet lauseella ”*Högs born förstinna min så käre äldste syster*” eli Korkeasyntyinen ruhtinatar minun rakas vanhempi sisareni.²⁴³

Kirjeiden tutkimukseen liittyy olennaisesti myös ajatus niiden säilyttämisen motiiveista. Oman materiaalin tallettamisen ideaan liittyy lähes aina jonkinlainen tietoisuus siitä, että joku vieras, ulkopuolinen saattaa lukea ne joskus. Suvuilla säilyttämisen motiiveihin saattoi vaikuttaa ajatus oman ja suvun historian merkityksellisyydestä ja kirjeet haluttiin säilöä sekä itseä että jälkipolvia varten.²⁴⁴ Merkittävässä yhteiskunnallisessa asemassa toimineen henkilön, kuten Per Brahen tai Johan Oxenstiernan, kirjeet säilytettiin todennäköisemmin kuin esimerkiksi heidän vaimojensa kirjeenvaihto. He myös kirjoittivat varsin paljon kirjeitä, mikä vaikuttaa siihen, että heistä on saatavilla huomattavan paljon materiaalia, vaikka osa kirjeistä olisi ajan kuluessa tuhoutunut.

1600-luvulla kirjeretoriikkaan kuului tiettyjä vakiintuneita ilmaisuja ja sisällöllisiä kaavoja, joita täytyi käyttää tehdäkseen itsensä ymmärretyksi.²⁴⁵ 1600-luvulla käytetyille, keskiajalta periytyville retorisisille ilmauksille, oli tyypillistä kuvaannollisuus. Kirjeenkirjoittaja saattoi kutsua vastaanottajaa veljeksi, vaikka hän ei sitä todellisuudessa ollut. Sanalla viitattiin siihen erityiseen sosiaaliseen ryhmään, aristokratiaan, johon he molemmat kuuluivat. Alempiarvoiset aateliset eivät olleet oikeutettuja käyttämään samanlaista ilmausta, koska he eivät kuuluneet samaan sosiaaliseen ryhmään aatelissa.²⁴⁶

Kirjeiden kirjoittaminen oli aatelille arkipäiväistä puuhaa, jonka avulla pidettiin yllä sosiaalisia suhteita ja verkostoja sekä hoidettiin virka-asiat. Kirjeitä lukivat usein ääneen kirjurit, sihteerit, esittelijät, palvelijat tai perheenjäsenet. Kirjoittajan täytyi ottaa huomioon mahdollinen kuulijakunta sekä se, että kirjeen sisällön saattoi kuulla ohimennen joku toinen henkilö. Ääneen lukeminen antoi myös mahdollisuuden salakuunteluun. Käytettäessä 1600-luvun kirjeitä tutkimuslähteenä on tutkijan otettava huomioon useita kirjeiden sisältöön vaikuttaneita seikkoja. Pelkästään kieli oli jatkuvan muutoksen kourissa. Vielä 1500-luvulla kirjeet olivat lyhyitä ja usein tiivistetysti asiansa esittäviä, mutta 1600-

---

²⁴³ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, ks. esimerkiksi Per Brahe Margareta Brahelle 31.12.1664, Christina Brahe Margareta Brahelle 11.11.1664.

²⁴⁴ Leskelä-Kärki 2012, 42–43.

²⁴⁵ Hakanen 2011, 76.

²⁴⁶ Hakanen 2011, 82.

luvulle tultaessa retoriset ilmaisut laventuivat huomattavasti ja informaation määrä kasvoi.²⁴⁷

1600-luvulla eläneet henkilöt eivät ajatelleet kirjeenvaihdon olevan kokonaan henkilökohtaista ja yksityistä kommunikointia, ja siksi haluttiin välttää arkaluonteisten asioiden kertomista, varsinkin jos oli mahdollista toimittaa asia suullisesti. Usein kirjeen kirjoitti valmiiksi kirjuri ja vasta sen jälkeen merkittiin omakätisesti lisäyksiä tai mukaan laitettiin itse kirjoitettu lappu, jota kutsuttiin seteliksi. Mukaan saatettiin myös liittää pyyntö kirjeen tuhoamisesta lukemisen jälkeen, jotta todistusaineistoa ei säilyisi. Erittäin arkaluontoisten tietojen ollessa kyseessä turvauduttiin salakirjoitukseen. Näin kuitenkin meneteltiin pääsääntöisesti sota-aikana, jolloin kirjeet saattoivat liikkua vihollisalueiden läpi.²⁴⁸ Per Brahe on lisännyt usein jonkin lyhyen tervehdyksen kirjurin kirjoittaman tekstin jälkeen kirjeissään Margareta Brahelle.²⁴⁹ Jos kirjeet eivät sisällä varsinaista viestiä hänen käsialallaan, hän on ainakin allekirjoittanut itse kirjeensä.

1600-luvun kirjeitä tutkittaessa on otettava huomioon aikakaudelle ominaisten ilmausten merkitykset tai merkityksettömyydet. Kirjeissä käytetty formulointi ei ollut vain koristeellista aikakauden muotia, vaan sen käyttämiseen oli erityisiä syitä. Sen avulla pystyttiin tuomaan esille sosiaalisten statusten erot. Muotoiluja voikin kutsua eräänlaisiksi koodeiksi, joiden avulla kommunikointi oli helpompaa. Vaikka retoriset korulauseet ovat nykyihmiselle merkityksettömiä, 1600-luvun ihmiselle kommunikointi ilman niitä olisi ollut täysin mahdotonta. Pelkästään oman sosiaalisen aseman ilmaiseminen suhteessa toiseen henkilöön oli avainasemassa mietittäessä, kuinka keskustelua voitiin jatkaa ja miten keskustelussa olisi edettävä.²⁵⁰ Formulointi kahlitsi kirjoittajan ilmaisua. Todennäköisesti ilmaisun vapaus kuitenkin kasvoi sitä mukaa mitä läheisemmälle ihmiselle kirje oli osoitettu. Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan väliset kirjeet ovat vapaamuotoisempia kuin Margareta Brahen ja Per Brahen väliset.²⁵¹ Formulointiin vaikuttavasti myös Per Brahen käyttämät kirjurit. Kirjeenkirjoittamisen ammattilaisina heidän kirjeensä poikkeavat yksityishenkilöiden kirjeistä.

---

²⁴⁷ Hakanen 2011, 30–32.

²⁴⁸ Hakanen 2011, 30.

²⁴⁹ SRA Margareta Brahes arkiv E 3332 ks. esimerkiksi Per Brahe Margareta Brahelle 31.12.1664.

²⁵⁰ Hakanen 2011, 29–30.

²⁵¹ SRA Margareta Brahes arkiv E 3332.

Kirjeissä käytetyt puhuttelutavat valottavat osaltaan yksilöiden välistä dynamiikkaa ja hierarkioita. Sukulaistermejä käytettiin kirjeissä yleisesti, vaikka ne eivät sinällään kerro, oliko kyseessä verisukulaisuus, sukulaisuus avioliiton kautta vai niin sanottu fiktiivinen sukulaisuus, jota käytetään historiantutkimuksessa kuvaamaan tapaa käyttää perheenjäseniä tarkoittavaa termistöä ilman varsinaista sukulaisuutta. Perheenjäsenyyteen viittaavia termejä käytettiin kirjeenvaihdossa yleisesti perheen ulkopuolisista henkilöistä. Yhdessä ”todellinen” ja fiktiivinen sukulaisuus sekä ystävyys muodostivat hyväntahtoisten suhteiden verkoston. Sukulaistermin näkeminen uuden ajan alun kirjeessä ei siis takaa, että kyseessä oli nykyäsitäyksen mukainen sukulaisuussuhde. Jos kirjeessä mainittiin sukulaisuussuhde, oli jopa todennäköisempää, ettei sen ilmoittamaa biologista sidettä ollut henkilöiden välillä todellisuudessa ollut olemassa. Joskus sukulaiseksi kutsutut todella olivat sukulaisia, mutta kaukaisempaa sukua kuin mitä käytetty termi antaisi olettaa. Sukulaisuudesta kirjoittaminen oli kulttuurinen käytäntö ja retorinen tapa.²⁵²

Muutkin kuin sukulaiset kirjoittivat Margareta Brahelle ja moni kääntyi huolineen hänen puoleensa. Margareta Brahe toimi myös mesenaattina. Hän puoleensa kääntyi muun muassa aatelisrouva Elisabet Franckelin, joka kiitti Margareta Brahea avusta vaatteiden hankkimisessa tyttärelleen.²⁵³ Nikolaus Erasmi Kinerius lähetti syyskuussa 1644 kiitoskirjeen Margareta Brahelle, joka oli antanut hänelle stipendin.²⁵⁴ Margareta Brahen serkunpoika Erik Stenbock kirjoitti Riikasta vuonna 1646 tiedustellen, voisiko Margareta Brahe yrittää suostutella kuningatar Kristiinan antamaan hänelle luvan jatkaa rykmenttinsä komentajana.²⁵⁵ Margareta Brahe oli varakas ja arvostettu henkilö, jolla oli läheiset suhteet valtakunnan huipulle. Avuntarvitsijoiden oli luonnollista kääntyä hänen puoleensa.

Yksilöitä tutkittaessa heidän ainutlaatuisuutensa kautta on kuitenkin mahdollista tavoittaa jotain yleistä.²⁵⁶ Margareta Brahe ja Johan Oxenstierna kuuluivat aristokratian kermaan. Heidän suvuissaan oli paljon yhtäläisyyksiä ja he olivat syntyneet varsin samankaltaiseen maailmaan. Osia heidän ajatuskuluistaan saattaa olla mahdotonta ymmärtää vuosisatojen

---

²⁵² Koskinen 2011, 131, 133–134; Sarasti-Wilenius 2011, 130.

²⁵³ SRA Oxenstiernska samlingen E 1039, Elisabet Franckelin Margareta Brahelle, päiväämätön.

²⁵⁴ SRA Oxenstiernska samlingen E 1039, Nikolaus Erasmi Kinerius Margareta Brahelle, 16.9.1644.

²⁵⁵ SRA Oxenstiernska samlingen E1040, Erik Stenbock Margareta Brahelle, 1646 Riika.

²⁵⁶ Leskelä-Kärki 2006, 22–24.

välimatkan päästä, vaikka esimerkiksi tapa kirjoittaa kirjeitä, käytetyt puhuttelut ja muotoilut olivat heille itsestäänselvyksiä. Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan välinen kirjeenvaihto heijastaa ylhäisaatelin tapaa kirjoittaa kirjeitä toisilleen, mutta eniten se kertoo heidän elämästään ja ajatuksistaan.

5. Margareta Brahen hämmästyttä herättänyt puoliso

Margareta Brahe oli lähes kuusikymmenvuotias kaksinkertainen leski, joka kärsi huonosta terveydestä. Moni luuli hänen vetäytyvän viettämään hiljaiseloa kotilinnaansa, ja sekä Brahe- että Oxenstierna -sukujen piirissä oletettiin hänen huomattavan omaisuuden lankeavan tuota pikaa heidän ojennettuihin käsiinsä.²⁵⁷ Margareta Brahe onnistui kuitenkin yllättämään kaikki. Kuumien vuonna 1661 Tukholmassa kulkenut juoru kertoi Margareta Brahen aikovan avioitua kolmannen kerran.²⁵⁸

5.1 Avioliitto haavoittuneen sotasankarin kanssa

Margareta Brahe oli oleillut kauan Saksassa ja hän oli siellä tunnettu kuuluisien miestensä kautta. Myös huhut hänen varallisuudestaan pääsivät helposti leviämään yli Itämeren.²⁵⁹ Lesken omaisuus oli usein ratkaisevan tärkeä houkutin kosijoille ja varallisuus tasapainotti tai jopa ylitti vähemmän houkuttelevat ominaisuudet, kuten lesken iän tai edellisen avioliiton lapset.²⁶⁰ Avioliittomarkkinoita eivät siis suinkaan hallinneet nuoret neitsyet, tai sellaisiksi luullut. Naiset, jotka hallitsivat yhden tai useamman edesmenneen aviomiehen kartanoita ja läänityksiä olivat hyvin tavoiteltuja puolisoita. He saattoivat myös valita sulhasensa vapaammin kuin nuoret tytöt.²⁶¹ Margareta Brahe oli varakkaana ja lapsettomana juuri sellainen puolisoehdokka, josta moni haaveili, mutta jonka vain harva onnistui saamaan.

Jäätyään vuonna 1657 toistamiseen leskeksi Margareta Brahe oli eräs valtakunnan rikkaimmista naisista ja näin ollen erityisen houkutteleva puolisoehdokka monille rahantarpeessa oleville urhoille. Margareta Brahea pidettiin myös hyvin miellyttävänä ihmisenä, mikä on hänen omaisuutensa ohella lisännyt hänen houkuttelevuuttaan

---

²⁵⁷ Fries 1901, 149.

²⁵⁸ Norrhem 2010, 131.

²⁵⁹ Fries 1901, 149.

²⁶⁰ Korpiola 2009, 35.

²⁶¹ Lappalainen 2006, 41.

avioliittomarkkinoilla. Melko pian näköpiiriin ilmaantuikin kaksi jalosukuista kosijaa: Ludvig Henrik av Nassau-Dillenburg ja Fredrik av Hessen-Homburg. Molemmat kosijat olivat rahan tarpeessa, mutta Fredrik av Hessen-Homburgin nuori ikä oli seikka, joka sai monen kulmakarvat kohoamaan hämmästyksestä.²⁶²

Fredrik av Hessen-Homburg oli syntynyt 30. maaliskuuta vuonna 1633 Homburgissa, Saksassa yhteen maan monista ruhtinassuvuista. Hän oli seitsenlapsisen perheen kuopus. Hänen isänsä oli maakreivi Fredrik I av Hessen-Homburg, joka kuoli 1638.²⁶³ Lapsikatraasta piti huolta heidän äitinsä Margarete Elisabeth von Leiningen-Westerburg.²⁶⁴ Sukulaisten avustuksella Fredrik av Hessen-Homburg opiskeli Geneven yliopistossa sotataittoa, ja teki lukuisia opintomatkoja Italiaan ja Ranskaan. Hänen on sanottu olleen reipas ja energinen nuorukainen.²⁶⁵

Fredrik av Hessen-Homburg oli liittynyt Ruotsin armeijan palvelukseen vuonna 1654. Kenraalimajuriksi kohonnut Fredrik seurasi vuonna 1659 Kaarle X Kustaata sotaretkelle Tanskaan. Kööpenhaminan piirityksen tuoksinassa hän haavoittui vakavasti, kun kanuunan kuula osui hänen hevoseensa ja hänen vasen jalkansa ruhjoutui pahoin. Fredrikin onneksi Kaarle X Kustaa toimi ripeästi ja leikkasi veitsellään osittain irronneen jalan kokonaan pois. Fredrik oli vaarassa kuolla verenhukkaan, mutta hänen adjutanttinsa sai ajoissa toimitettua hänet hoidettavaksi. Myöhemmin Fredrik sai käyttämänsä tekojalan vuoksi lisänimen ”hopeajalka”, koska proteesissa oli hopeisia koristeita.²⁶⁶

Kotiuduttuaan sodasta Fredrik av Hessen-Homburg matkusti Hollantiin tapaamaan äitiään. Matkalla vastoinkäymiset jatkuivat, kun hänen laivansa haaksirikkoutui ja hän menetti matkatavaransa, mutta pääsi lopulta perille. Parannellessaan haavojaan hän pohti tulevaisuuttaan ja haaveili jatkavansa sotilasuraansa. Kuningas Kaarle X Kustaa kannusti häntä suunnitelmissaan. Fredrik av Hessen-Homburg oli juuri aikeissa palata takaisin pohjolaan, kun hänet tavoitti odottamaton uutinen kuninkaan kuolemasta. Hän palasi kuitenkin Tukholmaan huomatakseen, että sota oli syttynyt uudelleen. Ruotsin armeija ei

---

²⁶² Norrhem 2010, 132–133.

²⁶³ <http://runeberg.org/nfbh/0700.html>.

²⁶⁴ Elisabeth von Leiningen-Westerburg oli Margareta Brahea vain vuoden nuorempi. Hän kuoli vuonna 1667, kaksi vuotta ennen miniäänsä.

²⁶⁵ Fries 1901, 150.

²⁶⁶ Fries 1901, 151.

kuitenkaan halunnut riveihinsä yksijalkaista soturia. Fredrik av Hessen-Homburg on todennäköisesti saanut myös huomata, että puuttuva raaja oli este avioliittomarkkinoilla; nuorilla naisilla oli valinnanvaraa ja he halusivat mieluummin miehen, jolla oli kaikki jäsenet tallella.²⁶⁷ Fredrik oli ruumiillisen vamman lisäksi vähävarainen, vaikkakin korkeaa syntyperää oleva, entinen sotilas. Hän ei ollut millään muotoa valtakunnan tavoitelluin poikamies. Kohtalolla oli kuitenkin sormensa pelissä ja nuori ruhtinas tapasi erään miellyttävän leskirouvan.

Margareta Brahen aikalainen, hovimies Johan Ekeblad tunnetaan tarmokkaana kirjeiden kirjoittajana, jonka huomiot ympäröivästä maailmasta olivat yhtä teräviä kuin hänen sulkakynänsä. Hän kommentoi kirjeissään läheisilleen useaan otteeseen myös Margareta Brahen elämänvaiheita. Johan Ekeblad veisteli kirjeessään isälleen, että Fredrikillä av Hessen-Homburgilla on kummallinen mieltymys. Hän kertoi toukokuun 8. päivänä 1661 kirjoittamassaan kirjeessä, että kuningatar oli mennyt myöhään edellisenä iltana Margareta Brahen kamariin ja löytänyt ruhtinas Hessen-Homburgin ja Margareta Brahen sylikkään suutelemassa toisiaan. Hän päätti kirjeensä toteamukseen, että ruhtinaalla täytyy olla kummallinen naismaku.²⁶⁸

Johan Ekeblad totesi pisteliäästi, että rouva Margareta Brahen kerrotaan kihlautuneen ruhtinas Hessen-Homburgin kanssa, vaikka Tukholmassa on paikalla Margareta Brahea jo kauan kosiskelleen ruhtinas Nassau-Dillenburgin lähettämiä diplomaatteja.²⁶⁹ Hän uskoi Margaretan antaneen rukkaset Henrik av Nassau-Dillenburgille ja kihlautuneen nuoren Fredrik av Hessen-Homburgin kanssa. Hovimies Ekeblad totesi tämän olevan vastoin Brahe -suvun tahtoa. Hänen kirjeestään käy ilmi, että vaikka morsian oli kolmatta kertaa avioitunut, lähes kuusikymmenvuotias leskirouva, silti niin lähisukulaiset kuin monet muutkin pyrkivät ilmaisemaan mielipiteensä avioliitosta.²⁷⁰

Arvonsa tunteva Brahe-suku järkyttyi syvästi Margareta Brahen puolisovalinnasta ja asettui poikkiteloin. Hänen täytyi toistamiseen taistella avioliittonsa puolesta. Avioituminen Johan Oxenstiernan kanssa oli herättänyt kohua, mutta se ei ollut mitään kolmanteen

---

²⁶⁷ Fries 1901, 151.

²⁶⁸ Johan Ekeblad Christoffer Ekebladille 8.5.1661, Tukholma; Norrhem 2010, 133.

²⁶⁹ Johan Ekeblad Christoffer Ekebladille 26.3.1661, Tukholma.

²⁷⁰ Johan Ekeblad Christoffer Ekebladille 17.4.1661, Tukholma.

avioliittoon verrattuna. Margareta Brahe piti puolensa ja avioitui nuoren Fredrik av Hessen-Homburgin kanssa. Kukaan ei voinut kiistää sitä, että solmittu avioliitto oli sosiaaliselta merkitykseltään poikkeuksellisen loistelas.²⁷¹ Sulhasen korkea-arvoinen sukutausta ei lievittänyt Brahe -suvun vastahakoisuutta, joka liittyi paitsi sulhasen ikään myös Margareta Brahen omaisuuteen. Sukulaiset pelkäsivät hänen huomattavan varallisuutensa lipuvan nuoren ruhtinaan käsiin.

Johan Ekeblad jatkoi tarmokasta raportointiaan kirjeissään. Hän kertoi, että kiistelty avioliitto Margareta Brahen ja Fredrik av Hessen-Homburgin välillä toteutuu ja häitä vietetään piakkoin Tukholman kuninkaanlinnassa. Johan Ekeblad kertoi Margaretan olleen sairaana mutta voivan jo paremmin. Hän kertoi myös tietävänsä monia, jotka ovat avioliittoa vastaan, mutta nyt vastustus oli hänen mukaansa myöhäistä.²⁷²

Margareta Brahen ja Fredrik Hessen-Homburgin häitä juhlittiin 12. toukokuuta vuonna 1661. Sunnuntaipäivänä kuninkaanlinnan vanhaan ruokasaliin oli kokoontunut joukko vieraita. Juhlallista tilaisuutta kunnioittivat läsnäolollaan kuningas Kaarle XI, joka oli tuolloin vasta 5-vuotias, ja hänen äitinsä kuningatar Hedvig Eleonoora. Kuningatar kestitsi vieraita vielä seuraavana päivänä ja paikalla olivat tuolloin myös valtaneuvokset sekä muut korkea-arvoiset herrat puolisoineen. Kuninkaalliset järjestivät usein suosionosoituksenaan hääjuhlia hoviväelleen. Häpäpäivän iltana juhlat jatkuivat Margaretan kotona. Häiden kunniaksi järjestettiin illan hämähärrytyä komea iletulitus Djurgårdenissa. Tuore aviopari matkusti häiden jälkeen Hesseniin. Häiden juhlintaan ilmeisen kyllästynyt Johan Ekeblad kirjoitti veljelleen tympääntyneen kirjeen, jossa hän totesi, että mielistely saa, luojan kiitos, nyt loppua. Hän jatkoi, että ”puujalka” ja ”vanha neitsyt” sopivat niin hyvin toisilleen, ettei kenelläkään ole syytä valittaa.²⁷³

Johan Ekebladin kirjeistä välittyvä aikalaisten näkemys. Vaikka hänen mielipiteensä edustaa kielteisintä kantaa, ei yleinen mielipide ollut juuri suopeampi Margareta Brahen kolmatta avioliittoa kohtaan. Hänen korkea syntyperänsä, mahtavat sukulaisensa ja läheinen yhteys kuningasperheeseen suojelivat häntä pahimmilta ilkeysiltä. Aikalaiset

---

²⁷¹ Norrhem 2010, 132–133.

²⁷² Johan Ekeblad Christoffer Ekebladille 1.5.1661, Tukholma.

²⁷³ Johan Ekeblad Christoffer Ekebladille 1.5.1661, Tukholma.; Fries 1901, 150-153; <http://runeberg.org/nfbh/0700.html>; Norrhem 2010, 132–133.

sekä paheksuivat että hämmästelivät solmittua liittoa. Suuri ikäero oli varsin yleinen ilmiö aristokraattiavioliitoissa, jopa kymmenien vuosien ikäeroja esiintyi suvuissa varsin yleisesti. Näissä liitoissa mies oli vanhempi osapuoli, toisin kuin Margareta Brahen ja Fredrik av Hessen-Homburgin tapauksessa, mikä aiheutti kohun.

Avioliitto kirveli sukulaisten mieltä, mutta ainakin Margareta Brahen sisarukset arvostivat hänen uutta arvonimeään: Hessenin maakreivitär.²⁷⁴ 1600-luvulla arvonimillä oli tärkeä merkitys ja ne olivat jatkuvassa käytössä. Margareta Brahelle lähetetyissä kirjeissä häntä puhutellaan aina kunnioittavasti hänen kulloisenkin tittelinsä mukaisesti. Kieli vaihtelee ruotsista saksaan, ja muutamissa kirjeissä käytetään ranskankieltä, osoittamalla kirje madame la comtesse eli kreivitär Margareta Brahelle. Hänen uusi tittelinsä maakreivitär kuulosti komealta, vaikka aviomies arveluttavan nuori olikin.²⁷⁵

Fredrik av Hessen-Homburgin yllätykseksi Margareta Brahella ei ollutkaan käytettävissään niin paljon rahaa kuin hän oli olettanut. Margaretan sukulaiset puuttuivat rahankäyttöön ja pariskunnan olikin vaikeaa saada kerättyä tarpeeksi rahaa matkalle Homburgiin, joka sijaitsee keskisessä Saksassa. Margareta Brahe huolehti rahasta jo heidän matkallaan halki Ruotsin ja pyysi veljeään auttamaan häntä saamaan kruunulta saatavansa hänen ja miehensä palveluksista.²⁷⁶ Hessenissä asuessaan pariskunnan raha-asiat olivat ilmeisesti melko huonolla tolalla. He vetäytyivät asumaan vaatimattomampaan metsästyslinnana käytettyyn asumukseen. Muutosta huolimatta Margareta Brahen täytyi myydä mukanaan tuomiaan arvoesineitä.²⁷⁷

Brahe-suku ei todennäköisesti ole mielellään helpottanut pariskunnan taloudellista tilannetta, koska Margareta Brahe solmi avioliiton, joka ei ollut suvun mieleinen. Lähisukulaisten on ollut helppoa pitää omaisuus hallinnassaan Margaretan asuessa kaukana Itämeren toisella laidalla. Nuoresta aviomiehestäkään tuskin oli kunnolliseksi vastukseksi vanhalle ylimyssuvulle.

---

²⁷⁴ Maakreivi on Saksassa ja Skandinaviassa 1200-luvulta lähtien käytetty arvonimi, jonka kuninkaat kehittivät yrittäessään vahvistaa asemaansa suhteessa herttuoihin. Kuninkaat perustivat maakunnallisia kreivikuntia, joihin alueen herttuoiilla ei ollut valtaa. Maakreivien asema ja määräysvalta oli vastaava kuin herttuoiden. Myöhemmin maakreivin arvo annettiin usein tarkoituksena saada arvonimen haltija suoraan kuninkaan käskyvallan alaiseksi. <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/329345/landgrave> Encyclopedia Britannica.

²⁷⁵ SRA Oxenstiernska samlingen E1039-1040; Margareta Brahes arkiv E 332-333.

²⁷⁶ Fries 1901, 152-153.

²⁷⁷ Fries 1901, 154.

Fredrik av Hessen-Homburg epäonni jatkui, kun kävi ilmi, ettei hän saanut hänelle luvattua eläkettä huolimatta lukuisista huomautuksista. Päinvastoin Kaarle XI:n puolesta valtaa käyttänyt holhoojahallitus julisti päätöksen jonka mukaan hänet oli erotettu Ruotsin armeijan palveluksesta eikä hän näin ollen ollut oikeutettu saamaan eläkettä. Pariskunnan oli tarkoitus matkustaa vierailulle Ruotsiin kesällä 1662. Margareta Brahe odotti käyntiä innokkaasti, mutta Fredrik av Hessen-Homburg ilmoitti hallituksen päätöksestä loukkaantuneena, ettei hän tule enää koskaan Ruotsiin. Margareta Brahe elätteli toivetta siitä, että hän voisi matkustaa yksin kotimaahansa. Toive jäi toteutumatta, eikä hän enää nähnyt isänmaataan.²⁷⁸

Kiinnostavasti Per Brahe oli yksi kielteisen päätöksen allekirjoittaneista valtaneuvoksista. Eläkepäätös onkin voinut olla jälleen yksi näpäytys Fredrik av Hessen-Homburgia kohtaan. Valtakunnan drotsina toiminut Per Brahe olisi halutessaan voinut järjestää langolleen eläkkeen.²⁷⁹ Margareta Brahe joutui perheensä ja aviomiehensä ristiriitojen vuoksi hankalaan asemaan. Kaarle X Kustaan Fredrik av Hessen-Homburgille myöntämä 2000 riikintaalerin suuruinen eläke olisi nykyrahassa arvioituna noin 75 000 euroa.²⁸⁰ Fredrikin närkästys oli hyvin ymmärrettävää, koska kyseessä oli huomattava summa.

Margareta Brahe kaipasi kotiin Ruotsiin läheistensä luokse. Hän saattoi myös jonkin verran katua avioliittoaan. Kiireinen Per Brahe kirjoitti harvakseltaan sisarelleen, joka tunsu itsensä unohdetuksi. Brahen sisarukset alkoivat vanheta, mutta Christina Brahella oli vielä energiaa matkustaa Itämeren yli tapaamaan sisartaan. Tapaaminen jäi heidän viimeiseksi.²⁸¹ Sisarukset matkustivat yhdessä Emsin kylpylään, Saksan lounaisosaan hoitamaan eritoten Margaretan terveyttä. Sisarusten kohtaaminen kesällä 1668 Weferlingenissä oli sydämellinen. Christina Brahe tosin huolestui nähdessään sisarensa niin heikkona. Hän jäi Margareta Brahen luo talven yli ja sisarukset pistäytyivät Neustadtissa, mistä Fredrik av Hessen-Homburg oli ostanut maa-alueita.²⁸²

---

²⁷⁸ Fries 1901, 154–155.

²⁷⁹ Drotsin aseman vahvuutta kuvastaa se seikka, että kaikki hovioikeuksien tuomiot vuodesta 1669 lähtien kirjoitettiin drotsin nimissä. Hakanen 2011, 38.

²⁸⁰ Rahan arvo laskettu osoitteessa www.historia.se/Jamforelsepris.htm, perustuu teokseen Edvinsson & Söderberg, 2011.

²⁸¹ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Per Brahe Margareta Brahelle; Fries 1901, 156.

²⁸² Fries 1901, 156–157.

Christina Brahe matkusti keväällä 1669 uudelleen Emsin kylpylään. Hän lähetti sisarelleen Frankfurtista kirjeen 4. toukokuuta, jossa hän valitteli väsymystään.²⁸³ Reilu viikko myöhemmin hänet saavutti viesti sisaren kuolemasta. Maakreivitär Margareta Brahe kuoli aamulla 15. toukokuuta 1669 oltuaan muutamia kuukausia vuoteenomana sairauden vuoksi.²⁸⁴ Fredrikin av Hessen-Homburgin ja Margareta Brahen avioliitto ehti kestää kahdeksan vuotta ja kolme päivää.

Margareta Brahe oli tehnyt testamentin 13.5.1667, lähes päivälleen kaksi vuotta ennen kuolemaansa. Asiakirjassa lueteltiin hänen viimeinen tahtonsa, joka tyrmistyi sukulaiset. He saivat järkytykseen kuulla, että Margareta Brahe jätti, lukuun ottamatta Tukholman kaupunkitaloaan ja muutamia pieniä tiloja, lähes koko valtavan omaisuutensa miehelleen, kiitoksena kunnioituksesta ja uskollisuudesta, jota hänen nuori puolisonsa oli aina vaimoan kohtaan osoittanut. Valtakunnan drotsi Per Brahe käsitti, ettei Saksassa sijainnutta omaisuutta saanut takaisin suvulle. Valtakunnan laki tuli kuitenkin Brahe-suvun avuksi; Ruotsissa sijainnut omaisuus kuului suvulle, eikä sitä voinut testamentata pois. Lain mukaan mies ei saanut avioliiton myötä oikeutta vaimonsa omaperäismaahan eikä rakennuksiin.²⁸⁵ Näin Fredrik av Hessen-Homburg ei voinut periä koko omaisuutta.

Margareta Brahe on saattanut jättää omaisuutensa Fredrik av Hessen-Homburgille paitsi kiitollisuuden osoituksena, myös näpäytyksenä sukulaisille, jotka niin pontevasti vastustivat hänen avioliittoaan. Margareta Brahen suku lähes hylkäsi hänet vastustaessaan hänen kolmatta liittoaan. Yhteys ainakin osaan sukulaisista palautui myöhemmin, mutta Margareta Brahen taloudelliset vaikeudet ovat osoitus siitä, että suku ei koskaan täysin hyväksynyt hänen valintaansa.

Fredrik av Hessen-Homburg oli pennitön nuorukainen, vaikkakin hyvää sukua, joka saapui kotiseudultaan sotilaaksi loputtomia suurvalta sotia käyvään Ruotsin armeijaan. Margareta Brahe kuului mahtavaan aristokraattisukuun. Hänen veljensä Per Brahe oli valtakunnan drotsi, mahtimies joka osasi pitää tiukasti kiinni suvun omaisuudesta. Koko omaisuuden lipuminen nuoren leskimiehen käsiin ei lopulta ollut kovin todennäköinen vaihtoehto, riippumatta siitä, millaisen testamentin Margareta Brahe oli tehnyt.

---

²⁸³ SRA Margareta Brahes arkiv E 332, Christina Brahe Margareta Brahelle 4.5.1669, Frankfurt.

²⁸⁴ Fries 1901, 157.

²⁸⁵ Kuningas Kristofferin maanlaki 1442, 45; Norrhem 2010, 132–133; Fries 1901, 158.

1600-luvulla puolisoiden varallisuus koostui lain mukaan useista eri varallisuusryhmistä, joihin liittyvät käyttöoikeudet ja velkavastuu olivat erilaisia. Puolisoiden omaisuus ei ollut yksi kokonaisuus, joka oli luettu miehen varoiksi ja johon aviomiehellä olisi ollut täysi valta. Keskeistä oli maaomaisuuden pitäminen suvun kontrollissa. Itä-Göötan lain mukaan puolisoilla oli naimaosa toistensa omaisuuteen. Naimaosa kohdistui kuitenkin vain rajattuun osaan siitä. Siihen ei kuulunut kiinteä omaisuus, jonka omistaja oli oikeastaan suku. Naisen myötäjäiset tai huomenlahja eivät myöskään kuuluneet naimaosaan ja vaimolla oli myös oikeus käyttää niitä itsenäisesti. Myötäjäisiin luettiin vaimon avioliiton solmimisen yhteydessä saama irtain ja kiinteä tai avioliiton aikana perimä tai hankkima kiinteä sekä lapsilta peritty kiinteä omaisuus.²⁸⁶

Margareta Brahe omisti suuria maaomaisuuksia, mutta ne eivät välttämättä tuottaneet rahaa kovinkaan paljon. Alueilla asuvat talonpojat maksoivat veronsa esimerkiksi viljana, joka toki oli tarpeellista ja rahanarvoista tavaraa, mutta Fredrik ja Margareta olisivat tarvinneet nimenomaan käteistä rahaa käyttöönsä. Maaomaisuutta voi toki myydä, mutta sukulaiset ovat saattaneet vastustaa ajatusta. Margareta Brahen kaksi ensimmäistä aviomiestä olivat varsin varakkaita, ja hän oli edellisissä avioliitoissaan todennäköisesti tottunut erilaiseen elämäntapaan.

Leskimies Fredrik av Hessen-Homburgista tuli lopulta paitsi satumaisen rikas, myös vapaa etsimään itselleen uuden aviopuolison. Hänellä oli edelleen jalassaan proteesi, mutta merkittävä omaisuus vei voiton ruumiillisesta vajavaisuudesta. Aurinko totisesti paistoi monien vastoinkäymisten jälkeen Fredrik av Hessen-Homburgille. Vastoin odotuksia hänestä tuli vuonna 1681 sukunsa päämies, kun hänen vanhemmat veljensä menehtyivät jättämättä miespuolisia perillisiä ja arvonimi lankesi nuorimman pojan harteille. Yksijalkaisesta soturista tuli Fredrik II, Homburgin ruhtinas, Hessen-Homburgin maakreivikunnan johtohahmo.

Margareta Brahelta perimänsä omaisuuden turvin hän hankki Saksasta laajoja maaomaisuuksia. Veri veti kuitenkin Fredrik av Hessen-Homburgia takaisin sotakentille ja hän jatkoi menestyksestä sotilasuraansa vuonna 1672 johtamalla Brandenburgin ruhtinaskunnan joukkoja. 37-vuotias Fredrik päätti solmia toisen avioliittonsa vuonna 1670.

---

²⁸⁶ Pylkkänen 1990, 251–252.

Hänen sydämensä valittu oli 24-vuotias Kuurinmaan²⁸⁷ prinsessa Louise Elisabeth, joka synnytti perheeseen kaksitoista lasta. Avioliitto päättyi vaimon kuolemaan vuonna 1690. Fredrik ehti solmia vielä kolmannen avioliiton vuonna 1692 kreivitär Sophie Sybille von Leiningen-Westerburgin kanssa. Sophie kuului samaan sukuun kuin Fredrikin äiti Margarete Elisabeth von Leiningen-Westerburg. Fredrik ja Sophie saivat kolme lasta. Fredrik av Hessen-Homburg kuoli 74-vuotiaana vuonna 1708.²⁸⁸

5.2 Kilpakosija

Margareta Brahella oli myös aiemmin mainittu innokas kosija. Nassau-Dillenburgin ruhtinaskunnasta, joka sijaitsee nykyisen Saksan valtion keskiosassa, saapui Ruotsiin toiveikas ruhtinas Ludvig Henrik av Nassau-Dillenburg uskoen avioituvansa Margareta Brahen kanssa. Ruhtinas oli kolmesti avioitunut 66-vuotias herra, jolla oli liuta lapsia ja huono taloudellinen tilanne. Monien muiden tavoin hänkin oli nuorena miehenä niittänyt mainetta sotilasuralla. Ruhtinas oli lähestynyt Margareta Brahea kirjeitse, joka ei ollut antanut hänelle suoranaisesti rukkasia. Tästä innostuneena ruhtinas Nassau-Dillenburg lähetti mielitietylleen virallisen kosiokirjeen. Margareta Brahen vastaus oli kohtelias, mutta epämääräinen. Ruhtinaan tukholmalaiset ystävät rohkaisivat häntä ja hän kirjoitti muutaman kirjeen lisää, joihin sai Margaretalta kohteliaan vastauksen.²⁸⁹

Ruhtinas oli jo ehtinyt lähettää Tukholmaan asiamiehensä ottamaan vastaan Margaretan myöntävä vastaus hänen kosintaansa, mutta joutui pettymään karvaasti kun Margareta valitsi toisin. Margareta Brahe perusteli päätöstään sairaalloisuudellaan ja pitkällä välimatkalla, mitkä olivat kuitenkin vain tekosyitä. Hän oli saanut ruhtinaan kirjeistä vastenmielisen kuvan tämän persoonallisuudesta, mutta tärkeämpi syy oli epäilemättä nuoren kosijan, Fredrik av Hessen-Homburgin, ilmestyminen Margaretan elämään.²⁹⁰

Ylpeytensä pahoin loukannut Ludvig Henrik av Nassau-Dillenburg kosti kirjoittamalla Margaretasta häväistyskirjoituksen ”Die untreue Margareta Brahe”²⁹¹ jossa hän nimitti Margaretaa petolliseksi. Ruhtinaan hengentuote tulvii halpamaisia syytöksiä, ilkeitä

---

²⁸⁷ Kuurinmaan herttuakunta sijaitsi nykyisen Latvian länsiosassa.

²⁸⁸ <http://www.deutsche-biographie.de/sfz52997.html>; <http://runeberg.org/nfbh/0700.html>.

²⁸⁹ Fries 1901, 149.

²⁹⁰ Fries 1901, 149–150.

²⁹¹ ”Epäluotettava Margareta Brahe”.

vihjailuja ja peiteltyjä uhkauksia esitettynä erittäin karkealla kielenkäytöllä. Häväistyskirjoitus järkytti Margareta Brahea syvästi ja hän puolisoineen yritti saada hyvityksen kärsimästään loukkauksesta. Per Brahe pyydettiin apuun, mutta tämä kehotti mieluummin tekemään sovinnon ruhtinaan kanssa. Näin lopulta tapahtui hieman ennen ruhtinaan kuolemaa vuonna 1662. Sopu oli tärkeä myös Hessen-Homburgin ja Nassau-Dillenburgin sukujen välisen yhteyden säilymisen kannalta.²⁹²

5.3 Avioliitto ja omaisuus

Avioliittojen kautta saadut sukulaiskontaktit olivat 1600-luvun aateliskulttuurissa erittäin tärkeitä. Omat pojat tai veljet saattoivat olla kelvottomia, mutta vävyiksi ja langoiksi oli mahdollista hankkia mahdollisimman tasokkaita miehiä. Naimakaupoilla oli myös tärkeä taloudellinen merkitys. Monet pitivät Ruotsin perintöoikeutta aatelin kannalta haitallisena. Suhteellisen tasa-arvoisten säädösten mukaan jaettu perintö pirstoi omaisuudet usein perillisten kesken. Suurvalta-ajan verenperintöideologian mukaisia, isältä vanhimmalle pojalle periytyviä ”ikuisia” sukuomaisuuksia ei päässyt syntymään.²⁹³

Jälkikäteen tarkasteltuna avioliittojen välitön taloudellinen hyöty saattaa korostua liikaakin. Monet omistukset siirtyivät vävyjen haltuun vasta vuosien kuluttua, kun edellinen sukupolvi siirtyi ajasta ikuisuuteen. Omaisuudensiirtojen lisäksi avioliittoon linkittyi velvoittavia lankous- ja sukulaisuussuhteita.²⁹⁴ Esimerkiksi Brahe -suvussa omistukset siirtyivät vävyjen haltuun usein vasta monien vuosien, tai jopa vuosikymmenten kuluttua, kun aika jätti edellisestä sukupolvesta.

Avioliitot perustuivat bilateralisuuteen; omaisuus ja perimys eivät kulkeneet vain mies- tai naislinjassa, vaan sekä miehet että naiset perivät, myös maaomaisuutta, tosin nainen peritavallisesti puolet siitä mitä mies. Toisaalta naiset saivat hyvitystä myötäjäisten kautta, joka oli se omaisuus, jonka vaimo toi mukanaan avioliittoon. Avioliiton aikana myötäjäisiä saattoi hallita mies, mutta Ruotsissa usein nainen itse hallitsi myötäjäisiään.

---

²⁹² ”Die Untreue Margareta Brahe”, 1759; Fries 1901, 153–154.

²⁹³ Lappalainen 2006, 226; Miettinen 2012, 27.

²⁹⁴ Lahtinen 2002, 356.

Pohjoismaissa myös naisen perintöoikeudet olivat paljon suurempia kuin esimerkiksi Englannissa.²⁹⁵

Nainen ja avioliitto olivat erittäin tärkeässä roolissa maanperimyksessä. Nainen synnytti jälkeläisiä turvaamaan elämän jatkuvuutta. Tämän vuoksi avioliiton asemaa ja merkitystä keskiajalla ja 1500- ja 1600 -luvulla ei voi yliarvioida. Aikakauden koko historian voi jopa nähdä kamppailuna maanomistuksesta kuten Maria Sjöberg on tutkimuksissaan todennut. Maaomaisuus oli periaatteessa miesten hallinnassa ja naiset vain välittivät sitä tuomalla miehensä suvulle myötäjäisinä ja perintöinä lisää maata, uusia sukulaisuussuhteita ja lapsia. Lait pyrkivät siihen, että peritty ja avioliiton kautta saatu maa pysyisi saman suvun hallinnassa. Aikakauden sukukäsityskin ymmärrettiin vahvasti maanperimyksen kautta. Avioliitto oli sukuside, jonka mies solmi saadakseen lisää maata ja laillisia jälkeläisiä perimään maan sekä takaamaan suvun jatkumisen.²⁹⁶

Tilanne, jossa avioparilla ei ollut lapsia, saattoi johtaa siihen, että omaisuus siirtyi lesken hallintaan. Muun muassa Margareta Brahe peri huomattavia omaisuuksia edesmenneiltä miehiltään.²⁹⁷ Sukujen intresseissä oli joka tapauksessa omaisuuden pitäminen itsellään ja erityisesti maaomaisuuden pirstoutumista pyrittiin välttämään. Suvun valta ja mahti perustui nimenomaan laajoihin omistuksiin sekä niiden tuomaan vaurauteen ja käskyvaltaan.

Perinnönjaossa sukuja huoletti eniten tilan siirto, koska se koski suvun maata, joka pidettiin mieluiten jakamattomana. Suvun jäsenillä oli siihen sukulunastusoikeus. Perinnönjako oli itse asiassa tilansiirron julkista kirjaamista. Naisen perintö maksettiin myötäjäisinä hänen avioituessaan. Alun perin se oli ainoa perintöosa, joka siirtyi naiselta naiselle, mutta sittemmin se oli ennakkoperintöä, joka otettiin huomioon lopullisessa perinnönjaossa.²⁹⁸

Maanlaissa määrättiin naisen oikeudeksi periä aina puolet siitä mitä mies. Tyttären perimysoikeuden tuleminen lakiin oli hänen kannaltaan jossakin mielessä parempi kuin pesäosuuden saaminen myötäjäisinä. Perinnön määrässä tai laadussa ei liene tapahtunut

---

²⁹⁵ Lahtinen 2002b, 355; Miettinen 2012, 26.

²⁹⁶ Miettinen 2012, 81–82.

²⁹⁷ Pylkkänen 1990, 42, 45.

²⁹⁸ Pylkkänen 1990, 157.

muutoksia, mutta olennaista oli se, että myötäjäiset olivat lahja, jonka antaminen ja määrä olivat antajan määriteltävissä. Tyttärestä ei myöskään tullut kuolinpesän osakasta eikä hän voinut osallistua pesän hallitsemiseen. Perintöoikeus antoi ainakin teoriassa oikeuden vaatia itsenäisesti perinnönjakoa ja osallistua päätöksentekoon pesän varallisuuden käytöstä. Käytännössä laki ei antanut mitään takeita sille, että tytär todella sai perintöosansa. Tähän vaikutti perijöiden määrä ja sukupuoli. Veli saattoi ohittaa sisarensa perinnönjaossa, mutta jos poikaa ei ollut, tytär oli oikeutettu perintöön ennen vierasta.²⁹⁹

Naisilla oli mahdollisuus toimia aktiivisesti oman avioliittonsa puolesta, mutta se ei pelkästään riittänyt, vaan myös suvun mielipiteellä oli suuri merkitys. Myös yksilön oma tahto, päättäväisyys ja keinot vastustaa suvun mielipidettä ovat merkittävässä asemassa silloin, kun yksilö haluaa toimia vastoin suvun toiveita. Sekä vaimon että miehen sukujen valta piti kuitenkin avioparia otteessaan. Margareta Brahen ja Fredrik av Hessen-Homburgin avioliittoa vastustanut Brahe-suku vaikeutti pariskunnan elämää pitämällä Margareta Brahen omaisuutta otteessaan.³⁰⁰ Mahtisuvun oli helppoa osoittaa mitä mieltä se oli puolisovalinnasta. Avioliittoa ei voitu enää estää, mutta suvun mielipide ei jäänyt epäselväksi.

1600-luvun kuluessa naisen oikeus päättää omaisuudestaan muuttui. Vuoden 1686 testamenttisäännössä todettiin ensimmäistä kertaa, että nainen oli vajaavaltainen, toisin kuin keskiaikaisissa laeissa, joissa ei ollut yksityiskohtaisia vaimoa koskevia määräyksiä. Uuden lain mukaan vaimoa kiellettiin tekemästä testamenttia ilman miehensä suostumusta. Testamenttisäännön säätäminen ajoittuu reduktion toteuttamisajankohtaan ja yhteiskunnallinen murros vaikutti myös naisen asemaan. Aviomiehen oikeuksien korostaminen ja vaimon oikeuksien vähentäminen olivat yhdenmukaisia ajan tärkeimmän poliittisen kysymyksen, reduktion ja sen oikeudellisen läpiviemisen kanssa. Yksilön oikeudet korostuivat 1600-luvun mittaan, mutta suvulle jäi edelleen suuri vaikutusvalta suhteessa naimattomiin naisiin ja vaimoihin. Miehet ja leskinaiset saivat olla taloudellisesti aktiivisia ja toimia oikeudellisissa asioissa, vaikka leskinaisen oikeuksiakin kavennettiin.³⁰¹

---

²⁹⁹ Pylkkänen 1990, 158–160.

³⁰⁰ Fries 1901, 152–154.

³⁰¹ Pylkkänen 1990, 111–113, 118–120.

1600-luvulla puolisoiden omaisuus ei ollut yksi kokonaisuus, joka olisi luettu miehen varoiksi ja johon aviomiehellä olisi ollut täysi valta. Vaimon yksityinen omaisuus koostui myötäjäisistä ja huomenlahjasta, ja hänellä oli oikeus myös käyttää sitä itsenäisesti. Aviomiehellä ei ollut naimaosa vaimon myötäjäisiin. Puolisoilla oli naimaosa toistensa omaisuuteen, mutta kuitenkin vain rajattuun osaan siitä. Kiinteä omaisuus, huomenlahja ja myötäjäiset eivät kuuluneet naimaosaan.³⁰²

Omaisuuksia siirtyi ja liittolaisuussuhteita lujitettiin nimenomaan naisten kautta. Vaikka naisia pyydettiin välittämään tietoja tai vaikuttamaan perheenjäseniinsä, he jäivät silti usein esittämään sivuroolia neuvotteluissa. Tämä korostaa juopaa, joka vallitsi miesten julkisen ja naisten mahdollisen epävirallisen vallan välillä. Nainen ja hänen omaisuutensa määriteltiin sen miehen kautta, jonka hallitsemaan perheyhteisöön hän kuului. Anu Lahtinen toteaa, että tämä määrittely kuvastaa sitä, että naiselle avioliiton merkitys oli siinä asemassa, jonka hän saavutti miehensä kautta.³⁰³ Margareta Brahe ei saanut aina itse määrätä omaisuudestaan, vaan suku pystyi hallitsemaan sitä. Tämä tuli erityisen selvästi esille kolmatta avioliittoa seuranneissa taloudellisissa vaikeuksissa.

Margareta Brahelle kertyi mittava omaisuus avioliittojen myötä. Hänellä omisti Ruotsissa kuusi kartanoa tiluksineen, jotka hajaantuivat Södermanlannin, Upplannin ja Länsi-Götanmaan maakuntiin. Hänellä oli lisäksi kolme linnaa, joista Ekebyhof ja Stavsund sijaitsivat Upplannissa ja Sturehof Södermanlannissa. Suomessa hän omisti yhteensä kuusi kartanoa tiluksineen. Kartanot sijaitsivat Kemiön pitäjässä, Varsinais-Suomessa sekä naapuripitäjä Dragsfjärdissä. Margareta Brahe omisti lisäksi Ratshofin kartanon tiluksineen Virossa Dorpatin³⁰⁴ pitäjässä ja Saksan Baijerissa hänen hallussaan oli kokonainen Mindelheimin kaupunki. Kyseisestä kaupungista hän joutui tosin luopumaan 1648 solmitussa Westfalenin rauhassa.³⁰⁵

Margareta Brahe peri Bengt Oxenstiernalta Söderbon kartanon ja Mindelheimin. Lisäksi hän sai haltuunsa Herrhamran kartanon, joka siirtyi Johan Oxenstiernan omistukseen heidän avioituttuaan. Johan Oxenstiernan kuoltua Margareta Brahe peri häneltä

---

³⁰² Pylkkänen 1990, 251–252.

³⁰³ Lahtinen 2002, 358.

³⁰⁴ Tunnetaan nykyään suomeksi nimellä Tartto.

³⁰⁵ [http://www.oxenstierna.com/person_card.php?pid=236&lang=sv&show_life_events=1&show_literature=1&show_properties=1&sum_properties=&show_images=&session_id=.](http://www.oxenstierna.com/person_card.php?pid=236&lang=sv&show_life_events=1&show_literature=1&show_properties=1&sum_properties=&show_images=&session_id=)

Ekebyhofin, Kårsbyn, Lidön, Ratshofin, Skinnarvikin ja Sturehofin tilat. Lidön tilan ja Söderbyn kartanon hän oli alun perin perinyt Bengt Oxenstiernalta ja Johan Oxenstiernan kuoleman jälkeen hän sai tilat jälleen haltuunsa.³⁰⁶ Vuosisatojen kuluessa tiedot omistajien vaihdoksista ovat monen tilan osalta kadonneet, joten aina ei voi saada täyttä varmuutta siitä, mitä kautta omaisuudet ovat kenenkin haltuun päätyneet.

Avioliittojen strategisen arvon takia aatelisneidon naittaja – isä tai lähin miespuolinen sukulainen, ”kuitenkin äidin neuvosta, jos tämä elää” – saattoi luovuttaa morsiamen myötä tuntuja omaisuuksia, sitoakseen vävyn perheen jäseneksi ja sukupiirin liittolaiseksi. Tällaisessa tapauksessa tyttärelle voitiin myöntää lakisääteistä suurempi perintöosuus. Puolisot olivat ensisijaisesti omien sukujensa jäseniä, joiden avioliitto ei saanut horjuttaa sukujen tasapainoa.³⁰⁷

Miehelle onnistunut avioliitto saattoi merkitä keskeistä yhteiskunnallista nousua, mutta hänen asemansa ei yhtä ratkaisevasti riippunut aviosäädystä ja puolison asemasta kuin naisen.³⁰⁸ Naisen oikeudellinen asema ja sen riippuvaisuus hänen aviosäädystään, oli peruspiirteiltään samanlainen säätyyn katsomatta, ja se määritteli erityisen tarkasti naisen toimintaa mutta rajasi myös miehelle kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia aviomiehenä ja kotitalouden johtajana.³⁰⁹

Margareta Brahen voi katsoa solmineen avioliittoja omaksi hyödykseen vastoin suvun tahtoa. Hän avioitui kahdesti haluamansa miehen kanssa, vastoin oman sukunsa tai miehensä suvun toiveita. Avioliitot eivät olleet toki pelkästään hänen aikaansaannostaan, myös hänen aviomiehensä hyötyivät liitoista. Säilyneen aineiston perusteella on kuitenkin vaikeaa päätellä millainen valta-tasapaino aviopuolisoiden välillä vallitsi. Kuka esimerkiksi kolmannessa avioliitossa hallitsi Margaretan mittavaa omaisuutta, hän itse, puoliso vai hänen veljensä Per Brahe?

Epäsovinnaiset avioliitot nostavat Margareta Brahen esiin monella tapaa poikkeuksellisena aikansa edustajana, mikä on edesauttanut hänen jäämistään jälkipolvien tietoisuuteen.

---

³⁰⁶[http://www.oxenstierna.com/person_card.php?pid=236&lang=sv&show_life_events=1&show_literature=1&show_properties=1&sum_properties=&show_images=&session_id=.](http://www.oxenstierna.com/person_card.php?pid=236&lang=sv&show_life_events=1&show_literature=1&show_properties=1&sum_properties=&show_images=&session_id=)

³⁰⁷ Lahtinen 2002, 355; Pylkkänen 1990, 252.

³⁰⁸ Lahtinen 2002. 363.

³⁰⁹ Lappalainen 2006, 218; Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 21.

Hänen mittava omaisuutensa mahdollisti monia hänen poikkeuksellisista ratkaisuistaan, mutta myös häntä sitoi 1600-luvun maailma, ja sen monet jäykät, sovinnaiset ja taipumattomat säännöt. Margareta Brahe on kuitenkin virkistävä osoitus siitä, että myös uuden ajan alun Ruotsissa naisen oli mahdollista tehdä erilaisia ja epäsovinnaisia ratkaisuja; loikkia normien yli, seurata sydämensä ääntä ja tehdä epätavanomaisia ratkaisuja.

6. Yhteenveto

Tutkimuksessani olen tarkastellut yleisemmin ylhäisaatelin avioliittoja sekä tarkemmin Margareta Brahen solmimia avioliittoja. Otin lähempään tarkasteluun viiden aristokraattisuvun avioliitot ja tutkin sukujen verkostoja sekä suvun vaikutusta avioliiton solmimisessa. Keskeiseksi määrittäjäksi avioliitoissa nousi se, että ne kaikki solmittiin aristokraattien kesken. Lähempi tarkastelu osoitti kuitenkin, että avioliitot olivat muutoin keskenään varsin erilaisia. Ikäerot vaihtelivat merkittävästä aina samanikäisiin pariskuntiin. Miehet olivat useammin puolisoitaan vanhempia, ja he myös avioituivat yleensä vanhempina kuin naiset. Osa solmituista avioliitoista kesti vuosikymmeniä, mutta toisten onni loppui jopa alle vuodessa. Valtaosalle pariskunnista syntyi lapsia, mutta myös lapsettomia liittoja oli useita.

Tutkimuksessani nousi esille yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan avioliittoonsa. Yksilön ja suvun mielipiteet menivät toisinaan ristiin, mikä vaikeutti ja toisinaan jopa esti, aiotun avioliiton solmimisen. Margareta Brahen avioliitot herättivät huomiota, mutta tutkimissani suvuissa oli myös monia muita henkilöitä joiden solmimat liitot nostattivat kiihvasta kuohuntaa aristokratian keskuudessa. Tutkimuksessani kävi ilmi, että Margareta Brahe ei sen paremmin kyseenalaistanut sääntöjä kuin kokenut toimivansa normien mukaisesti. Hän tuntui lähinnä järjestelevän elämänsä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Kuluneet vuosisadat jättävät hämärän peittoon Margareta Brahen sisimmät ajatukset, joten on vaikeaa tietää kuinka suuri vaikutus hänen aviomiehillään oli hänen ratkaisuihinsa. Hän ei vaikuta erityisen voimakastahtoiselta, mutta toisaalta hän ei ole voinut olla kovin heikkotahtoinenkaan, koska erityisesti hänen kolmannen avioliittonsa solmiminen edellytti sekä kylmähermoisuutta että vakaata tahtoa. Myös aiempi avioliitto Johan Oxenstiernan

kanssa vaati sinnikkyyttä. Liitosta tuli kuitenkin ilmeisen onnellinen, mikä osaltaan korvasi avioliittoa edeltäneet hankaluudet.

Margareta Brahe joutui taistelemaan kahden avioliittonsa puolesta, mutta on selvää, että hänen nimenomainen tarkoituksensa ei ole ollut uhmata auktoriteetteja, kuten tulevaa appiukkoa, valtakunnankansleri Axel Oxenstiernaa. Tilanne yksinkertaisesti kärjistyi, kun suvut nousivat vastustamaan kahden leski-ihmisen avioliittoa. Margareta Brahellalla ei kuitenkaan ollut kovin paljoa liikkumavaraa, koska jokaisella tuntui olevan mielipide hänen avioliitoistaan. 1600-luvulla ei ollut mahdollista, mielekästä, saati järkevää riitautua oman suvun kanssa. Tarvittiin sitkeyttä ja itsepintaisuutta, että onnistui solmimaan mieleisen avioliiton.

Täysi-ikäisellä miehellä, kuten Johan Oxenstiernalla, joka oli kaiken lisäksi leskimies, oli periaatteessa oikeus solmia avioliitto kenen kanssa halusi, mutta tutkimuksessani kävi kuitenkin selvästi ilmi, että suvun ja erityisesti voimakastahtoisen isän mielipiteellä oli suuri merkitys. Avioliitto Margareta Brahen kanssa toteutui lopulta, mutta ei ilman vastustusta. Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan avioliitto kertoo kiistattoman esimerkin sukujen tiukasta otteesta yksilöihin; sukujen valta oli huomattavan suuri. Margareta Brahen tuleva appiukko Axel Oxenstierna vastusti kaikella mahdollisella suunniteltua liittoa, mutta hän joutui taipumaan väkevämmän voiman edessä; valtakunnankanslerin käskyvalta ei päihittänyt pariskunnan keskinäistä kiintymystä.

Axel Oxenstiernan tarmokas vastustus mielestään sopimattomia puolisoehdokkaita kohtaan saattoi johtua osittain hänen vaikutusvaltaisesta asemastaan Ruotsissa. Hän loisti kilpaa muiden valtaneuvosten kanssa valtakunnan huipulla ja epäilemättä he halusivat käyttää vaikutusvaltaansa myös suvun piirissä. Vaikutusvaltaiselle henkilölle oli luontevaa käyttää valtaansa myös viranhoidon ulkopuolella. Avioliittojen merkitys oli toisaalta hyvin merkittävä, mikä johti niiden kontrollointiin. Taitavasti solmitut avioliitot auttoivat vallan ja hyvien virkojen tavoittelussa, mikä oli erityisen tärkeä syy vastustaa epämieluisaa avioliittoa.

Uuden ajan alun ihmisen ajatusmaailma jää väistämättä arvoitukseksi. Kirjeitä lukemalla voi pyrkiä lähestymään heidän persoonaansa, mutta täydellisesti heidän ajatusmaailmansa ei aukea. Käyttämässäni arkistokokonaisuudessa ei ollut kuin

kourallinen Margareta Brahen kirjoittamia kirjeitä, mikä jättää hänen syvimmän persoonallisuutensa piiloon. Hänen kirjoittamansa kirjeet eivät valaise häntä ihmisenä kuin pinnalta; ne ovat paitsi erinäisillä korulauseilla kyllästettyjä, myös enimmäkseen varsin keveitä pintaraapaisuja hänen ajatuksiinsa. Sisimpänsä Margareta Brahe lienee todella avannut vain keskustellessaan kasvotusten lähimpiensä kanssa.

Margareta Brahe vietti merkittävän osan elämästään Ruotsin ulkopuolella. Hänen asuinpaikkansa ja -maansa vaihtuivat monta kertaa, mutta hän tuntuu usein kaivanneen kotiin Ruotsiin ja erityisesti synnyinlinnaansa Rydboholmiin. Elämä kuitenkin kuljetti hänet yhä uudelleen Itämeren vastakkaiselle rannalle. Kosmopoliittisesta elämänkaaresta huolimatta Margareta Brahen identiteetti vaikuttaa vahvasti ruotsalaiselta ja hän identifioitui synnyinmaansa aateliin.

Yhdessä Bengt Oxenstiernan kanssa Margareta Brahe asui kymmenkunta vuotta Liivinmaalla, ja myöhemmin sekä Johan Oxenstiernan että Fredrik av Hessen-Homburgin mukana eripuolilla nykyistä Saksaa. Ollessaan hovinaisena kuningatar Maria Eleonooran ja kuningatar Kristiinan hoveissa hän matkusteli heidän seurueissaan ulkomailla. Hovineidon tehtävällä on epäilemättä ollut vaikutusta myös hänen identiteettinsä kehittymiseen. Hän oli syntynyt Ruotsin vanhimpaan aristokraattisukuun ja sen lisäksi hän sai arvostetun hovineidon toimen peräti kahden kuningattaren palveluksessa. Margareta Brahe on epäilemättä tiedostanut oman arvonsa, mikä on antanut hänelle varmuutta kohdata auktoriteetteja ja epäilijöitä.

Margareta Brahen tilanne oli erikoinen myös siksi, että hänellä ei ollut lapsia, eikä yhdelläkään hänen kolmesta puolisostaan ollut jälkikasvua. Moni leskeksi jäänyt ja uudelleen avioitunut sai puolison edellisessä avioliitossa syntyneitä lapsia perheeseensä. Margareta Brahen kohdalla ei kuitenkaan käynyt näin. Lapsettomuus teki hänestä toisaalta erityisen halutun puolisoehdokkaan; Johan Oxenstierna lienee kiinnostunut hänestä itsestään, mutta Fredrik av Hessen-Homburgia on saattanut houkutella nimenomaan lapseton ja varakas leski. Varallisuuden mahti oli suuri 1600-luvulla; tarpeeksi suuri omaisuus antoi anteeksi paljon. Raha levitti kultaista utuaan kaiken päälle; se teki vanhasta nuoren, haavoittuneesta ehjän, silotti rypyt ja tasoitti luonteen terävimpiä särmiä.

Margareta Brahen avioliitoista viimeisin herätti eniten keskustelua. Aikalaismateriaalissa on säilynyt viitteitä siitä, ettei liitto lopulta ollut kovin onnellinen. Siihen, oliko kyseessä suoranainen virhearvio, on vaikea vastata. Ehkä vanheneva nainen näki Fredrik av Hessen-Homburgissa lohdullisen aamunkajon hänen oman elämänsä kääntyessä vääjäämättä kohti iltaruskoa. Margareta Brahen on sanottu olleen sairaaloinen pitkään. Kenties Fredrik av Hessen-Homburg oletti jäävänsä nopeasti leskeksi, mutta kun niin ei käynyt, hän ehkä kyllästyi ikääntyvään vaimoonsa vuosien kuluessa. Avioliitto ei vaikuta lainkaan samanlaiselta kuin Margareta Brahen ja Johan Oxenstiernan solmima liitto, jossa kirjeiden perusteella puolisoitten välillä vallitsi syvä kiintymys ja keskinäinen rakkaus.

Margareta Brahe oli varsin poikkeuksellinen aatelisnainen omana aikanaan, mikä välittyi nykypäivään saakka. Hän teki elämässään omalaatuisia ratkaisuja, joista osa oli onnistuneempia kuin toiset, eikä hän aina sopinut siihen muottiin, johon 1600-luvun aristokraattinainen haluttiin valaa. Keskiverrosta poikkeavien ratkaisujen tekemisessä auttoi epäilemättä hänen sukutaustansa ja huomattava omaisuutensa. Tarpeeksi ylhäisen ja varakkaan oli helpompaa elää oman tahtonsa mukaan, siinä missä vähäisemmän oli taivuttava yleisen mielipiteen alla.

Ikä, asema omassa säädyssä, varallisuus ja yksilölliset luonteenpiirteet vaikuttivat yksilön kohtaloon. Aristokratia oli pieni joukko valtakunnan huipulla patsastelevia ihmisiä. He elivät omassa maailmassaan, kaukana muiden aikalaistensa todellisuudesta. Tällainen kiinteä ihmisryhmä muodostaa sopivan yhtenäisen joukon tutkimukseni taustalle. Sukujen ja niiden jäsenten välillä oli toki eroavaisuuksia, mutta kuitenkin huomattavasti enemmän yhteneväisyyksiä. Aristokratia tarjoaa otollisen kohteen avioliittojen ja verkostojen tutkimiselle.

Tutkimuksessani kävi ilmi, että moni aatelisnainen avioitui yli 20-vuotiaana ja hyvin monet vasta kolmekymmentä vuotta täytettyään. Miesten avioitumisikä oli yleensä hieman korkeampi kuin naisten, mutta päinvastaisiakin ikäeroja esiintyi. Avioitumisiällä oli vaikutusta paitsi lasten saamisessa todennäköisesti myös siinä, millaisen aseman tuore vaimo miehensä suvun parissa sai. Hyvin nuorena, jopa alle 15-vuotiaana avioitunut tyttö oli varsin todennäköisesti helpommin ohjailtavissa kuin hieman varttuneempi nainen, joka

oli jo ehtinyt kerätä elämäkokemusta. Hieman varttuneempuna avioliiton solmineella aatellisnaisella saattoi olla paremmat edellytykset vaikuttaa omaan asemaansa perheen ja suvun hierarkiassa. Toisaalta ajan myötä kenen tahansa oli mahdollista kohota arvoasteikossa ylöspäin.

Epävarmuuden leimaamalla vuosisadalla avioliitot kestivät usein yllättävänkin pitkään. Avioliitot olivat merkittävässä osassa monen elämässä, näin oli myös Margareta Brahen kohdalla; hän ehti olla yhteensä 27 vuotta aviossa, lähes puolet elämästään. 1600-luvun arvaamattomassa maailmassa onnekkaat saattoivat välttää niin sairaudet kuin onnettomuudet ja elää pitkän elämän. Jos oli avioitunut nuorena, saattoi ehtiä elää pitkään yhdessä puolisonsa kanssa. Toivoa sopi, että liitto oli onnellinen.

Aristokratian avioliitoille ei löytynyt selkeää kaavaa tutkimuksessani. Avioliittojen kirjo oli mittava; suuria ikäeroja ja samanikäisiä puolisoita, pitkiä ja lyhytaikaisia liittoja, onnistuneita ja onnettomia. Monet avioituivat vain kerran, mutta moni solmi toisenkin avioliiton. Osa avioitui teini-iässä, kun taas toiset solmivat liittonsa kypsemässä iässä. Avioliitoissa heijastuivat monet aikakauden asenteet ja käytännöt, mutta lopulta avioliitot olivat kahden ihmisen muodostamia ja siten heidän näköisiänsä.

Naiset jäivät miehiä useammin leskeksi. Tutkimuksessani kävi ilmi, että lapsettomat lesket eivät solmineet uutta avioliittoa useammin kuin lapsia saaneet. Aikakaudella, jolloin aristokraatit pitivät perillisten syntymää erityisen tärkeänä, voisi olettaa, että lesket olisivat innokkaita solmimaan uuden avioliiton. Aina ikä ei enää mahdollistanut lasten saamista, eivätkä kaikki lesket onnistuneet löytämään uutta puolisoa. Monien leskien täytyi ajatella paitsi omaa myös mahdollisten lastensa tulevaisuutta, johon uudelleen avioituminen vaikuttaisi. Kaikki lesket eivät toisaalta yksinkertaisesti halunneet avioitua uudelleen; osa heistä upposi suruunsa puolison kuoleman jälkeen ja toiset viettivät mielellään mukavia leskenpäiviä ilman aikomustakaan solmia uutta avioliittoa.

Vaikka avioliitolla oli keskeinen merkitys sekä naisen että miehen statukselle, ei se kuitenkaan ollut ainoa tekijä yksilön aseman määrittelyssä. Margareta Brahe oli ennen avioitumisestaan arvostetussa asemassa hovineitona. Hän asui ja työskenteli hovissa ja todennäköisesti hän itse identifioitui hovineidoksi ja aristokraattisuvun jäseneksi. Hänen oikeudelliseen asemaansa hovineidon työ ei juuri vaikuttanut, mutta hänen jokapäiväinen

elämänsä oli epäilemättä erilaista verrattuna moniin muihin naimattomiin naisiin tai leskiin, joilla ei ollut tehtävää hovissa.

Margareta Brahe oli vaikutusvaltainen aristokraatti, vaikka hän eli miesten hallitsemassa maailmassa. Toisin kuin miesten, hänen valtansa on taipuvaista katoamaan varjoihin. Se ilmestyy vaivihkaa esille sivulauseessa esitetyssä pyynnössä tai tanssiaisten melskeessä kuningattaren korvaan kuiskatussa suosituksessa. Hänen valtansa piiloutui kohteliaisiin lauseisiin kirjeiden lehdille, liihotti viittana perässä, hohti ympärillä kuin timanttien säihke. Margareta Brahen valta oli hiljaista mutta ei huomaamatonta.

Hänellä ei ollut virkaa joka olisi tuonut vallan hänen ulottuvilleen, eikä hän voinut liioin tukeutua vyöllään roikkuvaan miekkaan. Margareta Brahen valta ei ollut sellaista, jonka kuka tahansa näkee katsomalla univormua arvomerkkeineen. Hänen mahtinsa ei näkynyt ulospäin, se ei ollut virallista, mutta se ulottui laajalle. Margareta Brahen mahti perustui korkeaan syntyperään, huomattavaan varallisuuteen sekä viisaasti solmittuihin avioliittoihin, jotka yhdistivät hänet uusiin mahtihenkilöihin. Hän ei voinut käyttää valtaa samoin kuin esimerkiksi veljensä Per Brahe, mutta hän saattoi suostutella, neuvoa ja vihjata. Vaivihkaa käytetty valta saattoi olla yhtä tehokasta kuin suoraan ylhäältä jaetut käskyt.

Perehdyin tutkimuksessani myös kirjeiden rooliin avioliittojen muodostumisessa ja ylläpidossa. Kirje oli ikään kuin kahden toisistaan erillään olevan maailman hetkellinen yhteentörmäys. Se avasi yhteyden kahden ihmisen välille. Kerta toisensa jälkeen sukulaiset, rakastavaiset, ystävät ja liittolaiset tarttuivat sulkakynäänsä, järjestelivät ajatuksensa lauseiksi paperille ja lähettivät ne matkaan toisen luettavaksi, ihmeteltäväksi, samaistuttavaksi.

Kirjeiden kirjoittaminen vaatii avoimuutta, ilman sitä niiden kautta ei ole mahdollista tutustua toiseen läpikotaisin. Kirjeitä kirjoittaessa omia tunteitaan on punnittava tarkasti, jotta osaa asettaa sanansa paperille. Margareta Brahella ja Johan Oxenstiernalla ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin ylläpitää suhdettaan kirjeitse. He asuivat kaukana toisistaan, eivätkä olleet virallisesti pariskunta. Vielä kihlusaikanakin pitkä välimatka esti muunlaisen yhteydenpidon. Saadessaan kirjeen toiselta, oli lähettämisestä kulunut aikaa. Margareta

Brahe ja Johan Oxenstierna eivät eläneet ikään kuin samassa ajassa. Se, mikä oli toiselle jo eilispäivää, oli toiselle tuore uutinen.

Kirjeissä on läsnä mennyt ja nykyhetkinä yhdessä, limittäin ja eri aikaan. Kirjeen kirjoitushetki on sekä lähettäjälle että vastaanottajalle mennyttä siinä vaiheessa kun kirje on saavuttanut määränpänsä. Vastaanottaja lukee lähettäjän menneisyydessä kirjoittamia ajatuksia. Välttämättä mennyt ei ole niin kovin kaukana, ehkä vain eilispäivässä, mutta aurinko on jo ehtinyt mennä mailleen ja nousta taas, ja lähettäjä on ajatellut monta uutta ajatusta ja ehkä muuttaa mieltään. Vastaanottaja lukee kirjeestä menneen päivän ajatuksia omassa nykyhetkessään. Vastauskirjeen lähtiessä matkaan aikaa on kulunut vielä enemmän ja vastaanottaja saattaa ottaa kantaa sellaisiin asioihin, jotka lähettäjä on jo ratkonut. Kirje ei koskaan voi olla täysin reaaliajassa, mutta siitä huolimatta kirjeet ovat läpi vuosisatojen uskollisesti kuljettaneet mukanaan salaisuuksia, toiveita, pelkoja, unelmia, järkytyksiä, voitonriemua ja sydäntälämmittäviä rakkaudentunnustuksia ihmiseltä toiselle, yli merten ja läpi synkkien metsien.

Avioliitot ja suvut kietoutuivat 1600-luvulla tiukasti yhteen. Avioituminen ei ollut ikinä kahden ihmisen välinen asia, se kosketti molempien sukuja, ja siten varsin laajaa ihmisjoukkoa. Aristokratia oli pieni mutta jatkuvasti muotoaan muuttava ryhmä. Monet aateliset sukupuut versoivat yhä uusia oksia, ne vahvistuivat muuttuakseen lopulta mahtaviksi ikitammiksi, jotka uhmasivat muuttuvaa maailmaa sukupolvesta toiseen. Toisille suvuille ei käynyt yhtä hyvin, ne kituivat, pudottivat lehtensä ja lopulta kaatuivat tehdäkseen tilaa toisille, elinvoimaisemmille suvuille.

Suvut tavoittelivat mahdollisimman edullisia avioliittoja ja sukujen jäsenet käyttivät valtaansa ja verkostojaan hyväkseen saadakseen sukuunsa mieluisia vävyjä ja miniöitä. Huolellisinkin suunnitelma saattoi kariutua ennenaikaiseen kuolemaan, lapsettomuuteen tai itsepintaiseen kieltäytymiseen suunnitellusta avioliitosta. Uuden ajan alun ihmisistä jokainen oli joutunut huomaamaan kuinka hauras ihmiselämä oli. Ihmisluonteelle ominainen tulevaisuudenusko kenties esti heitä huomaamasta, että huolellisinkin suunnitelma tai mahtavin omaisuus ei ratkaissut kaikkea; aina olan yli oli kurkkimassa viekas sattuma.

Aristokraattisuvut valvoivat jokaisen avioliiton solmimista, mutta poikien avioliittoja tarkasteltiin vielä kriittisemmällä katseella kuin tytärten, koska poikien varassa oli suvun nimen säilyminen. Aristokraattien maailma nojautui loputtomaan ketjuun suvun miehiä, alkaen menneistä esi-isistä ja ulottuen kaukana horisontissa häämöttäviin pojanpojan pojanpoikiin. Tutkimuksessani nousi esille sukujen odotukset miesten ja erityisesti vanhimman pojan avioliittoja kohtaan. Suvut odottivat avioliittoja, joilla olisi mahdollisimman hyvät tulevaisuudennäkymät.

Tyttärien odotettiin yhtä lailla solmivan loistavia avioliittoja, mutta he eivät voineet auttaa suvun säilymisessä riippumatta siitä, kuinka monta poikalasta heidän linnoihinsa syntyi. Lapset saivat isän nimen ja hänen sukunsa jatkui heidän kauttaan. Yksikään aatelissuku ei jatkunut naisten kautta, vaan aina tarvittiin poika perilliseksi. Valtaa, vaurautta ja verkostoja siirtyi suvulle tytärten avioliittojen mukana, vaikka niillä ei suvun nimeä saatu säilytettyä. Naiset jäivät puun ja kuoren väliin; yhtäällä heidän oma sukunsa odotti tytärten solmivan loistavan avioliiton, joka olisi hyödyksi omalle suvulle ja toisaalla sulhasen suku odotti pojanpoikia jatkamaan omaa sukuaan.

Tutkimuksessani selvisi, että toisiin aristokraattisukuihin solmituilla avioliitoilla oli suuri merkitys sukujen menestymiselle. Avioliittojen avulla suvut pönkittivät omaa valtaansa, korostivat yhtenäisyyttään ja tiivistivät verkostojaan. Yhtenäisyys toi aristokraateille tunteen jatkuvuudesta, loppumattomasta isien ja poikien ketjusta. Aristokraattisuvut pitivät tiukasti piirinsä pienenä, eivätkä hyväksyneet joukkoonsa alemman aatelin edustajia. Heille oli olemassa vain yhdenlainen todellisuus, eivätkä he olleet kiinnostuneita muuttamaan ajatuskulttuuriaan. Sukujen kutoma verkosto oli tiheä, ja sellaisena arvostaan tietoiset aristokraatit sen halusivat pitääkin.

Sukuverkostojen voima oli valtava; ne solmivat yksilöt sisäänsä tiukasti ja kontrolloivat kaikkien elämää. Suvut yhdistyivät toisiinsa yhä uudelleen, aina uusien avioliittojen kautta. Tämä toi turvaa, valtaa ja vaurautta, mutta se oli myös oivallinen keino pitää sukujen jäsenet ruodussa; sukulaisten mielipiteitä tai suoranaisia käskyjä oli vaikeampi vastustaa, kun joka puolella tuli vastaan joku sukulainen.

Avioliittojen kautta suvut levittivät taitavasti lonkeronsa läpi laajan valtakunnan ja maan rajojen ulkopuolellekin. Tilanteiden muuttuessa niihin liittyi jatkuvasti uusia jäseniä,

edellisten poistuttua. Aristokraattisuvut kuvittelivat ympäröivän maailman olevan vakaa ja muuttumaton, huomaamatta, että niin maailma kuin ne itsekin muuttuivat jatkuvasti. Moni suvuista suurmiehineen sammui aristokratian tähtitaivaalta. Heidän jälkeensä jättämät jäljet murenevat tomuksi, eikä niistä saa enää otetta.

On myös Margareta Brahen kaltaisia henkilöitä, joiden vanavedessä heidän aikakautensa tulee ulottuville. Aika ei ole pystynyt nakertamaan heidän lumovoimaansa, joka hehkuu kirjeissä ja aikalaisten jälkeensä jättämissä kertomuksissa. Mielikuva Margareta Brahesta on väkevä, vaikka hänen äänensä kuuluu enää vain vaimeana kuiskauksena ikivanhoissa kirjeissä, joissa tuoksuu pöly ja ohi vilahtaneet vuosisadat. Hän tuo mukanaan aavistuksen kauan sitten kadonneesta aristokratian maailmasta.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

I Arkistolähteet

Svenska Riksarkivet (SRA), Tukholma

Margareta Brahes arkiv

E 3332–3333

Oxenstiernska samlingen

E1039–1040

II Painetut lähteet

Brahe, Abraham, *Abraham Brahes tidebok*. Norstedt, Stockholm 1920.

Brahe, Per, *Oeconomia eller hushållsbok för ungt adelsfolk*. Nordiska museet, Stockholm 1971.

“Die Untreue Margareta Brahe”. Teoksessa *Hamburgisches Magazin oder gesammelte Schriften zum Unterricht und Vergnügen aus der Naturforschung und den angenehmen Wissenschaften überhaupt*, nide 34. A.G. Kaestner, J.A. Unzer, Hamburg 1759 [<https://books.google.fi/books?id=uCdRAAAAcAAJ&lpq=PA78&ots=DQaSXl5fb8&dq=Die%20Untreue%20Margareta%20Brahe&hl=fi&pg=PA78#v=onepage&q&f=false>]. Luettu 15.11.2014.

Ogier, Charles, *Från Sveriges storhetstid: franske legationssekreteraren Charles Ogiers dagbok under ambassaden i Sverige 1634-1635*. P. A. Norstedt, Stockholm 1914.

Ekeblad, Johan, *Johan Ekeblads bref. 1, Från Kristinas och Cromwells hof*. Norstedt, Stockholm 1911.

Ekeblad, Johan, *Johan Ekeblads bref. 2, Från Karl X:s fälttåg samt lifvet i hufvudstaden*. Norstedt, Stockholm 1915.

Elgenstierna, Gustaf, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser I-IX*. P.A. Norstedt&Soners Förlag, Stockholm 1925-1936.

Horn, Agneta, *Agneta Horns leverne*. Bonnier, Stockholm 1961.

Kuningas Kristoferin maanlaki 1442 (KrL.). Suom. Martti Ulkuniemi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 340. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1978.

II Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti, *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino, Tampere 1999.

Andersson Raeder, Johanna. *Hellre hustru än änka: äktenskapets ekonomiska betydelse för frälsekvinnor i senmedeltidens Sverige*. Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm 2011.

Bergelin, S-E.S. et al., *Nordisk familjebok : encyklopedi och konversationslexikon*. Norden, Malmö 1956-1960.

Carlquist, Gunnar (red.), *Svensk uppslagsbok*. Baltiska förlaget, Malmö 1929-1937.

Dölemeyer, Barbara, 'Prinz Friedrich von Homburg – Historie und Dichtung'. Teoksessa Aust, Hugo & Dölemeyer, Barbara & Fischer, Hubertus (toim.), *Fontane, Kleist und Hölderlin*. Verlag Königshausen & Neumann GmbH, Würzburg 2005.

Edvinsson, Rodney: *Prisomräknarefrån medeltiden till 2100*.
[<http://www.historia.se/Jamforelsepris.htm>]

Edvinsson, Rodney ja Söderberg, Johan, *A Consumer Price Index for Sweden 1290-2008, Review of Income and Wealth, vol. 57 (2), 2011*. [<http://www.roiw.org/2011/n2/270-292.pdf>]. Luettu 10.10.2015.

Englund, Peter, *Kuningatar Kristiina: elämäkerta*. WSOY, Helsinki 2007.

Englund, Peter, *Pultava*. Art House, Helsinki 1989.

Eriksson, Bo, *Svenska adelns historia*. Norstedt, Stockholm 2011.

Erätuuli, Matti & Leino, Jarkko & Yli-Luoma, Pertti, *Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät ihmistieteissä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1994.

- Fellman, Susanna ja Rahikainen, Marjatta, (toim.), *Historical Knowledge: In Quest of Theory, Method and Evidence*. Cambridge Scholars publishing, 2012.
- Fingerroos, Outi; Haanpää, Riina; Heimo, Anne; Peltonen, Ulla-Maija. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Hakapaino Oy, Helsinki 2006.
- Fries, Ellen, *Svenska adelns familjelif*. P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1901.
- Ginzburg, Carlo, *Johtolankoja: Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Gaudeamus, Helsinki 1996.
- Grimberg, Carl, *Svenska folkets underbara oden*. P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1924.
- Grosjean, Alexia ja Murdoch, Steve, *Scottish communities abroad in the early modern period*. Brill, Boston 2003.
- Grosjean, Alexia, *An unofficial alliance: Scotland and Sweden 1569-1654*. Brill, Boston 2003c. [<http://helios.uta.fi:2079/lib/tampere/docDetail.action?docID=10090591>]. Luettu 27.1.2015.
- Hakanen, Marko, *"Teidän nöyryin palvelijanne niin kauan kuin elän" Klienttijärjestelmä 1600-luvun Ruotsissa*. Suomen historian pro gradu tutkielma, Jyväskylän yliopisto, 2002.
- Hakanen, Marko, *Vallan verkostoissa*. Jyväskylä Studies in Humanities 157, 2011. [<http://dissertations.jyu.fi/studhum/9789513943875.pdf>]. Luettu 12.11.2015.
- Hakosalo, Heini et al., *Historiallinen elämä, biografia ja historiantutkimus*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2014.
- Hedin, Sven, *Resare-Bengt: en levnadsteckning*. Bonniers, Stockholm 1921.
- Hentilä, Seppo & Krötzl, Christian & Pulma, Panu, *Pohjoismaiden historia*. Edita, Helsinki 2002.
- Henrikson, Alf, *Svensk historia*. Albert Bonniers Förlag, Stockholm 2013.

- Hockman, Tuula, *Ingeborg Aakentytär (Tott) ja hänen sukunsa (n. 1460-1507)*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.
- Häggman, Kai et al.(toim.), *Suomalaisen arjen historia. [1], Savupirttien Suomi*. Weilin+Göös, Espoo 2006.
- Ihalainen, Pasi, "Uuden ajan alun poliittiset voimat". Teoksessa Heikkilä, Tuomas & Aunesluoma, Juhana (toim.), *Euroopan historia I. Valta ja asema*. WSOY, Helsinki 2012.
- Johanson, Jan-Erik, *Johdatus verkostanalyysiin*. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki 1995.
- Kaartinen, Marjo, "Arjen haasteet uuden ajan alussa". Teoksessa Heikkilä, Tuomas & Aunesluoma, Juhana (toim.), *Euroopan historia I. Valta ja asema*. WSOY, Helsinki 2012.
- Kallioinen, Mika, *Kaupunki, kauppias, kruunu: Turun porvariyhteisö ja talouden organisaatio varhaiskeskiajalta 1570-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2002.
- Karlsson Sjögren, Åsa. *Kvinnors rätt i stormaktstidens Gävle*. Swedish Science Press, Uppsala 1998.
- Karonen, Petri, *Pohjoinen suurvalta*. WSOY, Helsinki 2008.
- Katajala-Peltomaa, Sari ja Toivo, Raisa Maria, *Noitavaimo ja neitsytäiti*. Atena, Jyväskylä 2009.
- Kietäväinen-Sirén, Hanna, *Eriyinen ystävyys: miehen ja naisen välinen rakkaus uuden ajan alun Suomessa (n. 1650–1700)*. University of Jyväskylä, Jyväskylä 2015.
- Konow, Jan von, *Sveriges adels historia*. Abrahamson, Karlskrona 2005.
- Korpiola, Mia, *Between Betrothal and Bedding: The Making of Marriage in Sweden, ca. 1200–1610*. Brill, Leiden 2009.
- Korpiola, Mia, *Regional Variations in Matrimonial Law and Custom in Europe, 1150-1600*. Brill, Leiden 2011.

Koskinen, Ulla, *Hyvien miesten valtakunta: Arvid Henrikinpoika Tawast ja aatelin toimintakulttuuri 1500-luvun lopun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Lagerstam, Liisa, *A Noble Life: The Cultural Biography of Gabriel Kurck (1630-1712)*. University of Turku, Cultural History, Turku 2007.

Lahtinen, Anu, *Omaisuuutta, ystäviä, vaikutusvaltaa, 'Avioliittojen merkitys Flemingin sukupiirissä'*. Historiallinen Aikakauskirja 4/2002, 355–363.

Lahtinen, Anu, *'Järki ja tunteet 1500-luvun alun avioliittomarkkinoilla.'* Tieteessä tapahtuu-lehti 5/2006, 24.

Lahtinen, Anu; Leskelä-Kärki, Maarit; Vainio-Korhonen, Kirsi & Vehkalahti Kaisa. Kirjeiden uusi tuleminen. Teoksessa Leskelä-Kärki, Maarit; Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.). *Kirjeet ja historiantutkimus*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2011.

Lahtinen, Anu, *'Lahjat ja aatelin suhdeverkostot 1500-luvun Ruotsissa'*. Teoksessa Mäkikalli, Maija, *Esine ja Aika*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2010.

Lahtinen, Anu, *'The Marriage Process in the Light of Family Correspondence: A Comparative Perspective on the Swedish Evidence'*. Teoksessa Korpiola, Mia, *Regional Variations in Matrimonial Law and Custom in Europe, 1150-1600*. Brill, Leiden 2011.

Lahtinen, Anu, *'Noudatin vanhempieni tahtoa': Omaelämäkerralliset kirjoitukset 1500–1600 -lukujen Pohjolassa*. Teoksessa Hakosalo, Heini et al., *Historiallinen elämä, biografia ja historiantutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014.

Lahtinen, Anu, *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset – Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470-1620*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2007.

Lappalainen, Mirkka, *'Aateli ja suku uuden ajan alussa'*. Teoksessa Häggman, Kai (toim.), *Suomalaisen arjen historia osa 1*. WSOY, Helsinki 2006.

Lappalainen, Mirkka, *'Creutzien ja Wildemanien sukuverkosto uuden ajan alun Ruotsissa'*. Teoksessa *Valta, eliitit ja verkostot historiassa*, Historiallisia Papereita 6, 2000.

[<http://www.helsinki.fi/historia/yhdistys/vanhat/julk/verkko00/lappalai.html>].
27.10.2014.

Luettu

Lappalainen, Mirkka, *Maailman painavin raha. Kirjoituksia 1600-luvun pohjolasta*. Siltala, Helsinki 2006.

Lappalainen, Mirkka, *Pohjolan leijona. Kustaa II Aadolf ja Suomi 1611–1632*. Siltala, Helsinki 2014.

Lappalainen, Mirkka, *Suku, valta, suurvalta – Creutzit 1600-luvun Ruotsissa ja Suomessa*. WSOY, Helsinki 2005.

Larsson, Lars-Olof, *Gustav Vasa - landsfader eller tyrann?*. Prisma, Stockholm 2002.

Lehtonen, Heikki, *Yhteisö*. Vastapaino, Tampere 1990.

Leskelä-Kärki, Maarit, Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Leskelä-Kärki, Maarit, *Kirjoittaen maailmassa: Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2006.

Levi, Giovanni, *Aineeton perintö*. Tutkijaliitto, Helsinki 1992.

Levi, Giovanni, 'Microhistory and Recovery of Complexity'. Teoksessa Fellman, Susanna ja Rahikainen, Marjatta, (toim.), *Historical Knowledge: In Quest of Theory, Method and Evidence*, Cambridge Scholars publishing, 2012.

Miettinen, Tiina, *Ihanteista irrallaan: Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun*. Tampere University Press, Tampere 2012.

Nordmann, Petrus, *Per Brahe – Illustrerad lefnadsteckning*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 1904.

Peltonen, Matti, *Mikrohistoriasta*. Hanki & Jää-julkaisusarja, Tampere 1999.

Peltonen, Matti. *Mikrohistorian lajit*. Teoksessa Fingerroos et al. 2006.

Pylkkänen, Anu, *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet. Nainen ja maalaistalous oikeuskäytännön valossa 1660–1710*. Gummerus, Jyväskylä 1990.

Sarasti-Wilenius, Raija, 'Kirjeen rooli lapsuudesta aikuisuuteen – Gyldenstolpe-perheen latinankielinen kirjeenvaihto (1660–1708)'. Teoksessa Leskelä-Kärki, Maarit & Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.), *Kirjeet ja historiantutkimus*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2011.

Sjöberg, Maria, *Kvinnors jord, manlig rätt : äktenskap, egendom och makt i äldre tid*. Gidlund, Hedemora 2001.

Stadin, Kekke, *Hade de svenska kvinnorna en stormaktstid?* Scandia. Tidskrift för historisk forskning 63 (2) 1997.

Stanley, Liz: *The Epistolarium: On Theorizing Letters and Correspondences*. Auto/Biography 12/2004.

Toivo, Raisa Maria, *Witchcraft and gender in early modern society: Finland and the wider European experience*. Ashgate, Aldershot 2008.

Wetterberg, Gunnar, *Axel Oxenstierna*. Atlantis, Stockholm 2013.

Ågren, Maria, *Domestic secrets: Women and Property in Sweden, 1600-1857*. University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC 2009.

Ågren, Maria (ed.), *The Marital Economy in Scandinavia and Britain 1400–1900*. Ashgate, Aldershot 2005.

Liitteet

Liite 1: Margareta Brahen, Bengt Oxenstiernan, Johan Oxenstiernan ja Fredrik av Hessen-Homburgin muotokuvat

Lähteet:

[http://www.bygdeband.se/wp-content/uploads/uploaded/431/268027_margareta_brahe-586x800.jpg]; [<http://www.slottsguiden.info/slottdetalj.asp?id=92>]; [http://www.lwl.org/westfaelische-geschichte/portal/Internet/finde/langDatensatz.php?urlID=546&url_tabelle=tab_websegmente]; [http://www.preussenchronik.de/bild_jsp/key=bild_828.html]